

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

Kutatások	(3)
Tudományos rendezvények, konferenciák	(6)
Kiállítások	(37)
Oktatás	(42)
Évfordulók, megemlékezések, köszöntések	(59)
Mindenféle	(79)

HARMINCNYOLCADIK ÉVFOLYAM

2009/4.

Szerkesztők:

Bárth Dániel
Hála József (felelős szerkesztő)
Máté György

Folyóiratunk e számában a Budapest VIII. kerületi Práter Általános Iskola diákjainak meseillusztrációi szerepelnek, amelyeket sok más kép mellett Benedek Elek születésének 150. évfordulója alkalmából a tanintézményben megrendezett kiállításon láthattak az érdeklődők. A közölt meseillusztrációk készítői: Balugyánszky Katalin (V. z. osztályos tanuló, 36. old.), Faur Roland (V. z. oszt. tan., 41. old.), Kóka Gabriella (V. z. oszt. tan., 58. old.), Zeffer Olga (VII. z. oszt. tan., 98 old.). Nagy Attilának a Magyar Olvasástársaság tiszteletbeli elnökének Benedek Elekről szóló írását lásd az 59-65. oldalakon.

A kiadást támogatta a

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133 - 8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság
Felelős kiadó: Bodó Sándor
Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Nyomdai munkálatok:
Innova-Print Kft.
1047 Budapest, Baross u. 92-96.
Felelős vezető: Komornik Ferenc

Tartalom

KUTATÁSOK.....	3
Lázár Katalin: Népi játékok gyűjtése Uszódon.....	3
TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK	6
Vargyas Gábor: A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a kulturális antropológiáig (Pécs, 2009. május 15–16.)	6
Felföldi László: A népzene- és néptáncutatók világtalálkozója Dél-Afrikában (Durban, 2009. július 1–8.)	9
Bodnár Zsuzsanna: Erdész Sándor, a folklorista-muzeológus, a Sóstói Múzeumfalu alapítója (Nyíregyháza–Sóstófürdő, 2009. október 9–10.) .	10
Válogatás Erdész Sándor munkáiból	13
Simon András: Néprajzos találkozó és évfordulós megemlékezés (Szeged, 2009. október 9–10.)	13
Vikár Béla-emlékülés (Budapest, 2009. október 27.)	17
Paládi-Kovács Attila: A „Vikár Béla-emlékülés” megnyitója.....	17
Küllös Imola: Vikár Béla gyűjtéseinek szövegfolklorisztikai jelentősége... 20	
KIÁLLÍTÁSOK	37
(M)ilyenek a finnek? Finnország magyar szemmel	37
Fejős Zoltán: Köszöntő a „(M)ilyenek a finnek?” című kiállításon	37
Tarja Halonen: Megnyitóbeszéd a „(M)ilyenek a finnek?” című kiállításon.	38
Bata Tímea: A „(M)ilyenek a finnek?” című kiállításhoz kapcsolódó programok.....	39
OKTATÁS	42
Vargyas Gábor: Lezárult a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke által elnyert Európai Unió pályázat (2005–2009).....	42
Zsigmond Győző: A magyar népi kultúra a Bukaresti Tudományegyetem ötvenéves Hungarológia Tanszéke oktatási keretében.....	49
Lukács László: A néprajz a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán..	55
ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK, KÖSZÖNTÉSEK	59
Nagy Attila: Benedek Elek időszerűsége. Születésének 150. évfordulója alkalmából.....	59
Halász Péter: Köszöntjük a nyolcvanéves Kovács Dánielt.....	66
Bata Tímea: Fogarasi Klára köszöntése	68
Szilágyi Miklós: A hatvanéves Hála József köszöntése.....	70

MINDENFÉLE	79
Bartha Júlia: A Kunok I. Világtalálkozója	79
S. Lackovits Emőke Károli Gáspár-díjas	81
Kósa László: S. Lackovits Emőke laudációja	81
Vasvári Zoltán: Folklor és ismeretlen szerzőjű költészet.....	83
Hála József–Máté György (összeáll): Rövid hírek, tudósítások	87

KUTATÁSOK

Népi játékok gyűjtése Uszódon

2007-ben egy napon munkahelyemen, az MTA Zenetudományi Intézetében meglátogatott Megyeri István és felesége, Megyeriné Kiss Sára, akik aziránt érdeklődtek, hogy van-e a ZTI játékgyűjteményében uszódi anyag. Váratlan módon kiderült, hogy a több mint 32 000 játékváltozat közül egyetlenegy sem uszódi. Ugyanez volt a helyzet Foktővel és Dunaszentbenedekkel, Géderlacról pedig összesen 3 játékot tartalmazott a gyűjtemény, amelyeket Lajos Árpád közölt 1937-ben. Ez a vidék a fehér foltok egyike volt, ahol nem gyűjtött játékokat senki; Kalocsán igen, de az említett helységek egyikében sem járt játékgyűjtő. Nem csoda, hiszen az elmúlt évszázadban is kevesen foglalkoztak a népi játékokkal ahhoz, hogy mindenholnan legyen gyűjtés; a kutatók és az amatőr néprajzi gyűjtők sok helyről rögzítettek anyagot, de mindenhova nem tudtak eljutni.

Közös megegyezéssel eltüntettük a fehér foltot. A szervezést uszódi ismerőseim végezték, akik közben barátaim lettek. Több hétvégén vendégül láttak Uszódon, két alkalommal az időt uszódi játékok gyűjtésével töltöttük.

Az adatközlők többnyire asszonyok voltak, de férfiak is akadtak. Az ő segítőkészségüknek és a kitűnő előkészítésnek volt köszönhető, hogy az ott töltött két hétvége alatt 301 játékot tudtam följegyezni. Ez a válasz arra a gyakran föltett kérdésre, hogy van-e még értelme játékgyűjtéssel próbálkozni Magyarországon a 21. század elején.

Az összegyűlt játékananyag igen sokszínű. Az eszközös játékok között vannak tárgykészítő (42), eszközös ügyességi (23) és labdajátékok (19), a mozgásos játékok között ölbeli gyermek játékaik (21), mozgásos ügyességi és erőjátékok (48), fogócskák (15) és vonulások (8), a szellemi játékok között szellemi ügyességi játékok (21), beugratós (1), kitalálós (20) és rejtő-kereső játékok (9), a párválasztók között párválasztó körjátékok (6) és leánykérők (3), a mondókák között természetmondókák (4), növénymondóka (1), állatmondókák (20), ölbeli gyermeknek szóló mondóka (1), csúfolók (25) és egyéb mondókák (2), a kisorsolók-kiolvasók között pedig kiolvasók (6). Ezek közül teljes és ép, közlésre alkalmas játékváltozat összesen 176. Figyelmeztető jel azonban, hogy a szellemi játékok közül már senki nem emlékezett tiltó játékokra (nevetéstilalom, pislogástilalom stb.), a párválasztók közül hiányoznak a párválasztó társasjátékok (Fordulj, bolha; Kútba estem; Hoppon maradt vőlegény stb.), a kiolvasók mellől pedig a kisorsolók (botfogás, botrúgás, nyílhúzás stb.). Örvendetes, hogy az idősebbek még sokféle népi játékra emlékeznek, de azt tudjuk, hogy a hagyományozódás folyamata megszakadt; a

gyerekek ma már elsősorban nem nagyszüleiktől és egymástól tanulják a népi játékokat, hanem az óvodában, iskolában, gyermekcsoportban, néptánc-együttesben. Ha az előkerült változatokat nem tanítjuk vissza a gyerekeknek, akkor belátható időn belül eltűnhetnek, és sorsuk az lesz, hogy az archívumban porosodjanak.

Az itt gyűjtött játékok különböznek más vidékek változataitól, sőt, az uszódi változatok egymástól is, főként, de nemcsak akkor, ha van szövegük, dallamuk is. Ezért érdemes mindenhol összegyűjteni a játéanyagot, és ezért mondjuk, hogy ahol mód van rá, érdemes a lakóhelyen vagy annak közelében ismert változatokat tanítani, nem mindenhol ugyanazokat.

A labdajátékok között található a földre ütogetésnek egy olyan változata, amelyet iskolaszerűen játszanak: a földre ütés után simán, elől tapsolva, elől-hátul tapsolva, illetve maguk körül megfordulva kapják el a labdát. Lehet, hogy ez a falhoz verő iskolaszerűen játszott változatának hatása (a különféle nehezítések közül ennyit vettek át).

Az ölbeli gyermek játékaik közé tartozó lovazás (háton cipelő/nyakban lovagoltató) játékból egyedi a cipelés módja: a felnőtt vagy nagyobb gyerek nem hátra vagy nyakába veszi a kicsit, hanem híven eljuttatja a ló szerepét. Egyedi a *Ciróka-maróka* arcsimogató szövege: „*Ciróka-maróka/Mit süített a pék/Zsömlét/Azt is megégették*”.

A mozgásos ügyességi és erőjátékok közé tartozó *Adj, király, katonát* játék egyik uszódi változatában a szakítás után a másik csapatba kerülő játész nem csapattag lesz, hanem rab, s a játék végén azt nézik, kinek van több rabja.

A kitalálós játékok között itt is vannak találós kérdések. Az *Állva kéri, fekvé adják* szöveg megfejtése az uszódi változatban bélyeg (máshol kemence, hordó csapja, hordó és lopótök). A kétértelmű találós kérdések közé tartozik: úgy hangzik, mintha valamilyen pajzán dologról lenne szó, aztán a kérdező kivágja a teljesen ártatlan megfejtést. E találós kérdésnek az uszódin kívül mindössze egy visai (Kolozs vármegye, Erdély) változata található a népi játékok gyűjteményében, némileg eltérő szövegkezdettel (*Lábon kéri, lefeküve adják*).

Előfordult, hogy ugyanazokat a játékokat többen is elmondták, mégpedig jellemző módon általában nem egyformán, hanem más-más változatokban.

A labdajátékok közé tartozó falhoz verő játéknak négy változatát sikerült Uszódon összegyűjteni: ugyanazokat a dobás- és elkapásformákat különböző sorrendben mondták el, és egyes formák csak egy-két változatban szerepelnek.

Az ölbeli gyermek játékaik közé tartozó höcögtető kétféle szöveggel került elő Uszódon. Az egyik az *Így lovagolnak a papok*, a másik pedig a *Hinta-palinta*, amelynek két változatát találtuk; a változatok szövege is, dallama is különbözik. Az egyikben a szöveg folytatása *Régi Duna, kis katoná*; a másikban *Karácsonyi kocsonya*. Mindkét szövegfajta jellemzően a hintázóhoz kötődik; a höcögtető szövegévé a lábon hintáztatás miatt válhatott. Más vidéke-

ken is megjelennek ebben a funkcióban, Uszódon is van hintázó változat: abban a szöveg folytatása *Régi dunna, kis katona*.

A mozgásos ügyességi és erőjátékok közé tartozó guggolós körjátéknak négy változata került elő: az egyik szövegkezdet: *Mit játsszunk, lányok, háromé: Ég a gyertya, ég*. Ez utóbbi az óvodai terjesztés révén meglehetősen egységesedett az egész ország területén, két uszódi változatban mégis van egy parányi (szórendbeli) különbség. A kifordulós körjátékok közül Uszódon három változatban került elő a *Lánc, lánc, eszterlánc* kétféle dallammal, szintén három változatban a *Kis kacsa fürdik* kis szöveg- és dallameltérésekkel. Az ugróiskolának Uszódról két dobókő nélkül és három dobókővel játszott változata került elő. A dobókő nélküli változatokat különböző rajzokkal játszószák. A dobókővel játszott két változat között nincsen különbség, ugyanaz a rajz és ugyanazok a szabályok. A harmadik uszódi változatban a szabályok maradnak, de a rajz eltérő.

További különbségek találhatók az eddig tárgyalt játékfajták uszódi változatainak dallamai, továbbá az uszódi fogócskák és vonulások, a szellemi ügyességi játékok közé tartozó mondogatók szövegei, a rejtő-kereső játékok, párválasztó játékok, mondókák és kiolvasók szövegei és dallamai között. Célnk itt nem az, hogy mindegyiket felsoroljuk, az eddigiekkel csak ízelítőt kívántunk nyújtani a népi játékok páratlan változatgazdagságából.

A népi játékok, benne az uszódi (és egyéb helységekből származó) játékok gyűjteménye kincs, olyan kincs, amellyel a gyerekeket szórakoztatni és művelni tudjuk. A népi játékok nem üres, léha időtöltésként számon tartható szórakozást jelentenek: játszásuk számos szempontból fejleszti a gyermeket. A hagyományos közösségekben a játék volt a gyermek iskolája, minden szükséges készséget és tudnivalót a játékok közben sajátított el. Mindehhez a játék erős motivációt tartalmaz, így megvalósítja azt, amit sokan erőlködve keresnek és próbálnak meg- vagy kitalálni, pedig ott van az orruk előtt – a szórakozva, örömmel tanulást. Közös kötelességünk a népi játékokat összegyűjteni és visszaadni a közösség gyermekeinek, képességünk és lehetőségünk szerint segítenünk kell azoknak, akik ezt a munkát hajlandók elvégezni!

LÁZÁR KATALIN

TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK

A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a kulturális antropológiáig (Pécs, 2009. május 15–16.)

A PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke 2009. május 15–16. között *A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a kulturális antropológiáig* címmel nemzetközi konferenciát szervezett hasonló című, 4 év futamidejű EU6-os projektjének (Marie Curie Host Fellowship for the Transfer of Knowledge [PECS-ETHNO]) lezárásaképp. A konferencia helyszínül – ahogy a közelmúltban már több alkalommal is – az MTA pécsi székháza, a varázslatos környezetben fekvő, Zsolnay-majolikákkal díszített, neoreneszánsz „Vasvári-villa” (7624 Pécs, Jurisics M. u. 44.) szolgált.

Mint azt a pályázat lezárultáról szóló beszámolómban megírtam, a közös munkában 4 év alatt összesen 15 vendégoktató vett részt, 2 hónaptól 2 évig terjedő időben. A konferencia alapötletét az adta, hogy e kutatók döntő többsége nem, vagy csak futólag ismerte egymást, hisz a projekt időbeosztásának függvényében különböző időkben tartottak kurzusokat a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékén. Épp ezért, a vállalkozás méltó lezárásaképp, a „pécsi identitás” szimbolikus kifejezésekképp és megerősítéseképp fontosnak ítéltük, hogy egy konferencia erejéig mindannyiukat még egyszer vendégül lássuk, hogy így mindenki megismerkedhessen mindenkivel, és saját, éppen folyó kutatásairól, eredményeiről beszámolhasson – mintegy *panorámáját adva ily módon a magyar néprajz megújítására felhasználható modern kutatási témáknak, irányzatoknak és módszereknek*. A konferencia-részvétel egyedi feltételül tehát azt szabtuk, hogy mindenkinek egy eddig még – ilyen formában – sehol nem publikált, új kutatási eredménnyel kellett részt vennie. Külön említésre méltó, hogy az elnyert pályázat célkitűzéseinek szellemében a projekt „célcsoportja”, az egyetemi hallgatók, a diákság legkitünőbb képviselői (Györfy Eszter és Mácsai Boglárka) is színre léptek és számot adtak a vállalkozás keretében megkezdett és finanszírozott kutatásaikról. A konferencia előadásait a tanszék évkönyvében (*Studia Ethnologica Hungarica*), két kötetben, magyar és idegen nyelven 2009 végéig megjelentetjük.

Ez a konferencia egyben jó alkalom volt arra is, hogy a projekt eredményeit és jelentőségét még egyszer tudatosítsuk mindenkiben: a résztvevőkben, a tanszék munkatársaiban és hallgatóiban, a Pécsi Tudományegyetem vezetésében (amely Font Márta tudományos rektorhelyettes és Fischer Ferenc, a Bölcsészettudományi Kar dékánja személyében magas szinten képviseltette magát) és nem utolsósorban az egész magyar tudományosságban. Végére is,

mint azt a projektről szóló beszámolómban másutt már megírtam, *a magyar néprajzban soha ilyen volumenű és minőségű, ilyen tudatosan megtervezett és összehangolt tudásimportra nem került még eddig sor*. Ehhez képest – nem panaszként mondom, de tény! – szakmai körökben viszonylagos érdektelenség (vagy [el]hallgatás?) övezte, visszhangjáról legalábbis nem igazán tudok.

A kétnapos konferenciához több rendezvény is kapcsolódott. Komlósi László külkapcsolatokért felelős rektori megbízott vezetésével a második nap délutánján kerekasztal-megbeszélést tartottunk, ahol a résztvevőkkel kiértékeljük a közös munka tanulságait és megvitattuk a további lehetséges együttműködési formákat. Komoly egyetértés mutatkozott a tekintetben, hogy pályázatunk mintaképp szolgálhat más hasonló oktatási és kutatási projektek számára, és hogy folytatásképp kívánatos lenne újabb Európai Uniósi források megpályázása. Noha ez elől a tanszék elvben nem zárkózott el, a befektetendő munka volumene jelenleg akkor is meghaladja a tanszék lehetőségeit, ha a most lezárult pályázat tapasztalatainak fényében az adminisztratív-pénzügyi menedzselés – amit Kicsindi Edina PhD-hallgató, pályázati ügyintéző végzett nagy odaadással – már nem tűnik olyan problematikusnak, mint a projekt első két-három évében.

Ugyancsak a konferencia második napján került sor a pályázat keretében végzett baskíriai (baskortosztáni) terepmunka anyagából készült fényképkiallítás megnyitására (szövegét lásd a *Néprajzi Hírek* 2009. 3. számának 42–46. oldalain). Ez a kiállítás vállalkozásunk egyik szimbolikus csúcspontjának is tekinthető: létrehozásában közösen volt része a külföldi vendégoktatónak (Tatyjana Minnijahmetova udmurt származású baskortosztáni kutatónak), a tanszék tanárainak (Nagy Zoltánnak, a *Néprajz – Kulturális Antropológia* Tanszék tanszékvezető egyetemi docensének és Dobó Attilának, a Nyelvtudományi Tanszék Finnugor Szemináriumának oktatójának), valamint a projekt „célcsoportját” képező diákságnak, amelynek két képviselője (Mácsai Boglárka és Szamonek Vera egyetemi hallgatók) egy hónapos közös előkészítő terepmunkán vett részt Baskortosztánban. A kiállításnak a Pécsi Várostarténeti Múzeum (7621 Pécs, Felsőmalom u. 2.) adott otthont, ezzel is példázva a tanszék és a városi múzeumok közötti hagyományos jó kapcsolatokat.

A kétnapos konferencián az alábbi előadások hangzottak el.

I. szekció: Új kutatási irányzatok Magyarországon

- Zempléni András: *Le reliquaire de Batthyány. L'origine religieuse des réenterrements politiques hongrois [Batthyányi ereklyetartója. A politikai újratemetések vallási eredete]*;
- Losonczy Anna: *Határmezsgye vagy periféria? Múlt-narratívák és interetnikus kapcsolatok a kárpátaljai magyar társadalomban*;
- Keszeg Vilmos: *Élettörténetek individuális használatban. Szerkesztési és használói stratégiák*.

II. szekció: Terepmunka és ami mögötte van

- Vidacs Bea: *Why do they speak to us? Reflections on fieldwork* [Miért beszélnek velünk? Gondolatok a terepmunkáról];
- Patrick Menget: *An excursus into postmodern anthropology* [Kitérő a posztmodern antropológia világába];
- Leonard Mars: *Anthropology of the Absurd: Primo Levi, the Ethnographer of Auschwitz* [Az abszurd antropológiája: Primo Lévi, Auschwitz etnográfusa].

III. szekció: Népi vallásosság

- Marion Bowman: *From Glastonbury to Hungary. Contemporary Integrative Spirituality and Vernacular Religion in Context* [Glastonburytól Magyarorszáig. Modernkori integratív spiritualitás és helyi-populáris vallás, kontextusban];
- Giovanni Pizza: *Beyond spirit possession. Tarantism today and the commodification of person* [A megszállottságon túl. A tarantizmus napjainkban és a személyiség árucikké válása];
- William Christian: *Transcendence in a secular Wisconsin household* [Transzcendencia egy Wisconsin-beli világi háztartásban].

IV. szekció: Lokális és globális – antropológia és modernitás

- Lammel Annamária: *A kognitív és környezeti antropológia és a hosszú távú fejlődés*;
- Pozsony Ferenc: *Székely kapuk szimbolikus mezőnyben*;
- Szabó Mátyás: *A népi kultúra napjainkban*.

V. szekció: A posztszovjet világ

- Kehl-Bodrogi Krisztina: *Contested rituals: life-cycle celebrations in post-Soviet Central Asia* [Átmeneti rítusok viták keresztüzében a posztszovjet Közép-Ázsiában];
- Dmitrij Funk: *Adaptive Abilities of Indigenous Cultures in the Russian North and Siberia* [Az őslakos kultúrák alkalmazkodóképessége Oroszország északi részén és Szibériában];
- Tatyjana Minnijahmetova: *Birth and Death: Interrelations and Paradoxes* [Születés és halál: kapcsolódások és paradoxonok].

VI. szekció: Az új nemzedék – a projekt által támogatott hallgatói kutatások

- Györfy Eszter: *„That is why miracles happen here.” The role of miracle narratives in the legitimisation process of a new shrine* [„Ezért történnek itt csodák.” A csodatörténetek szerepe egy új kegyhely legitimációs folyamatában];
- Mácsai Boglárka: *The Cult of the Soldiers-Internationalists in Post-Soviet Bashkortostan* [Az internacionalista hősök kultusza a posztszovjet Baskortosztánban].

A népzene- és néptáncutatók világtalálkozója Dél-Afrikában (Durban, 2009. július 1–8.)

2009. július 1–8. között zajlott a Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács (ICTM) 22. kongresszusa Durbanban, a Dél-Afrikai Köztársaság Indiai-óceán partján lévő nagyvárosában. A világtalálkozó házigazdája ezúttal a helyi KwaZulu-Natal Egyetem és annak Művészeti Fakultása volt Patricia Opondo professzor asszony vezetésével.

A konferencia témái voltak: 1. *A posztkolonializmus és tudományágunk jövője*; 2. *A „populáris” és „tradicionális” fogalmak újraértelmezése a modern világban*; 3. *Fesztiválok, bemutatók, versenyek*; 4. *Érzelem, spiritualitás és tapasztalat*; 5. *A férfiasság, férfi szerep a zenében és a táncban*.

Magyarországot a konferencián Kovalcsik Katalin és Felföldi László képviselte. Kovalcsik Katalin, a magyar nóta különleges mai szerepére hívta fel a figyelmet egy dunántúli falu példáján *Dal, beszéd, diskurzus és érzelem egy magyarországi falu idős lakói körében* című előadásában. A falu zenei életének elmélyült vizsgálata során Kovalcsik Katalin fölfigyelt arra, hogy az idős asszonyok számára a magyar nóta a „szépre, jóra, bánatra” vonatkozó életigazságok alkalmas kifejező eszközeként funkcionál. A dalokat nem csak éneklük, hanem a különféle élethelyzetekben a szövegek fölidézésével a kövendő viselkedési forma, választandó megoldási mód, érzelmi viszonyulás kijelölését segítik elő. Ezáltal ezeket a szövegeket (és dalokat) a mindennapi kommunikáció szintje fölé helyezik, kitüntetett szerepet szánnak nekik életükben. A falu idős férfiai kisebb hangsúlyt helyeznek a magyar nóta komolyságára, mivel közös éneklési alkalmuk, a pincester során a dalok játékos előadási elemei kerülnek az előtérbe. Az előadás nagy figyelmet keltett sajátos megközelítésével, látásmódjával és módszerességével.

Felföldi László a volt szocialista országok, s főleg Magyarország művelődéspolitikájának azokról az elemeiről beszélt a konferencián, amelyek a hagyományos kultúra (beleértve a hagyományos táncokat is) megőrzését és ápolását voltak hivatva szabályozni. Hangsúlyozta, hogy a nagy szociokulturális változásokat előidéző törvényi szabályozók ismerete nagyon fontos a kutatók számára, amikor e korszak zenei és táncéletének dokumentumait értelmezik. A szocialista művelődéspolitikát által, szovjet mintára létrehozott amatőr művészeti mozgalom, a fesztiválrendszer és az egészet átható ideológus szemlélet nagyban befolyásolta azoknak a helyi közösségeknek a zenei és táncéletét is, amelyek folklórtudását a kutatók tudományos, ill. közművelődési céllal rögzítették és elemezték. A vita során a makedón, szerb és bolgár kutatók saját példáikkal erősítették meg a magyarországi tapasztalatot. A téma iránt a nyugat-európai és amerikai kutatók is érdeklődéssel fordultak.

A Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács mint az UNESCO egyik nem-kormányzati, szakmai szervezete fontos missziót tölt be a világ hagyo-

mányos zenéjének és táncainak védelmében az éneklő és táncoló helyi közösségek hagyományainak rögzítése, tudományos közreadása révén. Évtizedek óta részt vesz az UNESCO népzenei hangzókiadványainak összeállításában, szerkesztésében. Újabban az ICTM szakemberei szakmai tanácsaikkal is segítik a Szellemi Kulturális Örökségvédelmi Egyezmény világméretű érvényesülését, a veszélyeztetett szellemi örökségek védelmét és a Szellemi Kulturális Örökség Reprezentatív Listájára kerülő elemek kiválasztását. Ennek eredményeként a világlistára kerültek az idén többek között az *argentín tangó*, az azeri pásztorok *ashaq* nevű epikus énekei, s a *mohácsi busójárás*. A Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács emellett a legújabb kutatási eredmények bemutatásával és új tudományos problémák felvetésével irányítuként is szolgál a nemzetközi kutatás számára, s inspirálja az egyes nemzeti kutatóiskolák tevékenységét. Többnemzetiségű kutatócsoportok szervezésével segíti a nemzetközi népzenei és néptánc kutatásban az együttműködést.

A nemzetközi szervezet tagjai kutatócsoportokban és kisebb munkacsoportokban dolgoznak. A tánc kutatással foglalkozó Etnokoreológiai Kutatócsoport közel 200 tagot számlál az egész világból. Jelenlegi elnöke Felföldi László.

Az ICTM nemzeti bizottságokat is működtet. A magyar nemzeti bizottság ügyvezető titkára korábban Vikár László, majd Tari Lujza volt. Jelenlegi vezetője Kovalcsik Katalin.

FELFÖLDI LÁSZLÓ

**Erdész Sándor, a folklorista-muzeológus,
a Sóstói Múzeumfalu alapítója
(Nyíregyháza–Sóstófürdő, 2009. október 9–10.)**

Nyolcvan éve született Erdész Sándor, a nyírségi mesegyűjtő, a jászberényi Jász Múzeum, a nyíregyházi Jósza András Múzeum, s végül a Sóstói Múzeumfalu néprajzos muzeológusa, ez utóbbinak 15 évig az igazgatója. Különös egybeesés, hogy a Múzeumfalu is éppen 30 éve nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. E két esemény elég indokot adott arra, hogy kétnapos program keretében emlékülést, emléktábla-avatást, időszaki kiállítást és konferenciát rendezzünk, melyre 2009. október 9–10-én került sor.

A magát mindvégig nyírséginek valló Erdész Sándor Szobon született 1929-ben, ahol édesapja határrendészeti szolgálatot teljesített. Nyíregyházán, Szatmárnémetiben és Budapesten végezte tanulmányait, majd diplomás muzeológusként 1953-ban a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztályára került előadónak. Hamarosan ismét vidéken, Jászberényben találjuk, ahol

múzeumigazgatói megbízást kapott. S nemsokára jöttek az 1956-os események, melyek során egész életére kiható történések részesévé vált: szolnoki főnökei utasítására – hogy Jászberényben elkerüljék a nagyobb felfordulást – elvállalta a helyi munkástanács vezetését, annak minden későbbi következményével együtt. Egyetemi tanára, patrónusa, Ortutay Gyula közbenjárására néhány hónap múlva kiszabadult a Fő utcai katonai börtön fogságából, s haza, a Nyírségbe került. Munkahelyéül a Jósza András Múzeumot jelölték ki, ahol néprajzsként több mint 15 évig Kiss Lajos és Nyárády Mihály munkájának folytatója lett. A folklorista életében 1971-ben egy újabb fordulat következett be, amikor kinevezték az újonnan alapított Sóstói Múzeumfalú élére, hogy a kezdet nehézségeivel küszködő intézményből múzeumot csináljon. Nem igazán örült ennek a megbízatásnak, hiszen akkor már megjelent az Új Magyar Népköltési Gyűjteményben a háromkötetes *Ámi Lajos meséi*. Ez országos elismerést hozott számára: több mesekötet előkészítésével bízták meg. Ehelyett kőműveseket, ácsokat, segéd munkásokat kellett irányítania, de becsülettel helyállt, épített, szervezett. Közben folklórkutatásokat végzett, publikált: életében több mint 300 kisebb-nagyobb cikke, tanulmánya és kötete hagyta el a nyomdát, s neve a mesekutatók között Európa-szerte ismertté vált. 1979-re sikerült megnyithatóvá tenni a Múzeumfalut, amelyet még további tíz éven keresztül igazgatott. 1989-ben, 60 éves korában vonult nyugdíjba. Nyugdíjasként folytatta tudományos munkásságát, de több, befejezetlen, kiadatlan munka maradtak utána: mesegyűjtések, hiedelemmonda-kéziratok gyarapítják a múzeum néprajzi adattárát, több száz kiadott munkája pedig közkinccsé téve várja a kutatókat.

A Sóstói Múzeumfaluban most átadott újlétai magtár előadótermében emléküléssel tisztelegtünk Erdész Sándor munkásságának. A konferencia társrendezője a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke volt. Az emlékülést Bene János megyei múzeumigazgató nyitotta meg, majd Ujváry Zoltán címzetes tanszékvezető *Erdész Sándor pályaképe* címmel tartott előadást, felidézve a régi gyűjtőutak emlékeit, amelyeken Erdész Sándor a népmeséket, hiedelemmondákat gyorsírással jegyezte le. Lovas Kiss Antal *Erdész Sándor és a népmesekutató* című előadásában a folklórkutatót mutatta be. Németh Péter címzetes megyei múzeumigazgató *Erdész Sándor és a Sóstói Múzeumfalú* címmel tartott személyes élményekben bővelkedő előadást. Kiemelte Erdész Sándor elévülhetetlen érdemeit a Múzeumfalú alapításában, építésében és működésének beindításában.

Az előadások után került sor a bejárati fogadóépületben Erdész Sándor emléktáblájának avatására, melyet Bereczki Ibolya, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese leplezett le, méltatva a múzeumalapító munkásságát. Az emléktábla-avatón részt vettek Erdész Sándor felesége, gyermekei és unokái is. Megható volt a népzenei tanulmányokat folytató unokák rövid műsora, melyben népdalokkal tisztelegtek nagyapjuk emléke előtt.

Ujváry Zoltán professzor előadásában méltatta Erdész Sándor munkásságát
(Fotó: Bodnár Zsuzsanna)

Balról jobbra: Németh Péter, Ujváry Zoltán és Bene János

Szintén ezen épületrészben került megrendezésre a *Dr. Erdész Sándor (1929–2006), a néprajzkutató és múzeumalapító emlékére* című időszaki kiállítás. Erdész Sándor 80. születésnapjára készülve kézíratai, személyes levelezései, tárgyai kerültek elő. Mindezek összegyűjtésében nagy segítséget nyújtott a család, hiszen féltve őrzött emlékeiket kölcsönözték a készülő kiállítás-hoz. A bemutatott két nagyméretű tablón a látogatók megismerhették Erdész Sándor életútját és munkásságát, archív fotókat láthattak néprajzi gyűjtéseiről és a Múzeumfalival kapcsolatos fontosabb eseményekről. A vitrinekben bemutatásra kerültek megjelent könyvei, gyűjtési füzetei, néhány általa készített leírókarton. A fogadóhelyiség másik oldalán álló vitrinekben mutattuk be személyes tárgyait, kitüntetéseit, az általa készített áttelepítési dokumentációkat. A kiállításnak személyes hangulatot adtak azok a tárgyak, melyeket a gyűjtött néprajzi tárgyai közül válogattunk. A néprajzi leltárkönyvek tanúsága szerint Erdész Sándor 1960–1992 között 2383 db tárgyat gyűjtött, ezek felsorolását láthatta a közönség a kiállításban szereplő füzetben.

A konferencia és a kiállítás alkalmat adott egy korszakalkotó néprajzkutató életútjának bemutatásával a Sóstói Múzeumfalú történetének megismerésére.

BODNÁR ZSUZSANNA

Válogatás Erdész Sándor munkáiból

- *Ámi Lajos meséi I–III.* Gyűjtötte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Erdész Sándor. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII–XV. Szerk. Ortutay Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968.
- *Ruszkovics István meséi (Märchen von István Ruszkovics).* A kötet anyagát gyűjtötte Erdész Sándor–Halmos István. A Magyar Népmese-katalógus Füzetek 4. Szerk. Kovács Ágnes. Budapest, 1968.
- *Nyírség.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1974.
- A „nevető fejfák” kérdéséhez. In *A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban.* Szerk. Istvánovits Márton–Krizsa Ildikó. MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 1977. 163–167.
- *Kigyókultusz a magyar néphagyományban.* Studia Folkloristica et Ethnographica 12. KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen, 1984.
- *Karcsai népmesék II.* Válogatta és a jegyzeteket írta Erdész Sándor. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény 20. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- *Az archaikus eposz kérdései.* Folklór és Etnográfia 28. KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen, 1986.
- [69 település jellegének és népi építészetének leírása]. In *Szabolcs-Szatmár megye műemlékei I–II.* Magyarország műemléki topográfiája X–XI. Szerk. Entz Géza. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986–1987.
- Sóstói Múzeumfalú, Nyíregyháza. In *Szabadtéri néprajzi múzeumok Magyarországon.* Szerk. Kurucz Albert–Balassa M. Iván–Kecskés Péter. Corvina, Budapest, 1987. 129–135.
- A mese- és hiedelemvilág kapcsolata. In *Magyar Néprajz V.* Szerk. Istvánovits Márton. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 79–101.
- A sárkány alakja a magyar néphagyományban. In *Állatbrázolás a magyar néphagyományban.* Szerk. Füvessy Anikó. Ethnica, Debrecen, 1998. 253–265.
- Ámi Lajos magyar cigány mesemondó világgépe. In *Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből.* Válogatta és szerkesztette Kovalcsik Katalin. Budapest, 1998. 273–294.

Néprajzos találkozó és évfordulás megemlékezés

(Szeged, 2009. október 9–10.)

A szegedi Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéken 2003-ban útjára indított „hagyomány” folytatásaként idén hetedik alkalommal rendeztük meg a szegedi néprajzosok találkozóját. Rendezvényünkre minden évben hívjuk és várjuk mindazokat, akik a szegedi egyetem néprajz szakán végeztek, illetve a

szakos képzést megelőzően a tanszékhez valamilyen módon kötődtek, a tanszék egykori oktatóinak (Bálint Sándor, Ferenczi Imre, Bellon Tibor) óráit látogatták, velük szakmai kapcsolatban álltak, itt szakdolgoztak vagy dokto-ráltak. A találkozó időpontja minden évben október második szombatja.

A Solymossy Sándor-díj

2009-ben a rendezvény keretében megemlékeztünk a tanszék alapításának 80. és első tanszékvezető professzorunk, Solymossy Sándor születésének 145. évfordulójáról.¹

A kétnapos program október 9-én (pénteken) délután 15 órakor kezdődött. Két szegedi alkotó, Virágné Márta Nóra fazekas és Varga Dóra nemezkészítő (aki hallgatónk is) népi iparművészek munkáiból nyílt kiállítás a tanszék Folyosó Galériájában. A tárlatot N. Szabó Magdolna, a Móra Ferenc Múzeum néprajzos-muzeológus munkatársa nyi-

totta meg. A délután további része a tanszéki évfordulóra való emlékezés jegyében telt.

A második világháborút megelőző évtizedekben általános gyakorlat volt a szegedi egyetem bölcsészkarán is, hogy amikor egy egyetemi oktató megkapta az egyetemi tanári, vagyis professzori kinevezést, székfoglaló előadást tartott. Így történt ez 80 esztendővel ezelőtt is: Solymossy Sándor 1929. szeptember 20-án *Bevezetés a néptudományba* címmel tartott „beköszöntő előadást az újonnan szervezett néptani tanszéken”.² A szocializmus évtizedeiben e gyakorlat teljesen megszűnt a karon, s azóta sem éledt újra. Újbóli meghonosítását is célozta az a „rítus”, hogy a szegedi tanszék professzori kinevezést nyert vezetőjének, Barna Gábornak a Bölcsészettudományi Kar dékánja, Csernus Sándor ünnepélyesen átnyújtotta a talárt, amit aztán magára öltve megtartotta székfoglaló előadását. Témája a néprajz elsősorban szegedi, de egyben magyarországi oktatásának múltja, jelen helyzete, s jövőbeli kilátásai volt. Ugyancsak ebben a gondolatkörben fogalmazták meg a szegedi tanszék 80 éves jubileuma alkalmából mondott rövid köszöntőjüket a társtanszékek képviselői: Verebélyi Kincső Budapestről, Nagy Zoltán Pécsről és Keményfi

¹ A rendezvény támogatói a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke, a Solymossy Sándor Közhasznú Egyesület és a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány voltak.

² A Ferenc József Tudományegyetemen elhangzott székfoglaló előadás szövegét, mely a *Napkelet* c. folyóirat VII. évfolyamában (1929) jelent meg Budapesten, 2004-ben, a szegedi néprajzi tanszék 75 éves jubileumára Lukács László egyetemi tanár, a Magyar Néprajzi Társaság akkori alelnöke jelentette meg újra külön füzetben.

Róbert Debrecenből. Az előadások után Barna Gábor bemutatta a *Devotio Hungarorum* tanszéki kiadványsorozat frissen megjelent kötetét (*Istent dicsőítő egyházi énekeskönyv. Mezey-énekek*). Az est lezárásaként a tanszék egykori és mai népzeneész és népdalénekes hallgatói (Ivánovics Tünde, Nagy Gábor, Tóth Antal, Gulyás Ferenc és Fehér Nóra) zenésztársaik közreműködésével adtak egy tartalmas és színvonalas folklórműsort az ünnepi alkalom hangulatát emelve.

A következő nap délelőttjén – a korábbi évek gyakorlatát követve – a 2005-ben alapított Solymossy Sándor Közhasznú Egyesület³ tagsága tartott közgyűlést. Az egyesület munkáját és terveit Felföldi László elnök ismertette, majd a hozzászólások és javaslatok után az alapszabályban foglaltak szerint esedékes tisztújítás történt meg. Ebéd után az egyesület és a tanszék nevében koszorút helyeztünk el a tanszék Bálint Sándorról elnevezett tantermében lévő emléktábla alatt. A tanszéki találkozó előző években kialakított programjának megfelelően Barna Gábor tanszékvezető köszöntötte a jelenlévő egykori és mai hallgatókat, egyesületi tagokat. Szólt a tanszék elmúlt egy évről és az aktuális tervekről, feladatokról. Ezt követően átadta az előző esztendőben diplomát szerzett hallgatóknak a tanszéki diplomát.⁴ Két előadás hangzott el a néprajz szegedi műhelyéből. Kerekes Ibolya egykori hallgatónk saját kutatási eredményeiről számolt be *A mesés Kelet gyékényei – Bepillantás a török gyékényfeldolgozásba* című, gazdagon illusztrált előadásában. A legjobb szakdolgozók közül Kiss Nikolett mutatta be diplomamunkájának eredményeit *Árpád-házi Szent Erzsébet-ábrázolások a magánáhítat tükrében* címmel.

A szombat délután következő részében Solymossy Sándor születésének 145. évfordulójára emlékeztünk. Az egyesület *Solymossy Sándor-díjat* alapított, amely az alapító statútum szövege szerint „a tudomány, az oktatás, a közművelődés és az ismeretterjesztés területén munkálkodó, és a felsorolt területeken kimagasló eredményeket elért személyeknek adományozható. A teljesítmény lehet életmű, de lehet az adományozást megelőző évben elért jelentős eredmény. A díj odaítélése életkortól és tudományos fokozattól független, elnyerheti bárki, aki a néprajz szegedi műhelyéhez, illetve a Solymossy Sándor Közhasznú Egyesülethez kötődik, munkája annak céljaival összhangban áll.” A díj átadására most került sor első ízben. Két kitüntetett vehette át a Szemerey-Kiss Balázs szobrászművész által készített bronzérmel és az oklevelet: Verebélyi Kincső professzor asszony, az ELTE Néprajzi Intézetének vezetője, aki Solymossy Sándornak a folklóriztika terén kifejtett

³ Az egyesület megalakulásáról és célkitűzéseiről korábban már hírt adtunk: Új néprajzi egyesület alakult Szegeden. *Néprajzi Hírek* XXXV. (2006) 1–2. 3. old.

⁴ A hivatalos egyetemi diplomaosztó mellett tanszéki „rítusként” 1996-tól, vagyis a szakos képzésben elsőként diplomát szerzett évfolyam végzésének évétől, merített papír alapú „tanszéki diplomát” kapnak a hallgatók. Ennek átadása korábban a tanév végén (júniusban) történt, a néprajzos találkozó elindulása óta pedig annak keretében zajlik.

munkássága kapcsán végzett alapvető kutatásokat, előszót írt az 1991-ben kiadott Solymossy-tanulmánykötethez (*A „vasorrú bába” és mitikus rokonai*), s közreműködött kiadásában. A másik díjazott Nagy Réka Anna, a Néprajzi Múzeum könyvtárosa, aki az évforduló alkalmára Solymossy Sándor személyi bibliográfiáját állította össze. Az egyesület honlapján megtekinthető (www.solymossy.atw.hu), de hamarosan az EFI gondozásában nyomtatott formában is megjelenő, mutatóval ellátott bibliográfia Solymossy Sándor néprajzi (folklorisztikai), emellett igen kiterjedt szépirodalmi, műfordítói és irodalomtörténeti munkásságának adatait tartalmazza, de magában foglalja a Solymossyról megjelent írásokat is. A díj ünnepélyes átadása után az alábbi két előadás hangzott el a kitüntetettektől. Verebélyi Kincső: *Solymossy Sándor, a folklorista*; Nagy Réka: *A Solymossy-bibliográfia és Solymossy Sándor szépirodalmi munkássága*.

Felföldi László átadja Nagy Rékának a Solymossy Sándor-díjat

A kétnapos tartalmas program fehér asztal melletti kötetlen beszélgetéssel zárult. A rendezvényen sok más mellett nagy hangsúllyal fogalmazódott meg, hogy a következő öt esztendőben tudatosan és módszeresen készülünk Solymossy Sándor születése másfél százados jubileumának méltó megünneplésére.

SIMON ANDRÁS

Vikár Béla-emlékülés
(Budapest, 2009. október 27.)

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya 2009. október 27-én *Vikár Béla-emlékülést* rendezett az Akadémia Székházának Nagytermében, amelynek keretében megemlékeztek a Magyar Néprajzi Társaság megalapításának 120. évfordulójáról is.

A délelőtti ülészak vezető elnöke, Paládi-Kovács Attila akadémikus, osztályelnök megnyitója után az alábbi előadások hangzottak el. Kósa László: *Kik és milyen célból alapították a Néprajzi Társaságot?*; Voigt Vilmos: *Vikár Béla és a Kalevala*; Landgraf Ildikó: *Vikár Béla tudományos pályája és hagyatéka*; Küllös Imola: *Vikár Béla gyűjtéseinek szövegfolklorisztikai jelentősége*.

A délutáni ülészakon Kósa László akadémikus elnökölt és a következő előadásokat hallhatták a jelenlevők. Szalay Olga: *Vikár Béla helye és jelentősége a modern népzene kutatásban*; Sebő Ferenc: *Vikár Béla népzenei gyűjteménye*; Majorné Bóniczki Julianna: *A gyorsírás szerepe Vikár Béla munkásságában*.

Az alábbiakban Paládi-Kovács Attila megnyitóbeszédét és Küllös Imola előadását közöljük.

A SZERK.

A „Vikár Béla-emlékülés” megnyitója

Tisztelt Osztály!

Köszöntöm a megjelenteket, az Osztály tagjait, a 120 éves Magyar Néprajzi Társaság tagságát, különös tekintettel a népköltészet, a népzene és a néptánc avatott kutatóira! Szeretettel köszöntöm Vikár Béla szülőfalujának, Hetes községnek a küldötteit, úgyis, mint „Somogyország” itt megjelent képviselőit!

A mai napon kettős jubileumot ünnepelünk. Megemlékezünk a Magyar Néprajzi Társaság alapításának 120. évfordulójáról, tisztelettel fejet hajtva az alapítók nagy nemzedékének teljesítménye előtt. Tudjuk jól, hiszen olvasható a lexikonokban, hogy a Magyar Néprajzi Társaság alakuló közgyűlését 1889. január 27-én tartották Budapesten. A mai ülészak első előadója, Kósa László akadémikus azt fogja vizsgálni, hogy *Kik és milyen célból alapították a Néprajzi Társaságot?* Őt követően azonban a mostani emlékülést mégis inkább Vikár Béla emlékének szenteljük, akinek munkásságát – ismereteim szerint – korántsem vizsgáltuk, méltattuk, becsültük eddig érdeme szerint. Pedig Vikár Béla életútja, tudományos karrierje szorosan kapcsolódott a Magyar Néprajzi

Társasághoz és a Magyar Tudományos Akadémiához, s neki korszakos jelentőségű, úttörő szerepe volt a magyar folklorisztika történetében, különösen a népköltészet és a népzene kutatásának megújításában, tudományos megalapozásában.

Vikár Béla bő százötven évvel ezelőtt, 1859. április 1-jén született a Somogy megyei Hetes községben. Más fontos jubileumok, így Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulója és egyéb akadémiai programok torlódása az oka annak, hogy a magyar néprajz ünnepi megemlékezését ennek az évnek nem az első, hanem a második félévében tudjuk megtartani. Hozzájárult ehhez az a körülmény is, hogy ragaszkodnunk kellett ehhez az épülethez, ehhez a helyszínhez. Hiszen a Tudományos Akadémia székháza adott helyet a Magyar Néprajzi Társaság üléseinek alapításától, 1889-től kezdődően egészen az 1990-es évek elejéig, az épület felújításáig. Talán ennél is fontosabb, hogy Vikár Béla 1911-ben lett az Akadémia tagja, s ettől

fogva életének is fontos színtere volt ez az épület egészen 1945. szeptember 22-én bekövetkezett haláláig. Akadémiai székfoglaló előadását *A székely népköltészet*ről címen tartotta 1912. január 8-án.

Vikár Béla sorsfordító élményének bizonyult az a fél esztendő, amit 1889-ben finn nyelvterületen tölthetett. Tárgyakat gyűjtött a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára számára és népnyelvi, néprajzi gyűjtéseket végzett különböző finn tájakon. A sírbeszédét mondó, nekrológját író Korompay Bertalan szerint Vikár Béla akkor jegyezte el magát egy életre a finn folklórral, s vált a későbbiekben a magyar népköltészet, a népnyelv és a népzene avatott kutatójává. A népnyelvi szövegeket gyorsírással jegyzetelte a terepen, s már 1896-tól kezdve – a világon elsőként – fonográffal is gyűjtött, s viaszhengerekre rögzítette a magyar népdalokat, balladákat, s a gyorsírással követhetetlen népzenei anyagot. Hazai folklorisztikai gyűjtései, publikációi közül kiemelkedik a Magyar Népköltési Gyűjtemény sorozatában megjelent kötete, a *Somogy megye népköltése* (1905), *A regös ének* (1907) és *A magyar népköltés remekei I–II.* (1907), de sok gyűjtése így is kiadatlan maradt.

Hosszú éveket szentelt a *Kalevala* magyarra fordításának. Előtanulmányait *Kalevalai tanulmányok* címen már 1901-ben kiadta, de a teljes mű fordítása csak 1909-ben jelent meg. Ennek nyelvi, képi világa, az eredeti szövegek

Paládi-Kovács Attila a megnyitóbeszédét tartja
(Fotó: Terbócs Attila)

lúktetését megőrző verselése a finnek tetszését is elnyerte. Elismerésüket fejezi ki az a képtelen fordulat, miszerint, ha az eredeti, a finn nyelvű *Kalevala* elveszne, azt pótolhatnák a Vikár-féle magyar *Kalevala* finn nyelvre fordításával. Ezt a tréfálkozást – Kustaa Vilkunára és nemzedéktársaira utalással – többször hallhattuk Ortutay és K. Kovács László előadásában.

Vikár Béla évtizedeken át volt a Magyar Néprajzi Társaság választmányi tagja, s egy időben a Finnugor Szakosztály egyik mozgatója. 1896–97-ben egy rövid ideig a Társaság főtitkári tisztségét is betöltötte. Az 1910-es években a finn–magyar nyelvrokonság érzületének, a finnek iránti barátság érzésének elmélyítését kívánta szolgálni a *Turán* című folyóirat szerkesztőjeként is, noha ezt a lapot és ezt a törekvést szakunk inkább Bán Aladár személyéhez szokta kapcsolni.

Vikár Béla mintegy másfélezer népzenei felvételének (1539 dallamának) zenei lejegyzése meghaladta saját lehetőségeit, A lejegyzés nagyobb részét nem is ő, hanem Kodály Zoltán és főként Bartók Béla végezte el. Kodály először 1903-ban kereste meg Vikárt a Néprajzi Múzeum akkori, Csillag utcai (ma Gönczy Pál utca) épületében, ahol egy kis udvari szobában voltak felhalmozva a viaszhengerei, s ahol a fonográfot is tartotta. „Megmutatta a fonográf kezelését, majd magamra hagyott. [...] Abban a kis sötét udvari szobában sok boldog órát töltöttem...” – emlékezett vissza Kodály bő félszázaddal később. Itt kell megjegyezni, hogy a Csillag utcai Néprajzi Múzeumot – akkori nevén a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárát – Jankó János fejlesztette fel néhány év alatt, s ő biztosította Vikárnak és fonográfhengereinek a sötét kis udvari szobát. Jankó János és Vikár Béla barátsága, személyes kapcsolata külön vizsgálatot érdemelne. Jankó a jegyzeteiben, naplójában, leveleiben is gyakran említi Vikárt. Egy helyen azt írja: „... egyedül Vikár barátom segített és egész Magyarországon senki más; és ez természetes is, mert a finn és orosz tudományos irodalmat Magyarországon senki sem ismeri.” A magyar néprajztudomány finn kapcsolatait az 1890-es években főként Vikár Béla és Jankó János építette, aztán Sebestyén Gyula, Bán Aladár is erősítette a magyar folklórisztika finn és finnugor (észt) orientációját. Ez a tájékozódás és irányultság megmaradt az első világháborút követő években, évtizedekben is. Teleki Pál már 1924-ben tudósokból álló népes delegációval látogatott el Finnországba, s megalapozta, jelentősen kiszélesítette a korábban a nyelvtudományra és a néprajzra korlátozódó tudományos és kulturális kapcsolatokat. Az 1930-as években ennek az orientációnak is nagy szerepe volt abban, hogy a magyar tudomány kellő távolságtartást tanúsított a Németországot elárasztó „barna-fekete” eszmeiséggel szemben.

1929-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia végre elhatározta egy Néptudományi Bizottság felállítását, melynek első elnöke Hóman Bálint, titkára Zichy István volt, kezdetben csupán két valódi néprajzos, még pontosabban folklórkutató tagja volt: Vikár Béla és Solymossy Sándor. Az 1920-ban nyugdíjazott Sebestyén Gyulát nem hívták meg a bizottságba, s túl sok

szava a két idős folkloristának sem lehetett a bizottság feladatainak kijelölésében. Mint ismeretes, Vikár Béla 1889–1921 között (62 éves koráig) az Országgyűlés gyorsíró irodájának tisztviselőjeként, majd vezetőjeként kereste kenyerét. Kutatásait, fordításait nem főfoglalkozású kutatóként, nem is egyetemi tanárként végezte, hanem szabadidős elfoglaltságnak tekintette. Ez is magyarázza, hogy zenei gyűjtéseit mások jegyezték le.

Gyűjtéseinek leírása és rendszerezése szintén az Akadémia székházához kapcsolódik. Bartók Béla ennek a palotának az első emeletén kapott munkaszobát, ahová Vikár viaszhengereit a Néprajzi Múzeumból átszállították, s ahol Bartók közel hat éven át (1934 és 1939 között) szintén „sok boldog órát” töltött el a fonográfról felhangzó népdalok, népballadák meghallgatásával és lejegyzésével. Az Akadémia eredetileg két esztendőre kérte ki Bartókot a kultuszminisztertől (s a Zeneakadémiától) erre a feladatra, de hamar kiderült, hogy az anyag óriási, s a Tudományos Akadémiára testált Vigyázó-vagyionból támogatott népzene gyűjtésnek köszönhetően még tovább bővül, s a Magyar Népzene Tára megalapozható általa. Bartók innen, az Akadémia székházából nem is tért már vissza a főiskolára. 1939-ben a „barna veszedelem” elöl emigrált Amerikába, s hagyta maga után a Magyar Népzene Tárának itt lerakott alapjait, amire később Kodály népzene kutató csoportja építkezhetett ugyanítt.

Az elmondottakból talán kiderült, hogy az Akadémia székházánál méltóbb helyet aligha találhattunk volna arra, hogy Vikár Béla életútjáról, életművéről és annak jelentőségéről, kortársairól és követőiről megemlékezzünk. Biztos vagyok abban, hogy az emlékülés programja, tartalma is méltónak bizonyul a nagy előd emlékéhez.

Ennek a bizakodásnak a jegyében az emlékülést megnyitom.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA

Vikár Béla gyűjtéseinek szövegfolklorisztikai jelentősége

Tisztelt Emlékülés, Hölgyeim és Uraim!

A megadott előadáscímet némileg kibővítettem, s nem csak a 150 éve született Vikár Béla gyűjtéseiről fogok beszélni, hanem folklorisztikai munkássága máig érvényes eredményeiről is. Teszem ezt azért, mert az elmúlt évben – a Sebő Ferenc és a Hagyományok Háza által kiadott DVD-ROM¹ munkálatai során – többet foglalkoztam Vikár Béla szöveg hagyatékával és írásaival eddig, mint valaha is tettem aktív tanári és kutatói pályám során. Az a meggyőződés alakult ki bennem és a velem együtt dolgozó kollégákban, hogy a ma-

¹ *Vikár Béla népzenei és népköltési gyűjteménye*. Szerk. Sebő Ferenc; a szöveget gondozta, a jegyzeteket és a szómagyarázatokat írta: Küllös Imola.

gyar szövegfolklorisztika meglehetősen egyoldalúan, értékén alul foglalkozott Vikár Béla hagyatékával. Azt remélem, hogy ennek az emlékülésnek a hatására nagyobb lendülettel folytatódik az életmű kutatása és nyomában kiadványok is születnek. Hogy végre ne csak szavakkal, hanem tettekkel is tiszteljük majd e sokoldalú tudós emléke és munkássága előtt. A tettek sorában elsőként hadd említsem azt a Sebő Ferenc által szerkesztett DVD-t, amelyet a Vikár-gyűjtemény kutatási forrásaként, a továbbfejlesztés igényével készítettünk a jövő kutatói számára, hogy valamit törlesszünk a magyar folklorisztika nyomasztó adósságából. Katona Imre az 1979-es Vikár-emlékülésen azt mondta: Vikár Béla „kéziratos hagyatéka nemzeti kincs, mely kiaknázatlanul hever és várja a jelentőségéhez méltó feldolgozást”.²

Küllös Imola az előadását tartja
(Fotó: Terbócs Attila)

A következőkben három nagyobb témáról fogok beszélni: Vikár Béla gyűjtőmódszeréről, elméleti eredményeiről és a gyűjtemény szövegfolklorisztikai értékeiről.

Vikár Béla 1889-ben Finnországban, majd 1890-ben szülőföldjén, Somogyban kezdett el népköltészetet gyűjteni. Mondhatni, dalos kedvű édesanyja hatására, aki leveleiben egyre-másra küldözgette a somogyi népdalokat a már Budapesten élő, Gyulai Pált, Greguss Ágostot és Budenz Józsefet hallgató egyetemista fiának. Vikár beépítette gyűjteményébe édesanyja feljegyzéseit, ő maga azonban a kezdetektől a lehető legkorszerűbb módszerekkel, komoly nyelvészeti felkészültséggel és jó helyismerettel gyűjtött: személyesen (tehát nem levelezők és önkéntes gyűjtők útján, mint Erdélyi vagy Kriza); az élőbeszédet

pontosan követő gyorsírással rögzítette a dalokat és meséket; nem válogatott a dallamok és szövegek eredete/műformája/előadója szerint! (Így kerülhetett gyűjteményébe népi, félnépi és műdal, régi kéziratos, vagy ponyvai hagyomány, pl. az *Asszonyoknak protokulluma*, virrasztóban énekelt vallásos népének, folklorizálódott irodalmi vers és magyar nóta, városból falura került kuplé, ún. gyári dal stb.). Adatközlői között a vidéki társadalom minden rétege és minden korosztálya képviselve van: pásztorok, parasztok, mesteremberek, gyári munkások és katonák, falusi tisztségviselők és értelmiségiek (egyegy lelkész, postáskisasszony vagy tanító személyében), továbbá: iskolás gyerekek. Módszerét 1896-tól (Európában elsőként) hangrögzítésre alkalmas

² Katona 1979.

fonográffal egészítette ki, és gyűjtőútjairól, adatközlőiről fényképfelvételeket is készített vagy készíttetett.³

Vikár Béla gyűjtőmunkájának folklorisztikánk szempontjából tehát a *komplex módszer* az első jelentős eredménye, hiszen ezzel dolgozva hiteles metszetét hagyta ránk annak a történetileg sokrétű szóbeli és zenei hagyománynak, a népköltészetnek és a népnyelvnek, amely a 19. század utolsó évtizedében egészen 1910-ig a vidéki társadalomban élt. A tájnyelv és a dialektust tükröző köznyelv magyarázó jegyzeteiből, ill. adatközlői közbevetett megjegyzéseiből rekonstruálható. Vikár több helyütt komoly tájszójegyzéket is készített gyűjtéskor. (De munkásságának nyelvészeti vonatkozásaira itt nem térhetek ki bővebben.) Vikár gyorsírással gyűjtőfüzeteinek szövegén átüt (tanulmányaiból, előadásából és népszerűsítő publicisztikájában is érződik) a különböző rendű és rangú adatközlők iránti figyelem, empátia, megbecsülés. Rendszerint egy-két szóval jellemezte adatközlőit: rögzítette azok közösségben elfoglalt helyét, lakóhelyét, foglalkozását, korát, családi állapotát. (E tekintetben fotói is beszédesek.)

Ezeket a helyszínre, a témára és az adatközlőkre vonatkozó társadalomnéprajzi és folklorisztikai szempontból is értékes megjegyzéseket a gyűjtőfüzetekről gépírással áttéteket készítő Gergely Pál és Pap Sándor hol leírta, hol nem. Itt jegyzem meg, hogy egykori kedves somogyi adatközlőiről Volly István *Somogyi Kalevala* című könyvéből tudhatunk meg többet. Íme pl. Vikár magyarázata egy udvarhelyszéki táncszóhoz:

*Tiszta tüzes lilium,
A leány mind ispilon, (ipszilon?)
Béhúzza a kalapját,
S onnan incselkedik ki.
(ZI 22/17, 6. sz.)⁴*

„A székeley leányok nyáron szalmakalapot viselnek, melyet maguk készítenek.”

Folklorisztikánk szempontjából talán az lehetne a második helyen említendő eredmény, hogy az I. világháború előtti szájhagyományt (népköltészetet és -zenét) élő organizmusként, saját arccal, ízléssel és tehetséggel megáldott személyeken keresztül mutatja fel.

A szöveg- és zenefolklorisztikai írások (Volly István, Katona Imre, Vikár László és Sebő Ferenc)⁵ kellően méltatták Vikár gyűjtési módszereit. Keve-

³ Szociofotó hitelességű felvételeit a nemrégiben kiadott DVD-n bárki megtekintheti, az életműve előtt tisztelgő, Pávai István által rendezett kiállítás tablóján is látható néhány felvétele a *Hagyományok Házában*.

⁴ Itt és a továbbiakban a ZI a Zenetudományi Intézetben őrzött Vikár-gyűjtések áttétjeinek dossziészámát jelzi. A gyűjtemény sorsáról és a Vikár-kéziratok egyéb lelőhelyéről lásd Sebő Ferenc könyvét (2006).

⁵ Bővebben lásd a Terbócs Attila által készített Vikár-bibliográfiát (1999) és Sebő (2006) irodalomjegyzékét.

sebb elismerő, értő szakvéleményt olvashattam Vikár folklorisztikai munkáságáról, ezért ezt szeretném egy kissé árnyaltabban bemutatni.

Mindenek előtt a finn ún. földrajz-történeti iskola az, melynek hatását kimutathatjuk Vikár Béla tanulmányaiban. Sok-sok változatot összegyűjtve ennek az irányzatnak szellemében próbálta meg rekonstruálni egy-egy folklóralkotás alapszövegét, vagy az alapszöveg ismeretében a változatokból kikövetkeztetni az elterjedés irányát, útját. E szellemben készült első jelentősebb munkáját, a *Fehér László (A halálraitélt húga)* balladájának 23 helyi változatot tartalmazó elterjedési térképét a fonográfus felvételekkel együtt az 1900-as párizsi világkiállításon mutatta be a szakkutatóknak nagy sikerrel. Tulajdonképpen (épp a finn nemzeti eposz és Arany János epikus költészetünkről írott tanulmánya hatására) a magyar nyelvterületen fellelhető epikus dallamok és szövegek elterjedésének módja és iránya érdekelte. A másik figyelmet érdemlő tanulmányában a századfordulón országosan ismert *Szűcs Marcsáról (A meggyilkolt fonólányról)* szóló új stílusú népballada szerzőjét és hajdani szereplőit nyomozta ki, és az ún. alapszöveg ismeretében különböző, még Erdélybe is eljutó változatait értelmezte.⁶ Tőle tudjuk, hogy a Mezőcsáton 1825-ben megtörtént szerelmi gyilkosságot egy helybéli, alkalmi parasztverselő, Újj Péter foglalta versbe. A finn földrajz-történeti iskola szellemében készített tanulmányt a finn és észtrófaismétlő dalok (Wiederholungslieder), meg a *Mennnybe vitt leányról (Júlia szép leányról)* szóló strófaismétlő balladánk rokonságáról. Vikár jelentőségéhez tartozik, hogy számos olyan folklorisztikai jelenségről, fogalomról írt, a szájhagyományozás több olyan törvényszerűségét felismerte, amelyről azt hihetnénk, hogy későbbi folklórkutatók és zene-folkloristák leleménye. Az köztudott, hogy a fiatal Kodály, majd Bartók a fonográfus gyűjtést és a néphagyomány-kutatás módszerét akarva-akaratlan Vikár Bélától tanulta.

Milyen folklórelméleti megfontolásait tartom értékesnek? Azt az 1905-ben írt tanulmányát például, amelyben a *nótafa* és *nótabokor*, a helyi repertoár kialakítóinak és első hagyományozóinak, csiszolóinak fogalmát fejtegeti. Ugyanitt a *közösségi kontrollról* is ír, mely a helyi változatok (verziók) kialakulásakor és megszilárdulásakor játszik nagy szerepet. Elgondolása tulajdonképpen párhuzamba állítható azzal a gyakorlattal, amely a Csörsz Rumen Istvánnal közösen szerkesztett két 18. századi közköltészeti kötetünkben⁷ megjelenik. (Egy-egy nagyobb közköltési műfajcsoporton belül szövegtípusokat, a típusokon belül a változatokból kiformalódó szövegcsaládokat különítettünk el, és sokat morfondíroztunk arról, hogyan lehetne egy-egy típus vagy szövegcsalád elterjedési térképét a meglévő és lokalizálható kéziratos énekeskönyvek alapján megrajzolni.) Természetesen mi a saját anyagunk természetes elrendeződése és nem előzetes Vikár-tanulmányok alapján válasz-

⁶ Vikár 1905a; 1905b.

⁷ RMKT XVIII/IV. és RMKT XVIII/VIII.

tottunk hozzá hasonló megoldást. Erdélyi János után ő írt legtöbb összehasonlító jellegű fejtegetést a népköltészet (kontra irodalom) stílusáról, poétikai sajátosságairól, pl. a *párhuzamosság* (*paralelizmus*) jelenségéről. Tisztában volt a magyar folklór (a népdalok és proverbiumok) nyelv- és művelődéstörténeti jelentőségével (amit Ortutay „élő kövület”-nek vagy „zárvány-jelleg”-nek nevezett), s ezeket fejtegette a *Magyar Nyelvőrben* megjelent írásaiban. Amikor a népköltészet *variációs* problémáit, vagy a gyermekdalokban és a regésében tapasztalható *analógiás hatások* nyomán létrejött nyelvi jelenségeket és szövegváltozatokat elemzi, óhatatlanul Ortutay akadémiai székfoglalójának címadó fogalmai, a *variáns*, *invariáns*, *affinitás* jutnak az ember eszébe. Kedvelt témája volt Petőfi és Arany János verseinek *folklorizálódása*; hisz ő is a *folklorizmustól*, tehát a népköltészet irodalomba emelésétől várta a nemzeti költészet megújulását. Vikár írásai a változatokról és a műfaji szabályokat betartató *közösségi kontrollról*, a folklorizálódás mikéntjéről, a *szövegromlás*, a félrehallás nyelvi és poétikai törvényszerűségeiről, mind-mind megfelelnek a korszerű folklorisztika kérdésfeltevéseinek. Tulajdonképpen csak akkor tévedt ingoványos mezőre, amikor mindenáron ősi, ősvallási nyomokat vélt felfedezni egy-egy folklóralkotásban, pl. a regésénekekben, illetőleg, amikor a népdalok szimbolikus jelentéséről írt. Előfordul az is, hogy néhány régi/tájnyelvi/idegenből kölcsönzött szó (pl. a Barcsairól szóló ballada *vántorong* szava), szólásmondás téves magyarázatát adta.⁸ De az vesse rá az első követ, aki sohasem hibázik elméleti következtetéseiben.

Vikár Béla kiadási tevékenységével kapcsolatban szeretném megemlíteni, hogy amikor népköltészeti gyűjtésének szövegfolklorisztikai jelentőségén gondolkoztam, hasonlóan kellett őt a megelőző vagy kortárs népdal-, ballada- és mesegyűjtőkhöz, Erdélyi Jánoshoz, Kriza Jánoshoz, Kálmány Lajoshoz, akiknek gyűjteményei – az ún. esztétizáló korizléshez és az irodalmi gyakorlathoz igazodva – a korabeli folklór ideálképét, azaz a többé-kevésbé átszerkesztett, stilizált, variánsok nélküli változatát adják. Jóllehet Kálmány Lajos, Seprődi János vagy az autodidakta Török Károly gyűjtései kiemelkednek a 19. század második fele – pl. a méltán bírált Magyar Népköltési Gyűjtemény – közlései közül, de az általános gyakorlat az volt, hogy a korabeli népköltészeti kiadványok szinte semmilyen információt nem adtak az adatközlőkről, a szövegek életéről, előadásmódjáról, változatairól, funkciójáról. Anyagi okokból – sajnos – dallamokat sem közöltek. Vikár Somogy megyei gyűjteménye jelentette az áttörést a hazai népköltészet-kiadásban. Hiszen ez a kötet gyorsírással fonetikus lejegyzett, hiteles dal-, ballada- és meseszövegeket közölt változatokkal, jó néhányat pedig kottamelléklettel együtt; feltüntette a gyűjtés helyét és adatközlői nevét is. Itt említem meg, hogy régóta sürgető feladata a magyar folklórfilológiának a 19. századi szövegforrások feltárása, a korai, a különböző célokhoz és műfajokhoz kötött népköltési gyűjte-

⁸ A szó helyes megfejtéséről lásd Faragó József 1977-es tanulmányát.

mények revideálása, újbóli kritikai kiadása. Professzorunk, Ortutay Gyula 30–40 évvel ezelőtt is erre bízta munkatársait. Okkal, hiszen elődei gyakorlatát bírálva Vikár már 1896-ban a rendszeres, módszeres népköltészeti gyűjtést, a szövegek és dallamok kritikai kiadását, valamint az Akadémia Kézirattárában található Erdélyi-hagyaték revideálását tartotta a fiatal Magyar Néprajzi Társaság egyik fő feladatának. (Idő híján most nem térek ki arra, hogy azóta, éppen az elmúlt évtizedben a korai forrásgyűjtemények kutatása és kiadása terén mit sikerült megvalósítanunk.) A Néprajzi Társaság másik fontos feladatának a népköltészet különböző műfajainak a nagyközönség számára készített, népszerűsítő igényű, leegyszerűsített formájú kiadását tartotta. Ebben a szellemben szerkesztette meg reprezentatív, képekkel illusztrált kétkötetes antológiáját *A magyar népköltés remekei* címmel 1906-ban.

Vikár tehát a népköltészet különböző szintű közreadásának mindkét fajtáját/formáját megvalósította. Hadd idézzek néhány sort *A magyar népköltés remekei* bevezetőjéből, mellyel Herder szellemiségét, a nép és nemzet egymásrautaltságának gondolatát örökíti tovább: „A népköltés sok tekintetben a nép megismerésére vezető kalauz, kulcs a nép szívéhez. Már ennél fogva is a legnagyobb figyelemre méltó, mert nemzetünk jövő nagysága egyenesen attól függ: mily mértékben tudjuk a milliók szívét magunkhoz emelni, milliók erejét közös eszményeink számára biztosítani, milliók elméjét a műveltség terén haladásunk tényezőjévé tenni.”⁹

Vikár folklórgyűjteménye egyedülálló a tekintetben, hogy (Moldva és Bukovina kivételével) szinte lefedi az egész magyar nyelvterületet, tehát alkalmas arra, hogy nagy tájaink regionális, ill. helyi folklórrepertoárját rekonstruáljuk. Jól körülhatárolhatóak azok a területek, ahol még élnek a *klasszikus népballadák*: a *Három árva*, a *Kömíves Kelemenné* (Erdélyben), a *Fehér László* (mindenütt), *Molnár Anna* (mindenütt, de olyan egyedi kezdőstrófiával, mint egy 1902-es lengyelfalvai felvételen, melyben egy török betyár csalja el a menyecskét, még sehol sem találkoztam!):

*Török betyár elindula
Egyik országból a másba
Hat szép leányt lefejezni,
Törökországba átvinni.
De Isten nem segítette,
A hetedik őt fejezte.
(ZI 10/538. sz.)*

Ez a szokatlan kezdés egyrészt a históriás énekekhez hasonlóan egyfajta tartalmi összefoglalása is a balladának, másrészt utalás a 18. századi erdélyi tatárbetörésekre.

Vikár gyűjteményéből össze tudjuk szedni a 19–20. század fordulójának népszerű *ponyvaballadáit*: *A megcsalt férj*, *A vadász és a lánya*, új stílusú balladáit, azt a változatosságában is jól csoportosítható *helyi epikus ének-*

⁹ Vikár 1906. XXXVIII.

repertoárt (a helyi gyilkosságokról, szerencsétlenségekről készített hírverseket, siratóballadákat), melyeket néhány erdélyi publikációt és Keszeg Vilmos erdélyi anyagot összefoglaló tanulmányát¹⁰ leszámítva szűkebb hazánk területről alig ismerünk, mert keveset gyűjtöttünk. Vikár gyűjtésének következtessége, hogy mindenütt a nótafákat, jó énekeseket és mesemondókat kereste, s ez lehetővé teszi az ún. *egyéni repertoárok vizsgálatát*. Gyűjteményének összetételéből jól látszik, hogy a férfi adatközlők repertoárját két nagy tematikus és műfaji csoport, a katonadalok, a betyárdalok uralják. Nőknél viszont a keservesek, bánatos szerelmi dalok és a balladák. A férfiaknál Erdélyben meglepően gazdag és eleven volt a '48–49-es félnépi versanyag. (A félig-meddig folklorizálódott vagy eleve anonim szövegeket [pl. *Az aradi vértanúk nótáját*] a hajdani '48-as honvédoktól gyűjtötte.) Mindenki elismerte Vikár úttörő érdemeit és gyűjteményének kiválóságát. Csak eddig kevesen ismerhették magát az anyagot, mert a gyorsírással áttétek különböző intézményekben, különböző mennyiségben és minőségben voltak. Kodály, aki túlnőtt öreg mesterén, születésének 100. évfordulóján e sorokkal tisztelt emlékének: „*Népdalkincsünk igen értékes része az, ami csak Vikár gyűjtésében maradt fenn. Azóta nem hallható, mert kihaltak, akik tudták. Ezért úttörő érdemeit mindig elismeri és emlékét kegyelettel őrzi minden magyar folklorista.*”¹¹

Tegyük hozzá, nem csak régi, elfeledett népdal- és balladaszövegeket, hanem 17–19. századi közköltészetünk számos műfaját, toposzát, közhelystrófáját, és -sorát fellelhetjük Vikár gyűjteményében.¹² Nem csak abban a két kéziratos énekeskönyvben, amit gyorsírással is rögzített (*Világi nóták*, 1784;¹³ *Orbán József dalgyűjteménye*, 1854¹⁴), hanem az általa lejegyzett, még énekelt dalokban is. Kiváltképp az erdélyi anyag mutatja szépen a 17–18. századi közköltészet továbbélését, folklorizálódását. Két irodalomtörténészünk, az RMKT XVII/3. kötetét összeállító Stoll Béla, és az RMKT XVII/14. kötetét sajtó alá rendező Jankovics József előszeretettel idézte a Vikár-áttekből a régi anonim versek népköltési változatait. Mivel épp a régi magyar közköltészet az én szakterületem, e témáról kicsit részletesebben kívánok szólni, annál is inkább, mert a csak Vikár által lejegyzett unikális népdalokkal a népzenekeztatók már több ízben is foglalkoztak.

Mint említettem, Vikár gyűjteménye azt mutatja, hogy a 17–18. századi magyar közköltészet néhány műfaja, szövegcsaládjá, közhelystrófája, motívuma eleven a 19–20. század fordulóján a színhagyományban a kéziratosság, ill. ponyvanyomtatványok révén.

A teljesség igénye nélkül az alábbi műfajokra/szövegcsaládokra gondolok.

¹⁰ Keszeg 2004.

¹¹ Kodály 1964. 404.

¹² Közköltéssel kapcsolatos kutatásaimat az OTKA 48440 számú pályázata keretében végeztem.

¹³ *Világi nóták* (1784) MTAK Ms. 4866/217.; Stoll 2002. 1102.

¹⁴ Ms. 1055/26. = ZI 18. (= KI 04.).

- *Vitézsírató (históriás ének)*: Kádár István éneke (Szörnyű nagy romlásra készül Pannónia).¹⁵
- Virrasztóban énekelt vallásos népének, ún. *halottas ének*. A felvidéki Illyés István 1693-ban kiadott katolikus gyűjteménye zömmel 16. századi verses zsoltárokat és hasonló dallamokra énekelt halotti énekeket tartalmaz, melyek számos darabja, pl. „Harc ember élete teljes életében...” (ZI 23/068. Kaposfüred), s „Megszabadultam már én a testi haláltól” évszázadokon át fennmaradt a szájhagyományban. Ez utóbbi dallamra Balassi 11–12 nagy költeményt írt, peregi változatát Volly gyűjtötte temetési énekként.¹⁶ Vikár pedig bordalként „Tekeres kukurus a fának gyümölcse...” kezdettel.¹⁷
- *Vénlánycsúfoló* (ZI 10/79., Falu végén egy kis házikóba¹⁸).
- *Házassági tanács legényeknek* (Pázsintos udvaron lakik a szegénység...).
- *Latorköltészet*: kivégzési búcsúének (1755, Udvarhely; ZI 11/34. „Gyöngyös legény búcsúztatója”, Siklód, 1902). A magyar közköltészetben a 16. századtól datálható, Európa-szerte ismert műfaj motívumait és frázisait a 19. század eleji ponyvanyomtatványokban és a betyárfolklórban is megtaláljuk. Csak néhány sorát idézem:

Gyöngyös legény búcsúztatója

*Ó, mely bizonytalan az ember élete,*¹⁹
*Amint Bölcs Salamon könyvébe tette.*²⁰
Ember nem tudhassa, hol lesz neki vége,
Hol s mikor találja a halálnak mérge.
Vaj', mikor csalja meg ördög mestersége,
Mely szegény lelkünknek esküdt ellensége.

.....
Ne siess, jó hóhér, elütni fejedet,
Von' meg egy kevésé a te kezeidet!
Tödd bé hüvelyödbe éles fegyveridet,
Hadd nyújtsam már tovább az én verseimet!

Ó, vidéken lakó éfiú s szép rendek,
Mostani órában búcsúzom tőletek!
Néköm megbocsátván éfiak és vének,
Rólam tanuljatok, nagyok és kicsidek!

.....

¹⁵ ZI 10/131. = Mf. 391A, Oroszhegy 1902.

¹⁶ Volly 1959. 38. A Kalevala új megközelítésben.

¹⁷ Kaposfüred 1901, MNGy VI. 183–186. Volly szerint a somogyi dallam érdekes változata az „Ó mely sok hal terem az nagy Balatonba...” kezdetű bordalunk.

¹⁸ *Vénlánypanasz*. A 17–18. századi közköltési sorokkal és motívumokkal bíró szövegcsalád különösen az erdélyi szájhagyományban volt népszerű. Bővebben lásd RMKT XVIII/IV. 51. és jegyzetei 427–429.

¹⁹ Mf. 436/a. A záróstrófa szerint 1755-ben keletkezett *kivégzés előtt búcsúének* a kora újkori közköltészet *latorverseinek* egyik fontos alműfaja. Vö. Küllös 1992.

²⁰ A ZI 11-es gépiratban: ...könyvéből feltette.

.....

Nosza, te jó hóhér, vedd fel fegyveredet,
Nosza, tödd kezembe nagy serénységedet (?),
Hamarsággal vágd el kezemet, fejemet,
Udvarhely piacán ontsd ki a vérömet!

Azután testemet kösd te lófarokra,
Mások példájára von' ki a kuharra.²¹
Húzz fé' a kerékre a gyalázatomra,
Égi madaraknak hadd legyenek számokra!
Azután testemet valaki meglássa,
Magát megjavítsa, hogy ily²² gyalázatja
Rajta ne történjék, Istent meg ne bánítsa,
Hogy Istennek lelke lelkét újítgassa!

Ezerhétszáz után, ötvenötnek fogytán,
E példa történék Udvarhely piacán.
Ez igaz törvénynek ki monda utána,
Ez igaz verseket²³ aki megtanolja,
És ezen példákat előtte hordozza,
Rossz gondolat annak szívét nem bírhasza,
Hogy²⁴ Istennek lelke lelkét újítgassa!
(?, Siklód, 1902)

- Szerelmi búcsú (*Keservesen kezdé búcsúzós verseit...*²⁵). A 18. század első harmadából való, népszerű szövegcsalád. A Stoll-bibliográfia 7 kéziratos (5 erdélyi és 2 felvidéki) változatát említi.
- *Házastársi/kocsmai veszekedés*.²⁶ A *Hallgass, asszony, ne duzzadozz...*²⁷ kezdetű énekszövegről az adatközlő megjegyzése – „'48 után való ének ez” – természetesen nem állja meg a helyét, sokkal korábbról ismert, ponyvanyomtatványok által is népszerűsített európai énektípussal van dolgunk. A *Közköltészet 1.* kötetben négy ilyen műfajú szövegcsaládot közöltünk. A Vikár-hagyaték ismeretében, ill. egy, a Stoll-bibliográfiában nem szereplő, 18. századi székelyudvarhelyi kézirattal,²⁸ melyben a verses műfaj két kottás változatát is megtaláljuk: *Egy Enek Szapora Tántz Notára: Ó, édes feleségem, mért haragszol?* kezdettel, ennek az énektípusnak is gazdagodott a variantúrája.

²¹ Vikár megjegyzése: „utcára”. Valószínűbb viszont a *kuhar* = terméketlen, omladékos hely (vö. *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*).

²² A ZI 11-es gépiratban: ...*hogy így gyalázatja / Réta*.

²³ A ZI 11-es gépiratban: *Ez ezen...*

²⁴ A ZI 11-es gépiratban: *Ha...*

²⁵ ZI 10/051, Zetelaka 1902.; EA 2299/407.

²⁶ Házastársi veszekedés. Az alműfaj európai közköltészeti előképeiről és népköltési párhuzamairól bővebben lásd RMKT XVIII/IV. 38–41. sz. és jegyzetei, valamint Küllös 2004. 65–85.

²⁷ ZI 10/434. Török Mózsés, Csekefalva, 1902. szeptember 13.

²⁸ *Szigethi Gy. Mihály vegyes gyűjteménye 1778–93, 167a–172a.*

• *Bújdosóénekek, keservesek*

Mint említettem, a Vikár-gyűjteményben egy teljes 18. századi kéziratos énekeskönyv másolatára bukkanhatunk. Ez a *Világi nóták* (1784)²⁹ egy 27 darabos, római számokkal ellátott, zömében szerelmi dalt tartalmazó kézirat még nem szerepelt az 1961-es kiadású Stoll-bibliográfiában, csak a 2002-es bővített kiadás említi, következésképp Jankovics nem is hivatkozhatott rá az általa 1991-ben sajtó alá rendezett RMKT XVII/14. kötetében. Például annál a 17. századból eredeztethető, de a 18. század során kétszer is átdolgozott *Bokros bú habjai reám tódulának* kezdetű keservesnél, amelynek 22 kéziratos változatát sorolta fel, illetve mutatta be. A *Világi nóták*ból való 23 (!) szövegváltozat tehát az ének legkorábbi változataihoz (184/I–VI.) áll legközelebb, annak ellenére, hogy ez a kéziratos gyűjtemény már a 18. század utolsó harmadában készült. Meglepő, hogy a strófarend csak egy helyütt változott, a 184/I–VI.-hoz képest a *szövegszintű variálódás* a legfeltűnőbb a 2., 4., 7., 8., 9., versszakban, ahol egy-egy teljes sor kicserélődött, megváltozott. (E strófák régibb szövegét idézem vastag szedéssel a jobb oszlopban.³⁰)

Világi nóták (1784) IX.³¹

1. *Bokros bú habjai reám tódulának,
Minden örömettől engem megfosztának.
Hegyes, mérges nyelvek reám szóllanak,
Ezek fő okai bújdosásomnak.*

2. *Érzem nyavalyámat, igen búsulok,
Sokáig egy helyben is maradhatok.
Kengyelben a lábam, úgy abrakolok,
Keseredett szívvel útnak indulok.*

3. *El kell menni, amely nehéz szívemnek,
De nincs maradása árva fejemnek.
Mindenek ok nélkül reám törekednek,
Végére akarnak jární életemnek.*

4. *Szívemet, mely sok bú és bánat hajtja,
Azt nyelvem, avagy szám ki nem mondhatja.
Melyik sziget avagy földnek határa
Lészen elrendelve szívem lakására.*

5. *Orcáimon aláfolynak könnyeim,
Mind éjjel, mind nappal sírnak szemeim,
Keserves jaj szókkal rengnek ajkaim,
Úgy múltak el tőlem gyászos napjaim.*

RMKT XVII/14. 184/I–VI.³²

1. ...

3. *Érzem nyavalyámat, igen busulok,
Nincsen nyugodalmom, talpamon állok
Sokáig egy helyben nem maradhatok
Keseredett szível útnak indulok.*

2. ...

4. *Hol lesz maradásom, tsak Isten tudgya
Búsult szívem azt most meg nem mondhattya,
Mellyik sziget avagy földnek határa
Istentől rendeltetett szállásomra.*

5. *Ortzáimrol lefollynak sürü könyveim,
Meg nem szűnnek, úgy sírnak én szemeim,
Bánattal tellyesek minden oraim
Jaj meg emésztenek titkos kinaim*

²⁹ *Világi nóták* (1784) ZI 22.; eredetije: MTAK Ms. 4866/217.; leírása: Stoll 2002. 1102.

³⁰ Mivel a 20. század fordulóján Vikár által készített kéziratos-átvételt gépielt változatából közlöm a szöveget, korszerűsített helyesírással és központozással adom. Természetesen érdemes lenne összevetni az MTAK Kézirattárában őrzött eredetivel is, hogy lássuk, maga Vikár mit, hogyan változtatott.

³¹ Vikár-átvételt, Zenetudományi Intézet: ZI 22/42. sz.

³² A szöveget betűhíven idézem a gyűjteményből.

6. Terhes bánatimnak sűrű zápora
Ottan, ottan omlik gondolatomra,
Bárcsak juthatnék már végső órára,
Szegény bús lelkemnek kimúlására!
7. Tudom, jobb lenne akképpen nékem,
Hogyha a föld alá helyhetnék székem.
Mert ott megnyugodnék minden tetemem,
Nem terhelné többet sírás szemem.
8. De valamíg élek itt e világon,
Mindaddig bujdosom messze országon.
Úgy vagyok, mint árva madár az ágon,
Hogy kell által menni nyomorúságon.
9. Azért valamerre mennek lábaim,
Nőttön-nőnek napról-napra bajaim:
Teljesek bajokkal minden dolgaim,
Jaj, megemésztenek titkos kínaim.
10. Árváknak tútora, én édes Istenem
Hallgasd meg és tekintsed esedezésem!
Elégeld meg bujdosásom nékem,
A mennyben helyeztesd nyugalmas székem!
(ZI 22/42. sz.)

6. ...
7. Tudom, jobbis volna akeppen nekem,
Hogy ha koporsóban tétetnek testem
Akor meg nyugodnek minden tetemen (!)
Bánatim sem tusakodnának velem.
8. En valamig élek itt ez világon,
Ugy vagyok, mint árva madár az ágon,
Elbujdosván mesze idegen országon
Által kell mennem sok nyomorúságon
9. Azért valamerre mennek lábaim,
Szívem tsak kesereg, sirnak szemeim,
Keserves jaj szokal zengnek ajakim,
Az miglen el follynak bujdosó napim.
10. ...

A *Világi nóták* (1784) némelyike a kuruc kort idézi szövegében, dallamában vagy történelmi nosztalgiát árasztó hangulatában. Ilyen pl. A *szerencse tündér kerekén / Öröm után következik kín...* kezdetű keserves, vagy az a 18. században különböző strófa kombinációkban felbukkanó búcsúének, amelyet *Ó két színnel fénylő egék!* kezdettel Rákóczi György szomorú nótájának,³³ majd Rákóczi búcsúdalának is gondoltak és neveztek.³⁴

Egy másik népszerű 17. századi 21 kéziratos és nyomtatott változattal képviselt szövegcsalád a *Siralmas volt nekem világra születnem* kezdetű keserves.³⁵ Jankovics József a RMKT XVII/14. szerkesztője a rendkívül kedvelt szövegcsalád népköltési változatai között a Vikár gyűjtötte atyhai és siklói dalokat is idézte.³⁶ Két másik 17. századi bujdosóének strófái a *Boldogtalan sorsa siralmas szívemnek...*³⁷ és a *Bujdosik, bujdosik, szegény, árva deák...* kezdetű³⁸

³³ *Flebile Carmen Georgii Rákóczy, Hungariam reliquentis*. Stoll 2002. 697.: 14a, 15a.

³⁴ A *Világi nótákban* feljegyzett keserves 2–3. strófája *Régi napok, régi napok!*, illetve *Ifjú voltam, gondolatlan...* kezdettel más kéziratos változatokban is együvé tartozik. Az eredetileg 17. századi, katonabúcsúként megfogalmazott szöveg metamorfózisáról lásd Csörsz Rumen István 2007. 129.

³⁵ RMKT XVII/14. 186. sz. A vers valószínűleg ponyvanyomtatványok révén került a szájhagyományba.

³⁶ Mindkét falu Udvarhely megyében található. A szöveg kéziratos és folklór változatait (egyebek között a Vikár gyűjtötte atyhai és siklói szöveget EA 2299. 336 és EA 2299. 448.) lásd RMKT XVII/14. 186. sz. és jegyzetei 895–899.

³⁷ RMKT XVII/14. 190.

³⁸ RMKT XVII/14. 191.

strófái gyakran összekapcsolódtak, -keveredtek a 18. századi kéziratos lejegyzésekben. A Jankovics által hivatkozott, országos ismertségről tanúskodó népköltési változatok között – amelyek az idegenben elszenvedett halál témáját variálják – sok az erdélyi, illetve moldvai és bukovinai. Jankovics két udvarhelyi Vikár-adatot is idézett³⁹ jegyzeteiben, hadd egészítsem ki most ezeket egy harmadikkal:

*Te kicsid éfiú, sirasd meg magadot,
Mer' ki vagyon nyújtva szekerednek rúdja,
Csak az Isten tudja, jóra-e vagy rosszra?
Csak az Isten tudja, jóra-e vagy rosszra?
Azt gondolom, hogy a legrosszabbra,
Azt gondolom, hogy a legrosszabbra.
Nem tudom, nem tudom, hol leszen halálom,⁴⁰
Erdőn-e vagy mezőn, vagy a gyásztengeren?
Ha a gyásztengeren leszen a halálom,
Örökre elveszek, a vízi halaknak
Eledele leszek, eledele leszek.
Ha az erdőn leszen nekem a halálom,
Eltemetnek engem az erdei vadak,
Eltemetnek engem az erdei vadak,
Megsiratnak engem (vagy: akkor) az égi madarak.
(Máté Rebi, Szombatfalva, Udvarhely m.)⁴¹*

A Vikár-gyűjtőfüzetek egyikében⁴² egy 1854-ből datált, de zömében 18. századi közköltészeti, folklorizálódott szövegeket tartalmazó összeállítást is találtam *Orbán József dalgyűjteménye* címmel. A kézirat 1910 szeptemberében Nagyrákoson került a gyűjtő kezébe, s ő gyorsírással leírta szövegeit. Ebben a gyűjteményben számos olyan vers volt, amelyeknek szövegcsaládját már kiadtuk a *Közköltészet* 1.-ben.⁴³ De találtam 17. századra visszavezethető szöveget is, nevezetesen a *Bujdosik, bujdosik, szegény, árva deák...* egyik szép, épen maradt változatát, amelynek strófái leginkább az 1764-re datált *Furuglyás-ék.-belihez*⁴⁴ hasonlítanak az utolsó strófát kivéve, mely még 17. századi.⁴⁵ Hadd idézzem:

[1.] *Bujdosik, bujdosik szegény árva deák,
Országról-országra, városról-városra,
Hogy az ő életét fordítaná jóra,
Fáradsága után lenne nyugodalma.*

³⁹ Énlaka és Zetelaka, mindkettő Udvarhely megyében található.

⁴⁰ 17. századi, közköltészeti szövegelőzményét lásd RMKT XVII/14. 190., 191. sz., folklórváltozatait ugyanitt a 191. sz. jegyzeteiben (921–925.).

⁴¹ Vikár-áttét Zenetudományi Intézet (ZI 22/395. sz.).

⁴² Gyorsírásos kézirátát lásd MTAK Ms. 1055/26. Gépírásos áttétjét pedig ZI 18/161–186. szám alatt.

⁴³ RMKT XVIII/IV.

⁴⁴ RMKT XVII/14. 190/III.

⁴⁵ Az RMKT XVII/14. 191/5. strófájának változata.

- [3.] *Elindul a szegény, az utat nem tudja,
Eszébe jut néki a Seregek Ura.
Jaj, szólla magában, keservesen síra,
Gyakran két orcáján a könnyje lefolya.*
- [4.] *Istenem, Istenem, én édes Istenem,
Csak egyedül Benned vagyon reménységem.
Fölségedet kérem, el ne hagyjon engem,
Csak egyedül Tőled függ az én életem!*
- [5.] *Szánjatok meg engem, ti apró madarak,
Sirassatok engem erdön levő vadak.
Temessetek engem, tengeri cethalak,
Kik habos tengernek mélységében vagytok!*
- [Var.] *Anyám, édesanyám, ki világra szültél,
Mint pelikán madár, engem felneveltél,
Mint te egy fiadról, rólam gondolkodtál,
A sok bántásomban engem vigasztaltál.*
- [14.] *Ne sirass engemet, anyám, édesanyám!
Te voltál énnékem kedves szülődajkám.
Tudom, e világra fájdalommal szültél,
Sok édes álmokat érettem vesztettél.*
- [10v.] *Tudom, édesanyám, hogy ha most láthatnál,
Minden kétség nélkül engem megsiratnál,
Keseredett szívvel érettem óhajtnál,
Istennek ajállak, kedves szülődajkám!*
- [191/5.] *Én édes barátim, titeket elhagylak,
Az Úrnak kezébe benneteket ajállak!
Hogy szomorú szívem vigadjon veletek,
Valahányszor látlak és hallak⁴⁶ benneteket!*

Gazdag repertoárját találjuk Vikár gyűjteményében a lakodalom költészetének (vőfélyversek, lakodalmi kurjantások és táncszók, találós kérdések/tudáspróbák). Mivel Vikár rendszerint elmondatta a lakodalmi szokások, valamint a gyermekjátékok menetét, ezáltal forgatókönyvszerűen megismerhetjük a rögzített dal, mondóka rítusban, játékban elfoglalt helyét, sőt, még az egyes mozzanatokhoz kapcsolódó hiedelmeket is. Például *Erre gyerünk, merre furulyáznak, Merre a legények a lányokhó' járnak!*⁴⁷ (ZI 06 = KI 14/152. Kolony, Nyitra megye, 1902. július 8.). Az adatközlő megjegyzése: „Akkor az asszonynak a kéménybe kell nézni, hogy fekete szemű gyereke legyen!”

Vikár feljegyezte a *folklorizálódott irodalmi alkotásokat*, bár azokat a gyorsírásból nem mindig tették át, így ma már nem tudjuk megítélni a folklorizálódás mértékét. Több Csokonai-verset, pl. *Szegény Zsuzsi a táborozáskor* („Estve jött a parancsolat...”) találunk a Vikár-gyűjtemény különböző

⁴⁶ A gépiratban: *én hallak...*

⁴⁷ *Lakodalmi kurjantások*. ZI 06/152. Kolony, Nyitra megye, 1902. július 8.

katonadalaiban.⁴⁸ A *Búcsúvétel* vagy *Habozás* című Csokonai-verset *Itt hagy-nám én ezt a falut, ha lehetne...* kezdettel énekelték Csekefalván.⁴⁹ Pálóczi Horváth Ádám *A meztelen Rozi* című versének („Asszonyanyám, adj tisztát rám...”) Vikárnál 2 változata van,⁵⁰ csakúgy, mint a *De mit töröm fejemet...* kezdetű versének.⁵¹ Petőfi betyárversének („Fürdik a holdvilág az ég tengerében”) 3 népi változata van;⁵² az *Alku* című költeménye (*Juhászlegény, szegény juhászlegény...*) is kedvelt volt a szájhagyományban.⁵³ Sajnos, a gyorsírásos jegyzetfüzeteket áttevő Gergely Pál és Pap Sándor nem fejtettek meg mindent: kihagytak erotikus szövegeket, vagy pl. *A cigány temetése* című ponyván is terjedő 18. századi paródiát.⁵⁴

Felbecsülhetetlen értékűek azok a megjegyzések, amelyekkel az adatköz-lők dalaikat kommentálták Vikárnak, hisz a *folklórszövegek életéről, terjedéséről, az előadó ízléséről* adnak információkat. Például *A szerencse tündér kerékén / Öröm után következik kén...* kezdetű 18. századi énekről (ZI 10/71.) azt mondta Lőrinc Józsefné (Zetelaka, 1902. augusztus 31.): „Édesanyám énekelgette”.⁵⁵ *A halálra táncoltatott lány* balladájáról pedig azt: „Bukarestbe’ tanultam, de háromszéki ének ez.” (ZI 10/69. Lőrinc Józsefné, Zetelaka, 1902. augusztus 31.). Nyilván ott cselédkedett! *A Falu végén egy kis házikóba*⁵⁶ kezdetű vénlánycsúfoló éneklése előtt a 81 éves Lőrinc Zsófi ezt jegyezte meg: „Még leányocská voltam, testvérem mikor férjhez ment, hívtak egy muzsikást, az énekelte.”⁵⁷ (Tehát az 1830-as években!) Egy hosszú keserves éneklése/diktálása közben Vörös Mártonné, Oroszhegyen 1903. szeptember 3-án azt mondja: „Van ennek cigánynótája, az szép!”⁵⁸

Egy *mulatódallal* kezdődő, majd sorba itató *ivónótával* folytatódó dal funkcióban való érzékeltetéséhez ezt fűzte hozzá az énekes:⁵⁹ „Akkor csak

⁴⁸ ZI 21/125. Öriszentpéter, 1910.; ZI 01/002. Csincse, 1898. (Csak az 1–2 sor!); ZI 07/240. *Érkezik egy parancsolat...*, Magyarvalkó, 1900. (Csak az 1–2 sor!).

⁴⁹ ZI 10/442.

⁵⁰ PHÁ ŐÉ 239., vö. ZI 10/048. Zetelaka, 1902. = EA 2299/499b.; lakodalmi dalként: 05/114. 2. versszaka. Derecske, 1900.

⁵¹ PHÁ ŐÉ 233., vö. ZI 10/318. Szentábrahám, 1902; és ZI 11/092.

⁵² ZI 04/270. *Bujdosik a holdvilág az ég föllegiben...* (2 versszak, Tiszapély, 1899); 04/319: *Alszik a holdvilág az éj tengerében* (3 versszak + 1 ami már nem Petőfi-parafázis, de betyárdal, Egri Dohánygyár, 1899); 12/054. *Fürdik a holdvilág, az ég tengerében* – ezzel a sorral kezdődik mind a 4 versszak! (Oláhfalu, 1902.).

⁵³ ZI 07/088, Sinfalva.

⁵⁴ A ZI 10/315. utáni *megfejtetlen szöveg* a gyorsírófüzet 91–94. lapján.

⁵⁵ A Stoll-bibliográfia (2002) 16 kéziratos változatát említi.

⁵⁶ *Vénlánypanasz*. A 17–18. századi közköltési sorokkal és motívumokkal bíró szövegcsalád különösen az erdélyi szájhagyományban volt népszerű. Bővebben lásd RMKT XVIII/IV. 51. és jegyzetei 427–429.

⁵⁷ ZI 10/79. Zetelaka, 1902. augusztus 31.

⁵⁸ ZI 10/250.

⁵⁹ ZI 10/81a., Lőrinc Zsófi, 81 éves, Zetelaka, 1902. augusztus 31.

egyed énekelve iszik az ember, s addig nem szabad elvenni, míg meg nem kezdik: *Nosza pajtás, vedd a szádtól, éljen a barátság!...*”

Az adatközlő megjegyzése éneklés közben pillanatnyi diszpozícióját jelzi: „nem vált a mellem, mert bé vagyok rekedve.”⁶⁰ Lejegyzésre került egy másik adatközlő megjegyzése is felvétel közben: „Kivágódott az elmébül.” (ti. a táncszó folytatása).⁶¹

Vikár megjegyzései az adatközlővel kapcsolatban: Bakaló Rozália, martonosi asszony, 10 év óta Szombatfalván él; „tudta változat nélkül a *Fehér Lászlót* és a *Három árvát!*”⁶² Vagy „az öreg bábaasszony” (Fodor Rozi, Pográny, Nyitra megye, 1902. július 8.).

Végezetül hadd hívjam fel arra a figyelmüket, hogy Vikár Béla mennyiségét is minőségét tekintve is egyedülálló folklórgyűjteményét az a ma is érvényes, megszívlelendő gondolkozásmód hatja át, amelyet 1896-ban így fogalmazott meg: „... jegyezzük meg, nemcsak nyelvében él a nemzet. Él nyelvén kívül mindabban, [ami által saját, egyéni életet él,] ami által különbözik más nemzetektől: dalaiban, táncában, szokásaiban, hiedelmeiben. Ejtsük el ennek bármely részét, s a nemzeti lét teljességén ütünk csorbát. Mentsünk meg valamit ezen a téren, s a nemzeti létet erősítjük.” A gondolatsort egy nekünk, kutatóknak és akár a Magyar Tudományos Akadémiának is szóló biztatással fejezi be: „bármily fogyatékosak erőink, azért ne csüggedjünk, hanem lássunk bátran a munkához!”

KÜLLŐS IMOLA

Irodalom

Csörsz Rumen István

2007 Történelmi hősök helyzetdala a 18–19. századi közköltészetben. In Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklór és történelem*. 121–138. Budapest.

Faragó József

1977 A székely balladahősnő vont arany szoknyája. In Faragó József: *Balladák földjén*. 361–371. Bukarest.

Keszeg Vilmos

2004 A lokális ballada: beszédmód és kontextus. In Andrásfalvy Bertalan–Domokos Mária–Nagy Ilona (szerk.): *Az Idő rostájában. Tanulmányok Vargyas Lajos 90. születésnapjára. III.* 295–324. Budapest.

Kodály Zoltán

1964 Emlékezés Vikár Bélára (1959). In *Visszatekintés. II.* 403–404. [Sajtó alá rendezte: Bónis Ferenc]. Budapest.

⁶⁰ ZI 10/343., Tóth Vilmos, Szentábrahám, 1902. szeptember 6.

⁶¹ ZI 04/82., Zelei József, Mezökövesd, 1899. december 9.

⁶² A felvétel helye: Székelyudvarhely, 1902. szeptember 9. ZI 10/348., 351.

Küllös Imola

- 1992 Kivégzés előtti búcsúénekek. *Irodalomtörténeti Közlemények* 5–6. 616–632.
- 2004 *Közköltészet és népköltészet. A XVII–XIX. századi magyar világi költészet összehasonlító műfaj-, szüzsé- és motívumtörténeti vizsgálata.* Budapest.

Magyar Népköltési Gyűjtemény [MNGy]

- 1905 *MNGy VI. Vikár Béla: Somogy megye népköltése.* [Szerkesztette: Vargha Gyula]. Budapest.

Ötödfélszáz énekek [PHÁ ÖÉ]

- 1953 *Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből.* [Sajtó alá rendezte: Bartha Dénes és Kiss József]. Budapest.

Régi Magyar Költők Tára, XVII. század [RMKT XVII.]

- 1961 *RMKT 3. Szerelmi és lakodalmi versek.* [Sajtó alá rendezte: Stoll Béla]. Budapest.
- 1991 *RMKT 14. Énekek és versek (1686–1700).* [Sajtó alá rendezte: Jankovics József]. Budapest.

Régi Magyar Költők Tára, XVIII. század [RMKT XVIII.]

- 2000 *RMKT IV. Közköltészet 1. Mulattatók.* [Sajtó alá rendezte: Küllös Imola, munkatárs: Csörsz Rumen István]. Budapest.
- 2006 *RMKT VIII. Közköltészet 2. Társasági és lakodalmi költészet.* [Sajtó alá rendezte: Csörsz Rumen István–Küllös Imola]. Budapest.

Sebő Ferenc

- 2006 *Vikár Béla népzenei gyűjteménye.* Budapest.

Stoll Béla

- 2002 *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840).* Budapest.

Terbócs Attila (összeáll. és szerk.)

- 1999 *Vikár Béla-bibliográfia.* Budapest.

Vikár Béla

- 1896 Népballadánk összegyűjtéséről. *Ethnographia* VII. 441–447.
- 1905a A „Szücs Marcsa” balladáról. *Ethnographia* XVI. 273–290.
- 1905b Újabb adatok Szücs Marcsáról. *Ethnographia* XVI. 337–345.
- 1906 A magyar népköltésről. In *A magyar népköltés remekei I.* V–XXXVIII. Budapest.

Volly István

- 1959 *Somogyi „Kalevala”.* Vikár Béla *Somogyban.* Kaposvár.
- 1984 A Kalevala új megközelítésben. In Laczkó András (szerk.): *Vikár Béla nyomában.* 31–38. Kaposvár.

KIÁLLÍTÁSOK

(M)ilyenek a finnek? Finnország magyar szemmel

A Néprajzi Múzeumban 2009. június 27-én nyílt *(M)ilyenek a finnek? – Finnország magyar szemmel* címet viselő időszaki kiállítás, mely arra a kérdésre keresi a választ, hogy a magyarok finnekről alkotott képét milyen tényezők alakították és befolyásolták a 19. század végétől napjainkig. A hagyományos kultúra elemeitől elindulva, a finn–magyar kapcsolatokat felvázolva a tárlat eljut napjaink meghatározó finn cégeinek termékeihez, a finn példa, a finn csoda okainak feltárásához, bemutatásához és értelmezéséhez.

Alább közöljük Fejős Zoltán főigazgató köszöntő-, illetve Tarja Halonen, a Finn Köztársaság elnöke megnyitóbeszédét (a Sólyom László köztársasági elnök által elmondott szövegnek nem született írott változata), valamint Bata Tímea összefoglalóját a kiállításhoz kapcsolódó programokról és eseményekről. A 2010. november 28-áig látogatható tárlat rendezői: Szarvas Zsuzsa (főrendező), Bata Tímea, Kerezsi Ágnes és Szojka Emese.

A SZERK.

Köszöntő a „(M)ilyenek a finnek?” című kiállításon

Tisztelt Megjelentek!

Sok szeretettel és nagy tisztelettel köszöntök mindenkit a Néprajzi Múzeumban, a *(M)ilyenek a finnek* című kiállítás megnyitóünnepségén. Megkülönböztetett tisztelettel üdvözlöm díszvendégeinket, Tarja Halonen asszonyt, a Finn Köztársaság elnökét és Sólyom Lászlót, a Magyar Köztársaság elnökét. Köszönöm, hogy elfogadták meghívásunkat és jelenlétükkel megtisztelik rendezvényünket!

Kedves Vendégek, Kollégák, Barátok! Hölgyeim és Uraim!

Az elmúlt hetekben, hónapokban gyakran kérdezték tőlünk: miért rendezünk kiállítást a finnekről, miért éppen a finnekre esett a választásunk?

A válasz nem egyszerű, több lehetőség is adódik. Talán azért, mondhatnánk, mert a finnek rokonaink, és „illik” róluk valamit tudni? Mert a finn–magyar kulturális kapcsolatok szinte kötelező eleme, hogy időnként egymást érdeklő kiállításokat rendezünk? Vagy azért, mert még soha nem volt a Néprajzi Múzeumban nagyszabású kiállítás a múzeum – ahogy mondani szokás –

„páratlan finn anyagából”? Vagy inkább arról van szó, hogy a finnek ma nagyon is „érdekesekek”? Érdemes odafigyelni rájuk, van mit tanulni tőlük? Ma épp úgy, mint korábban, a nemzeti ébredés, a nemzeti kultúra megteremtése idején, vagy a modern társadalmi berendezkedés, s az európai jóléti rendszer kialakításának korában? Míg az előbbi szempontok eredendően a mi kérdéseink, az utóbbiak ma Európa-szerre megfogalmazódnak, s így együtt, s egymásra vonatkoztatva válnak különösen izgalmassá.

A Néprajzi Múzeum most megnyíló kiállítása arra vállalkozik, hogy a finn identitást magyar szemszögből bemutassa. Egy népről, egy nemzeti kultúra változatosságáról kíván szólni. Kívülről, de nem a távoli idegenként közelít, hanem a jó baráttal szembeni elfogódottsággal.

Nem szólhat mindenről, de több irányban is ismereteket kínál: közel hozza a páratlan tájat és lakóit, érzékelteti a finnek hagyományos kultúráját és felvilágosítja a finn–magyar viszony két évszázados történetének néhány mozzanatát. A hangsúlyt azonban arra helyezi, hogy példákon keresztül a modernizációval sikeresen megbirkózott finnek mutassa be. Szó esik többek között az ősi halászatról, a *Kalevaláról*, az egyszerű használati eszközökről, a faépítkezésről, a családi agrárgazdaságokról, de mindezek kapcsán sokkal inkább arról, hogy miként lehet az évszázadok alatt felhalmozott kulturális tudást, a felénk sokszor mitizált, sőt, változatlanul gondolt hagyományt folyamatosan alakítani, „modernizálni”. Hogyan lehet a tradíciót és a modernitást összeilleszteni?

Ha végigkövetjük a kiállításban elemzett példákat – mintegy a finnekről rajzolható sztereotípiáinkat –, joggal érezhetjük, hogy a „finn csoda” talán leginkább e kettősség összeegyeztetésének történetéből fakad. Olyasmit látunk náluk, amit másutt hiába keresünk, vagy ami másutt kevésbé sikeres formában valósult meg.

Nem tagadom: lehet, hogy mindebben csak egy újabb sztereotípiánk fogalmazódik meg, amellyel leegyszerűsítünk, általánosítunk, a képbe kevésbé illő tényektől eltekintünk. A finnek bizonyára mások is, s nem csak a mondott egyensúly megteremtéséből származik világszerre elismert sikerességük. Ám az nem véletlen, hogy a róluk itt és most alkotott képünknek mi a lehangosabb vonása, mintegy ösztönző üzenete. S ha ez a sztereotípa segít minket magyarokat szembesíteni saját önképünkkel, segít elgondolkodtatni jövőnket illetően, akkor a finnek mintát, s biztatást kínálnak a mi számunkra is – amolyan jó rokon, családtag módjára.

FEJÖS ZOLTÁN

Megnyitóbeszéd a „(M)ilyenek a finnek?” című kiállításon

Nagy öröm számomra, hogy megnyithatom a Néprajzi Múzeum kiállítását, amelynek témája Finnország és a finnek. Boldog vagyok, hogy a Néprajzi

Múzeum úgy döntött, ezt a kiállítást veszi bele a programjába, és hogy ilyen sokszínűre rendezte azt meg.

A *(M)ilyenek a finnek?* cím nem csak a magyar, de más országból érkező múzeumi látogatók figyelmét is felkelti. A kiállítás alapötlete – hogy miként látják a magyarok a finneket és a finn fejlődéstörténetet – bizonyára nekünk, finneknek is érdekes. Hiszen minket is érdekelt mindig, hogy miként látnak minket mások, mit gondolnak rólunk.

Az utóbbi évtizedek legnagyobb, finnekről szóló magyarországi kiállítását nyitjuk meg most, amely 18 hónapig lesz látható. A kiállítás ez idő alatt folyamatosan „él” és „változik” majd. Változatos kamarakiállítások is lesznek a finn ruhatervezéstől kezdve Alvar Alton át a metál zenéig vagy a lapp hagyományokig. Ezeken kívül sok érdekes program is kapcsolódik majd a kiállításához: zenei előadások, filmvetítések, írótalálkozók és szemináriumok.

Finnország és Magyarország kapcsolatainak gyökerei mélyek, amelyek a mostani, Európai Unió közös munkában élők reneszánszukat. Hazai tevékenységeinkben is központi jelentőségűek kapcsolataink. A kiállításon bemutatott tárgyak nagy része is a testvérvárosok, baráti társaságok kapcsolatának, együttműködésének köszönhető.

Szeretném megköszönni a kiállítás létrejöttét a Néprajzi Múzeumnak, és minden finnek és magyarnak, aki lehetővé tette, hogy ez a kiállítás megszülessen. Minden jót kívánok a Néprajzi Múzeumnak a *(M)ilyenek a finnek?* című kiállításához.

TARJA HALONEN

Fordította: Tánczos Orsolya

A „(M)ilyenek a finnek?” című kiállításához kapcsolódó programok

A kiállítás megnyitóját megelőzően, június 20-án a Múzeumok Éjszakája *Finnstant est – Oldódj velünk!* című program keretében az érdeklődők tárlatvezetéssel megtekinthették a készülő tárlatot, illetve az est programjai is Finnország, a finn kultúra jegyében teltek: Góbi Rita és társulata a finn PerformanceSirkus közreműködésével két előadást mutatott be, meghallgathattuk a Kalevala Kórus előadását, majd Bognár Szilvia és zenekara finnugor dalokat játszott. Az est zárásaként a Magma Tűzszínház *Fényhalászkok* című produkcióját nézhettük meg.

A nyár végén (augusztus 31.–szeptember 4.) került sor a 10. Finn–Magyar Néprajzi Szimpóziumra, mely témája a kiállításához kapcsolódóan a sztereotípiák voltak (erről bővebben a *Néprajzi Hírek* 2009. 3. számának 27–30. oldalain olvashat az érdeklődő az e sorok írója által készített beszámolóban).

2009. október 10-én, a *Design 7* programsorozat keretében a Néprajzi Múzeum *Kreativitás, környezet és városi kultúra – Finnül és magyarul* elne-

vezésű egynapos rendezvényén a finn tárlat, a *Better Future* című kamarakiállításához kötődő kerekasztal-beszélgetésen vehettek részt az érdeklődők. A beszélgetés felvezető előadását a *Better Future* kiállítás kurátora, a Helsinki Iparművészeti Múzeum dékánja tartotta *Kortárs finn divattervezés a fenntarthatóság jegyében* címmel, melyhez Sárvári Katalin, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem tanára, és Reök Cecília iparművész, divattervező felkért hozzászólásai mutattak be magyar példákat a témában. Október 14-től egy hónapon keresztül a Múzeumok Őszi Fesztiváljához kapcsolódva, *Délidőben a finnekkel* című tárlatvezetés-sorozat várta az érdeklődőket, öt alkalommal, egy-egy témakör részletesebb bemutatásával. Szintén a kiállítás egyik témájához kapcsolódóan, 2009. október 15-én Bo Lönnqvist, finnországi svéd etnológus tartott angol nyelvű előadást *Finn identitás, finn sztereotípiák – egy finnországi svéd etnológus szemszögéből* címmel.

Az idén először megrendezésre került Múzeumok Őszi Éjszakája program keretében *É(j)szaki fények* címmel 2009. november 14-én finn vonatkozású dalokkal lépet fel a Revontulet Együttes, a Dresh Quartet, finn táncokkal készültek a Duna Művészegyüttes és a Kalász Táncegyüttes szólistái, illetve két finn kötődésű színdarab is műsorra került: a Godot Színház a *(M)ilyenek a finnek?* kiállítás inspirálta jelenteket mutatott be, a Forte Társulat pedig a Horváth Csaba koreografálta *Kalevala* kortárs fizikai színházával vendégszerepelt. A finn Mikulás, a Joulupukki a Néprajzi Múzeumban december 5-én találkozott a magyar gyerekekkel.

A *(M)ilyenek a finnek?* tárlat utolsó termében kamarakiállításokat láthatnak az érdeklődők. 2009. november 1-ig a Helsinki Iparművészeti Egyetem diákjai által, újrashasznosított anyagokból készült öltözeteket láthattunk a *Better Future* kiállítás keretében. Ugyanez év november 27-én nyílt meg és 2010. március 21-éig megtekinthető a *Hétköznapi történetek – Kutatás a Téli Háború magyar önkénteseinek emlékei után Lapuában* címmel Niina Ala-Fossi és Vilisics Ferenc kamarakiállítása. 2010-ben a finn metálzenéről, Alvar Aalto építészeti munkásságáról és számi kézművestermékekről készül kisebb kiállítás.

A tárlathoz múzeumpedagógiai foglalkozások, tárlatvezetések is tartoznak, életkortól függően választhatóak a témakörök (környezetvédelem, finnugor nyelvrokonság, *Kalevala*, hétköznapi finn design). Emellett múzeumpedagógiai kiadvány is segíti a kiállítás feldolgozását *Útilapok Finnországhoz* címmel.

A kiállítás katalógusában – *(M)ilyenek a finnek? / How We See the Finns?* Szerk.: Szarvas Zsuzsa. Budapest, Néprajzi Múzeum, 2009. 315 old. – a bemutatott témákhoz kapcsolódó tanulmányokat találunk magyar és angol nyelven, illetve a tárlaton szereplő összes műtárgyról fényképet és részletes tárgyleírást.

A fentiekről bővebb információ a Néprajzi Múzeum internetes oldalán található (www.neprajz.hu).

OKTATÁS

**Lezárult a Pécsi Tudományegyetem
Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke
által elnyert Európai Unió pályázat (2005–2009)**

Mint arról a *Néprajzi Hírek* egy korábbi számában (2006. 1–2. sz. 49–52.) már részben beszámoltam, a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke 2005-ben a vezetésemmel – *a magyar humán- és társadalomtudományokban elsőként, a néprajztudományban pedig máig egyedülálló módon* – elnyert egy közel 1 millió euró (pontosan 949 165 euró) értékű, 4 éves futamidejű Európai Unió pályázatát. A pályázat a „Structuring the European Research Area – Human Resources and Mobility: Marie Curie Host Fellowship for the Transfer of Knowledge” (EU 6-os keretprogram) kereteibe illeszkedett, és célja a magyar néprajz oktatásának antropológiai szemléletű megújítása volt.

A „Marie Curie Actions” megpályázásakor abból indultunk ki, hogy a „Bolognai folyamat” és a három ciklusú oktatás (BA, MA, PhD) bevezetése, illetve azzal párhuzamosan az egyes egyetemi tanszékek kötelezően előírt új engedélyeztetési folyamata („akkreditációja”) elkerülhetetlenül maga után vonta/vonja a magyar néprajzoktatás újragondolásának és átstrukturálásának a kérdését. Ez a folyamat már amúgy is hosszabb ideje napirenden volt/van a kulturális antropológia, illetve az antropológiai szemléletmód közelmúltbeli magyarországi térhódítása következtében, ami egyben elkerülhetetlenül felvette a két rokontudomány: néprajz és kulturális antropológia egymáshoz való viszonyának a tisztázását is. Noha a trend Magyarországon az elmúlt évtizedben mintha inkább a kulturális antropológia önálló intézményesülése felé mozdult volna el, az egyetemi oktatás és az akadémiai kutatás szintjén viszonyuk ellentmondásos, és az intézményesülés különféle konstellációival találkozunk. Most csak az egyetemi oktatásra koncentrálva: az ELTE újonnan létrehozott Társadalomtudományi Karán, valamint a Miskolci Egyetemen a néprajztól elkülönült kulturális antropológiai tanszékek jöttek létre; a debreceni, a szegedi és a pécsi egyetemeken a kulturális antropológia oktatása a néprajz tanszékek keretében történik, sőt, e tanszékek a nevükbe is integrálták.

A Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke néprajz és antropológia viszonyában deklaráltan a két tudomány szak együttes művelésére, a köztük lévő (sokszor mesterséges) határok átjárására, a néprajznak a kulturális antropológia révén történő megújítására törekszik. Ezt célozta ez a projekt is, amelynek kettős, oktatási és kutatási célja volt: a néprajz több mint egy évszázada meglévő bázisára alapozva az oktatás megújításán, az antropológiai szemléletmód megerősítésén, új kutatási témák megho-

nosításán keresztül végső soron a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék tudományos (oktatási és kutatási) potenciáljának a növelését, valamint egy új, nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező, a társadalomtudományokban járatos fiatal tudósnevezdek kinevelését szolgálta.

Az elnyert pályázat mindenekelőtt arra nyújtott lehetőséget, hogy – 2 hónaptól 2 évig terjedő időszakra – külföldi vendégoktatókat hívjunk meg, akik az általunk kért témákban, amelyeknek kiemelkedő specialistái, előadásokat és szemináriumokat tartottak. A vendégoktatók a projekt idejére – az EU által biztosított pénzügyi keret terhére, megbízási szerződéssel – a tanszék személyi állományához tartoztak. Beépülésük a tanszék életébe a szokásos „vendégoktatói” szerepnél intenzívebb volt: több esetben is (L. Mars és Hesz Á.; L. Mars és Vargyas G.; Vidacs B. és Kuti K.) a tanszék oktatói közös kurzust hirdettek velük, lehetővé téve így a kölcsönös szemléletformálást, a „néprajzi” és az „antropológiai” megközelítésmódok kombinálását, az ismeretek és az oktatási tapasztalatok kicserélését. Ám a hivatalos keretektől függetlenül is – már csak nyelvi-tolmacsolási problémák miatt is – a tanszék oktatói részt vettek meghívott partnerük óráin, és velük intenzíven együtt dolgoztak (D. Funk és Nagy Z.; W. Christian és Pócs É.; G. Pizza és Pócs É.). Ez utóbbi több esetben is közös terepmunka végzésében (W. Christian és Pócs É.; Vidacs B. és Kuti K.), illetve jövőbeli közös kutatások megfogalmazásában csúcsosodott ki, amit közösen tartott kutatószemináriumokkal készítettek elő. A vendégoktatók nevét, eredeti munkahelyét és beosztását, valamint a tanszéken töltött idő hosszát és idejét az 1. táblázat („Időterv”), az általuk tartott kurzusok címét és témáját a 2. táblázat összegzi.

Az általunk igényelt kurzusok között nagyjából négy nagy csoportot különíthetünk el. Az elsőbe tartoznak azok, amelyek egy nyelvterület vagy európai kutatási hagyomány áttekintését szolgálták. Ilyenek voltak például a brit szociálintropológia történetét (L. Mars), a francia antropológia témáit és elméleteit (P. Menget), vagy a svéd kultúrtörténet és néprajzi kutatás viszonyát (Szabó M.) tárgyaló előadássorozatok.

Egy másik csoportot képeztek azok a kurzusok, amelyek egy-egy, a magyar néprajzban még viszonylag újnak, nem túlságosan bevettnek mondható kutatási területet jártak körbe. Ezek közé tartoztak az etnicitás és nacionalizmus elméletei (Bodrogi K.), a történetmondás antropológiája (Keszeg V.), a kognitív antropológia (Lammel A.), az orvosantropológia (G. Pizza), a posztkolonializmus, illetve a mindennapi élet antropológiája: globalizáció és fogyasztás (Vidacs B.).

Tekintettel a tanszék erős vallásantropológiai irányultságára és BA specializációjára, egy harmadik, markánsan elkülönülő csoportot alkottak a vallásantropológiai témájú előadások: *Az iszlám a mai Közép-Ázsiában* (Bodrogi K.), *a Népi vallás és kortárs spiritualizmus Angliában* (M. Bowman), *A spanyol katolicizmus antropológiája* (W. Christian), *A rituális cselekvés elméletei és etnográfája* (Losonczy A.), *A rítus antropológiája: beavatás, jóslás*

és megszállottság (Zempléni A.) – és ide tartozónak tekinthetők a vallás és a politikum kapcsolatát körüljáró előadások: *A hazafiság rítusa, metaforái és határontúlísága a posztkommunista Magyarországon* (Losonczy A.), vagy *A politikai újratemetések* (Zempléni A.) is.

Végezetül egy negyedik csoportot alkottak az egyes nagyobb földrajzi térségek, etnikulturális régiók népeit és kultúráit vagy akár egyetlen etnikum kultúráját, illetve annak egy szeletét bemutató előadások: *Bevezetés Törökország néprajzába* (Bodrogi K.), *Dél-Szibéria őslakos népei: etnohistoria, kultúra és a változások dinamikája*, illetve *Bevezetés a török epikus tradícióba* (D. Funk), *Erdélyi tájegységek és Erdély társadalomnéprajza* (Pozsony F.), *A zsidó társadalom és kultúra antropológiai tanulmányozása és Zsidó tanulmányok* (L. Mars).

Mint minden oktatási projektnek, így a „Marie Curie Actions” végső hatásának a felmérése is csak hosszú távon és áttételesen lehetséges. Az egyes kurzusokon részt vett diákok száma, munkájának intenzitása, vizsgájának eredménye, a kurzusok szerepe a szakdolgozatokban vagy akár PhD-disszertációkban megnyilvánuló témaválasztásban, és más hasonló paraméterek mind csak hozzávetőleges támpontként szolgálhatnak arra nézve, hogy az egyes előadók és kurzusaik milyen hatással voltak a pécsi néprajzi oktatásra, azon keresztül pedig a magyar néprajzra. Előremutató jelként azért mégis megemlítem, hogy a projekt keretében kezdett és finanszírozott kutatások, illetve külföldi terepmunkák alapján két hallgató (Györfy Eszter és Mácsai Boglárka) már az MA-ciklus elvégzése előtt nemzetközi konferencián, angol nyelven szerepelve képviselte a tanszéket és az ott folyó munkát! Nyilvánvaló azonban, hogy a projekt fő célja: a *szemléletformálás* közvetlenül nem mérhető. Ez jó esetben a szakmába kerülő fiatalok tudományos teljesítményében, évek múltán érhető majd tetten – csak hogy ez feltételezi azt, hogy a kurzusok „megreformált szemléletű” hallgatói közül legalább néhányan a szakmába kerülnek (amire a tanszéknek sajnálatos módon alig van ráhatása!), és így annak továbbvivő megújítóivá válhatnak. Akárhogy is van/lesz, a magyar néprajzban – a Soros Alapítvány által egykor támogatott, intenzív vendégoktatói programmal fellépő, újonnan létrehozott ELTE Kulturális Antropológia Tanszéket is beleszámítva ebbe – soha ilyen volumenű és minőségű, ilyen tudatosan megtervezett és összehangolt tudásimportra nem került sor. Ennek eredményeképp (is) a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke ma egyike a magyar néprajz legfontosabb, legdinamikusabban fejlődő, nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező oktatási műhelyeinek.

A projekt *tudományos* eredménye már valamivel közvetlenebbül mérhető. Eltekintve most az egyes tanulmányutak, terepmunkák és jövőbeli kutatási tervek ismertetésétől, amit az érdeklődők a *Néprajzi Hírek* korábbi számában (2006. 1–2. sz. 49–52.) részben megtalálhatnak, a projekt egyik tudományos célkitűzése új szemléletű, az egyetemi oktatásban hasznosítható, magyar nyelvű néprajz–antropológiai publikációk megjelentetése volt. Ennek keretében 2009 decemberéig a tanszék évkönyvében (*Studia Ethnologica Hungarica*),

illetve a tanszék égisze alatt is megjelentetett sorozatban (Kultúrák keresztútján) hat kötet megjelentetését tervezzük vendéglőadóink tollából, illetve a projektet záró nemzetközi konferencia anyagából (ez utóbbit két kötetben, magyarul és angolul). Ezek a következők:

- Vargyas Gábor (szerk.): *Átjárók. A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a kulturális antropológiáig.* (Studia Ethnologica Hungarica, XI.) L'Harmattan–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 2009.
- Vargyas, Gábor (ed. by): *Cross-roads. From Hungarian Ethnography to European Ethnology and Socio-cultural Anthropology.* (Studia Ethnologica Hungarica, XII.) L'Harmattan–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 2009.
- Vidacs Bea: *Egy szebb jövő képei. A futball a kameruni közgondolkodásban.* (Kultúrák keresztútján, 13.) L'Harmattan–MTA Néprajzi Kutatóintézet–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 2009.
- Tatyjana Minnijahmetova: *Az ismeretlen ismerős. Tanulmányok a baskortosztáni udmurtok vallásáról.* (Kultúrák keresztútján, 14.) L'Harmattan–MTA Néprajzi Kutatóintézet–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 2009.
- Leonard Mars: *Mi volt Onán bűne? Zsidó etnográfiai tanulmányok.* (Kultúrák keresztútján, 15.) L'Harmattan–MTA Néprajzi Kutatóintézet–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 2009.
- Zempléni András: *A nemzet és a halottak. A nemzeti halottkultusz antropológiai sajátosságai a magyar ereklyerítusok és újratemetési szertartások tükrében.* (Kultúrák keresztútján, 16.) L'Harmattan–MTA Néprajzi Kutatóintézet–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 2009.

A projektre vonatkozóan az érdeklődők a fentiekén kívül a következő publikációkból tájékozódhatnak:

- A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a szocio-kulturális antropológiáig. In *Pályáztunk és nyertünk. Új szemlélet, új tudás, új tapasztalat. Válogatás az EU 6. Kutatási, Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramban megvalósult magyar Marie Curie kutatási projektekből.* Hoppá, Disszeminációs füzetek 2007/8: 14.
- A magyar néprajztól az európai szociál- és kulturális antropológia felé. *A siker útja. Magyar koordinátorok az EU 6. kutatási keretprogramjában.* (A kiadvány az Európai Bizottság által támogatott Hungary for FP6 projekt keretében készült. 2007 június.) Budapest, Tudományos és Technológiai Alapítvány, 2007: 23.
- From Hungarian Ethnography towards European Social- and Cultural Anthropology. *The Way to Success. Hungarian Coordinators in the EU6th Framework Programme.* (This publication has been produced within „Hungary for FP6”, a project funded by the Sixth Framework Programme of the European Commission. June, 2007.) [Budapest, Tudományos és Technológiai Alapítvány], 2007: 23

1. táblázat
Időterv

Kutatók	2005/06	2005/06	2006/07	2006/07	2007/08	2007/08	2008/09	2008/09
	I.félév/ hó	II.félév/ hó	I.félév/ hó	II.félév/ hó	I.félév/ hó	II.félév/ hó	I.félév/ hó	II.félév/ hó
Bodrogi Krisztina tud. főmunkatárs, Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle, Németország							6	6
Bowman, Marion egyetemi docens, Department of Religious Studies, The Open University, Milton Keynes, Egyesült Királyság				2				
Christian, William doktori témavezető, Departament d'Antropologia Social i Prehistoria, Universitat Autònoma de Barcelona, Spa- nyolország		2						
Funk, Dmitrij osztályvezető, Orosz Tudományos Aka- démia Etnográfiai és Antropológiai Intézete, Északi Népek és Szibéria Osztály, Moszkva, Oroszország								6
Keszeg Vilmos egyetemi tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár, Románia				2				
Lammel Annamária egyetemi docens, UFR Psychologie Pratiques Cliniques et Sociales (PPCS), Paris 8, Université Vincennes-Saint Denis, Franciaország	2		2			2		
Losonczy Anna egyetemi tanár, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Section Religieuse, Sorbonne, Franciaország					6	6	2	

Mars, Leonard egyetemi docens, University of Swansea, School of the Environment and Society – Sociology and Anthropology Wales, Egyesült Királyság		8	4	8			4	
Menget, Patrick egyetemi tanár, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Section Religieuse, Sorbonne, Franciaország					6	6		
Minnijahmetova, Tatyjana független kutató, Baskortosztán, Oroszország		6						
Pizza, Giovanni egyetemi docens, Sezione Antropologica del Dipartimento Uomo & Territorio, Università degli studi di Perugia, Olaszország	2							
Pozsony Ferenc egyetemi tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozs- vár, Románia		2						
Szabó Mátyás kutatási igazgató, Nordiska Museet, Stockholm, Svédor- szág	6		6					
Vidacs Bea mb. egyetemi oktató, New York, USA) tud. munkatárs, Max-Planck-Institut für ethnologische Forschung, Halle, Németország			6	6	6	6		
Zempléni András kutatóprofesszor, Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) – Université de Paris X-Nanterre, Franciaország	6				6	6	6	

2. táblázat
A vendégelőadók által tartott kurzusok

Bodrogi Krisztina	Bevezetés Törökország néprajzába I. (ES) Az iszlám a mai Közép-Ázsiában (ES) Etnicitás és nacionalizmus (ES) Bevezetés Törökország néprajzába II.: vallás, nyelv, etnicitás (ES)
Bowman, Marion	Népi vallás és kortárs spiritualizmus Angliában (ES)
Christian, William	A spanyol katolicizmus antropológiája (ES)
Funk, Dmitrij	Bevezetés a török epikus tradícióba (EA) Dél-Szibéria őslakos népei: etnohistoria, kultúra és a változások dinamikája (EA)
Keszeg Vilmos	A történetmondás antropológiája I. (EA) A történetmondás antropológiája II. (EA)
Lammel Annamária	Kognitív antropológia I. (ES) Kognitív antropológia II. (ES) Környezeti antropológia, kogníció és hosszú távú fejlődés (ES)
Losonczy Anna	Szabály és improvizáció: a rituális cselekvés elméleti és etnográfia I. (ES) Szabály és improvizáció: a rituális cselekvés elméleti és etnográfia II. (ES) A hazafiság ritusa, metaforái és határontúliséga a posztkommunista Magyarországon (ES)
Mars, Leonard	„Évtizedenkénti antropológia”: az antropológia története évtizedenkénti bontásban (EA) A zsidó társadalom és kultúra antropológiai tanulmányozása (EA) A brit szociálanropológia története (EA) A politika, a jog és a vallás antropológiája (EA – Vargyas Gáborral közösen) Terepmunka szeminárium (SZ) Antropológiai szövegek és problémák (Sz – Hesz Ágnessel közösen) Zsidó tanulmányok (EA)
Menget, Patrick	Témák és elméletek a francia antropológiában I. (EA) Témák és elméletek a francia antropológiában II. (EA)
Minnjahmetova, Tatyjana	Az udmurtok néprajza (EA)
Pizza, Giovanni	Orvosantropológia (ES)
Pozsony Ferenc	Erdély társadalomnéprajza (SZ) Erdélyi tájegységek (SZ)
Szabó Mátyás	Svéd kultúrtörténet és néprajzi kutatás (EA) Svéd kultúrtörténet és néprajzi kutatás (SZ) Svéd kultúrtörténet és néprajzi kutatás II. (EA) Svéd kultúrtörténet és néprajz (SZ)

Vidacs Bea	Kortárs antropológiai megközelítések (ES) Kutatásiterv-készítő szeminárium I. (SZ) Kutatásiterv-készítő szeminárium II. (SZ) Posztkolonializmus (ES) A mindennapi élet antropológiája: globalizáció, fogyasztás, vágyak és értékek (EA – Kuti Klárával közösen) Olvasószeminárium: globalizáció, fogyasztás, értékek (SZ – Kuti Klárával közösen) A mindennapi élet antropológiája: migráció, munka, megélhetés (EA – Kuti Klárával közösen) Kutatószeminárium: migráció, munka, megélhetés (SZ – Kuti Klárával közösen)
Zempléni András	A rítus antropológiája: beavatás, jóslás, megszállottság (EA) A rítus antropológiája: beavatás, jóslás, megszállottság (SZ) Rítusantropológia II. (ES) Politikai újratemetések (EA) Beavatási rítusok (ES)

EA = Előadás

SZ = Szeminárium

ES = Előadással kombinált szeminárium

A magyar népi kultúra a Bukaresti Tudományegyetem ötvenéves Hungarológia Tanszéke oktatási keretében

A Bukaresti Tudományegyetemen az 1989 végi változás egyik jele, hogy 1990-ben az Idegen Nyelvek és Irodalmak Kar keretében Hungarológiai Tanszék kezdte el működését négyéves tanulmányi időtartammal. Azóta van jelen a magyar főszakként a karon, amelyen mintegy 40 nyelv és kultúra ismerhető meg. A hungarológiai központok egyik láncszeme az idén megalakulásának 50. évét ünneplő bukaresti tanszék, amely több funkciót is betölt: oktató-, kutató- és dokumentációs központ is egyben.

Bukarestben, a jeles román személyiség, Nicolae Iorga kezdeményezésére már 1927-ben voltak próbálkozások a romániai magyar kisebbség kultúráját bemutató intézmény létrehozására.

A tulajdonképpeni előzmény az 1950-es évek végére tehető, 1957-ben alakult meg Bukarestben a magyar nyelv és irodalom szak, 1959-ben a Hungarológia Tanszék. A tanszékvezető Márton Gyula professzor volt. A Bolyai Tudományegyetem tanárai ingáztak a fővárosba előadást tartani: Márton Gyula, Szigeti József, Antal Árpád például. 1960-ban (alig egy évi fennállás után)

a szakot megszüntették, pontosabban visszaminősítették lektorátussá, így éveken át csak egyetlen oktató (Marosi Sándor, aki később az Amerikai Egyesült Államokba emigrált) tanította – fakultatív nyelvként – a magyart.

1969-ben Szabó Zoltán professzor vezetésével újjáalakult a magyar tanszék. Azóta államközi szerződés keretében magyarországi vendégtanárok is segítik a máig nem elégséges létszámú oktatói közösséget. Közülük többen a magyar népi kultúráról is előadtak: Hajdú Mihály, Kotics József, Balázs Géza például. 1990-ig mellékszak a magyar Bukarestben. Főleg román anyanyelvűek jelentkeztek ide. Évfolyamonként 38–40 diák végzett. 1975-től a Keleti Nyelvek Tanszékbe beolvastva, részlegként folytatta munkáját a magyar tanszék 1990-ig. 1980-tól kezdve csak kétévenként hirdettek felvételit a magyar mellékszakra, 1987-től már nem volt beiskolázás, 1989-ben egyetlen évfolyam volt csak magyar mellékszakon.

Az utóbbi időben évente általában tizenöt-húsz diák juthatott be magyar főszakra. Többségük a Székelyföldről jött, magyar anyanyelvű volt az 1990 utáni első évtizedben, aztán máig a román anyanyelvűek közül került ki diákjaink nagy része. Egyik sajátossága a bukaresti Hungarológiai Tanszéknek, hogy nem magyar anyanyelvűek képzésére ugyancsak vállalkozik. A másik, hogy a magyarságtudományban jártas szakemberek, kutatók képzését szintén feladatának tartja. A magyar kultúrában jártas román szakemberek képzésével (mint amilyen például az itt végzett Smaranda Enache) fontos szerepet kíván betölteni a tanszék a két nép közeledésében, a kölcsönös megismerésben, az előítéletek eloszlításában.

Régi és egyben mai gondja a tanszéknek a megfelelő könyvtár létrehozása. Magyarországról mindenekelőtt az Országos Széchényi Könyvtár, a Martos Gábor szervezte könyvszerzési akció, a Hungarológiai Intézet, az Illyés Alapítvány gazdagította a tanszék még mindig kiegészítésre, segítségre szoruló könyvtárát, és jórészt hozzánk került Szász János hagyatékaként az ő könyvtára. Néprajzi kiadványokkal az említettekén kívül főleg az ELTE BTK Folklore Tanszéke, a szegedi, meg a debreceni egyetem néprajz tanszékei, az MTA Néprajzi Kutatóintézete, a magyar Néprajzi Múzeum és a Kriza János Néprajzi Társaság segített ki bennünket.

A katedra személyi állománya a teendőkhöz képest nagyon szűkre szabott. A bukaresti lakásviszonyok, az ingázás nehézségei, az egyetem által nem eléggé vállalt utazási, illetve tartózkodási költségek visszahúzó tényezők mindmáig. Jelenleg a három évfolyamot – idén kevés jelentkező miatt nem indult kétéves mesterink (magiszterink) – hat oktató tanítja.

A Hungarológiai Tanszék jól együttműködik a Bukaresti Magyar Kulturális Központtal, valamint a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészeti Karának két magyar tanszékével, valamint Magyarország több felsőoktatási intézményével (a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, a Szegedi Tudományegyetemmel – alulírott itt vendégtanár is volt –, a

Debreceni Egyetemmel például). A lehetőségekhez mérten – tehát nem túl gyakran – magyarországi részképzésre is küldünk hallgatókat.

Tanszékünk sikeresen bekapcsolódott 1995–96-ban a bukaresti Francia Intézet által *Történeti szájhagyomány* címmel szervezett műhelymunkába. Ennek keretében francia anyanyelvű előadók tartottak előadásokat a témában, majd megbeszélés, vita következett. A bekapcsolódók szerencsésebbjei közé tartozik alulírott is, aki a politikai viccek terén végzett kutatásait francia állami ösztöndíjjal folytathatta 1996. január 16. és április 16. között a Provence-i Tudományegyetemen és a párizsi Nemzeti Könyvtárban. A négy éve megkezdett együttműködés egyféle folytatásaként 2010-re várhatóan franciául is meg fog jelenni a Voigt Vilmos utószavával közölt *Három kismacska...* című kötet. 1997-ben a Pont Kiadó adta ki Budapesten.

A magyarságtudományon belül elsősorban a következő területeken való elmélyedést szolgálják Bukarestben külön kurzusok: irodalomtörténet, irodalomelmélet, nyelvészet, folklorisztika, etnológia, művelődéstörténet.

Néprajzot, folklorisztikát 1992 óta alulírott ad elő, aki elsősorban a néphit, a történeti szájhagyomány, az etnomikológia, meg a névtan kérdéseinek kutatója. Az I. év a *Bevezetés a folklórba*, a III. év a *Magyar folklór*, az V. év a *Mitológia* című kurzusát hallgathatja, illetve hallgathatta. Örvedetes, hogy szép számmal írtak néprajzi és névtani témájú szakdolgozatokat a hallgatók (eddig szám szerint huszonnégyet, mellékelem ezek jegyzékét). Sikerült bekapcsolódniuk a Fialat Néprajzosok Konferenciája rendezvénybe. Kezdeményezésükre 1999-ben megalakult a Hungarológus Hallgatók Néprajzi Köre, amelyet alulírott irányított. Örvedetes, hogy több néprajzos, névtanos érdeklődésű diákunk is folytatta, folytatja a szakmát, hárman doktoráltak is (Szilágyi Szilárd Ankarában, Szopos András Budapesten, Zsidó Ferenc Kolozsvárt), utóbbi kettő egykori egyetemi szakdolgozatát bővítve, kiegészítve, továbbfejlesztve.

1992 előtt senkinek nem volt a magyar népi kultúrát vagy annak valamely szeletét bemutató kurzusa a tanszéken. A 70-es évek elején Kolozsvárról Nagy Jenő jött el néhányszor Bukarestbe, ahol is a tárgyi néprajz köréből tartott pár előadást az ottani magyar szakos egyetemi hallgatóknak.

Máskülönben régóta próbáljuk elérni azt, hogy minél több vendégoktató jöjjön el tanszékünkre, főleg hiányosságaink pótlása, meg a színvonal emelése érdekében. Az utóbbi években például Lengyel Dénes Veszprémből, Barna Gábor Szegedről, Bereczki Gábor Észtországból, Kotics József Debrecenből, Hajdú Mihály, Voigt Vilmos, Balázs Géza és Balogh Balázs Budapestről, Péntek János és Keszeg Vilmos pedig Kolozsvárról jött el és tartott előadást diákjainknak.

Szerepet vállal a bukaresti Hungarológiai Tanszék abban is, hogy a magyar kultúra megismertetése révén csökkentse az országban meglévő interetnikus viszályt, feszültséget, és bizalmat ébresszen a többségiekben a kisebbségiek iránt. Feladatai közé számítja a Kárpát-medencétől délre és ke-

letre eső terület magyar diaszpórája önismeretét segítő kutatást és adatfeldolgozást is. Sajátos és hangsúlyos néprajzi-névtani kutatási területe főleg alulírott és diákjai révén: a Kárpát-medence etnomikológiája (ezt 1996-ban francia állami ösztöndíj és 2004–2007 között az MTA Bolyai János ösztöndíja is elősegítette), az erdélyi és moldvai magyarság történeti színhagyományja, játékkultúrája, névanyaga.

Sajnos nem megfelelőek a tanszéken az anyagi feltételek, nincs megfelelő számú oktató, gyatra a technikai felszereltségünk.

Végül hadd térjek ki újra a Magyar Köztársaság Bukaresti Kulturális Központjával való jó kapcsolatunkra. Persze inkább csak néprajzi vonatkozásokat említek a továbbiakban.

1998 őszén (november 25-én) a Hungarológia Tanszék (alulírott) meg a „Magyar Ház” közös szervezésében zajlott le egy néprajzi konferencia *Szokás és erkölcs – Obiceiuri și moravuri* címmel. Ennek keretében román és magyar (erdélyi és anyaországi) kutatók adtak elő és vitatták meg elsősorban a büntetőszokások témakörét. 1999 nyarán jelent meg ennek az anyaga Sepsiszentgyörgyön, kétnyelvű tanulmánykötet ez, angol összefoglalókkal, a Magyar Kulturális Központ adta ki a bukaresti Hungarológia Tanszékkal közreműködve.

Máig hat ilyen konferenciára került sor, és az első négynek az anyaga jelent meg. A romániai előadók beszervezését illetően segített nekünk a Kriza János Néprajzi Társaság, valamint a bukaresti román Folklór Tanszék, meg az Etnológiai és Folklór Intézet. Eddig büntető szokásokról, népművészetről, népi mesterségekről (Bukarest, 2000), napjaink folklórájáról (Bukarest, 2002), a növényeknek a népi kultúrában játszott szerepéről (Bukarest, 2003), a népek közti kapcsolatokról (Bukarest, 2004), valamint Szent György és napja a néphagyományban betöltött szerepéről (Bukarest, 2007) esett szó. Előadóink voltak: Andrásfalvy Bertalan, Angelescu Silviu, Balázs Lajos, Barna Gábor, Bartha Elek, Constantinescu Nicolae, Fruntelată Ioana, Hedeșan Otilia, Ispas Sabina, Keszeg Vilmos, Kotics József, Liszka József, Magyar Zoltán, Neagotă Bogdan, Ofrim Lucia, Olteanu Antoaneta, Pálfalvi Pál, Pócs Éva, Pozsony Ferenc, Știucă Narcisa, Szabó Á. Töhötöm, Szöcsné Gazda Enikő, Verebélyi Kincső, Voigt Vilmos, Zane Rodica és Zsigmond Győző.

Az említett nemzetközi tudományos ülésszakokon kívül néprajzi vonatkozású mikológiai-etnomikológiai konferenciát szervezett alulírott a galócák-ról Sepsibükszádon 2000-ben – főleg a László Kálmán Gombászegyesület elnökeként –, majd az I. Nemzetközi Etnomikológiai Konferenciát Sepsiszentgyörgyön – immár a Romániai Hungarológiai Társaság alapító tagjaként is – 2008-ban.

A Duna Televízió, a Lindab cég és a Communitas Alapítvány támogatásával tanszékünk 2005 májusában egyhetes erdélyi tanulmányi kirándulást szervezett. Ennek sikere újabb hasonlók előkészítésére ösztönözte a szervezőket. 2006-ban Alföld–Felföld–Dunántúl tanulmányi tanszéki kirándulás jött

össze diákjaink számára a Duna Televízió és a Communitas Alapítvány hathatós támogatásával.

2005-ben Sepsiszentgyörgy és Bukarest székhellyel létrehoztuk a tanszék háttérintézményét (Romániai Hungarológiai Társaság – RHT –, jogi személy), mely 2006. március 19-én tartotta meg első közgyűlését, évkönyvet jelentet meg, konferenciát szervez például (az elsőt szeptember 19-én tartotta). Az eddig (2008-ban) megjelent két RHT-könyvben (*Időmértékek, kontextusok. Molnár Szabolcs 65. születésnapjára és Narratívák párbeszéde*) néprajzi írásokat is közöltünk. Az RHT 2006-ban sikeresen pályázott az Apáczai Közalapítványnál és az Illyés Közalapítványnál saját, illetve a tanszék infrastruktúrájának a fejlesztéséért.

Sajnos 2007 óta tanszékünkhöz még két szak társult, hogy megőrizhessük viszonylagos önállóságunkat, hogy ne számoljanak fel bennünket, ne tegyenek be minket a Keleti Nyelvek Tanszékbe. A tanszék tagjainak, állásainak elégtelen számára és a tanügyi törvényre hivatkoztak. Újabban tanszékünk hivatalos neve: Hungarológiai, Roma és Héber Tanszék (Catedra de Hungarologie, Rromani și Studii Iudaice). Viccbe illő a társítás, ugyanis itteni politikai vicceink három leghátrányosabb helyzetűnek számító képviselője, kisebbsége került így össze, s nem lesz könnyű, de együtt próbálnak azóta is helytállni.

Tanszékünk javaslatára Voigt Vilmos személyében a Bukaresti Tudományegyetem néprajzkutatót, folkloristát tüntetett ki 2008-ban *Profesor Honoris Causa* címmel.

Köszönöm Molnár Szabolcs tanszékvezetőnek a beszámoló megírásához nyújtott segítségét!

A tanszék címe: Catedra de Hungarologie, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea București, RO- 070151 București, Sector 1, Str. Pitar Mos 7-13, Etajul I. (E-mail: zsigmondgyozo@freemail.ro).

Néprajzi és névtani szakdolgozatok a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológia Tanszékén:

- Antal Csilla: *Népi táplálkozás Csíkdánfalván*, 2003.
- Árvay Tünde Anna Mária Gabriella: *Növényvilág a svéd és a magyar szólásmondásokban*, 1999.
- Bacsó Ildikó: *Zajzon kismonográfiája*, 2000.
- Bartha Bernadette: *A kászonyújfalusi lakodalom*, 1994.
- Bartha Éva: *Temetési szokások Szentegyházán*, 1999.
- Cîrciuvoianu Alina Daniela: *Arta populară din Corund*, 2008.
- Fehér Renáta: *Ombod kismonográfiája*, 2001.
- Fekete Klára: *Virágok a magyar szerelmi dalokban*, 2000.
- Fülöp Lóránt: *Désfalvi hiedelmek*, 2002.
- Icleanu Adina Raluca: *Amplasarea Corundului pe harta turismului prin intermediul ceramicii populare*, 2008.

- Kerestély Melinda: *A boszorkány a magyar néphitben*, 1995.
- Kovács Mónika: *Kézdiszentlélek hiedelemvilága*, 2000.
- Köllő Tünde Mária: *A Gyergyói-medence peremvidékének etnobotanikai kismonográfiája*, 1999.
- Köllő Tünde Mária: *Gyógynövényismeret és népi gyógyítás a Gyergyói-medence peremvidékén*, 2000.
- Manolache Marina Polixenia: *Costumele populare ale maghiarilor*, 2007.
- Mezey Kinga: *Jobbágytelke kismonográfiája*, 1997.
- Mult Melinda Csilla: *A csíkdánfalvi fazekasság*, 2001.
- Nemes Réka: *Népi gyógyítás egy felcsíki faluban (Csíkborszován)*, 2000.
- Nyeste Miklós: *Kraszna helyneveiről*, 2009.
- Papp Mónika: *Zeteváralja kismonográfiája*, 1999.
- Péter Csilla: *Csíkrákos kismonográfiája*, 1999.
- Péter Mária: *Székelyzsombor helynevei*, 1997.
- Péter Mária: *Székelyzsombor személynevei*, 1998.
- Pethő Zoltán: *A graffiti szövegtípusa*, 2000.
- Petrovits Réka: *Az utolsó boszorkányperek keleten és nyugaton*, 2000.
- Pleșcan Cosmin: *Az igazságos uralkodó típusa. Hunyadi Mátyás és Nagy Péter jelentősége saját népük kultúrájában*, 2008.
- Póra Erika: *Gyimesi írott tojások*, 2008.
- Sass Réka: *Az ashramok szerepe India és Magyarország életében*, 2007.
- Simó Mónika: *Székelyszállítás kismonográfiája*, 2000.
- Simon Judit: *Szent György a magyar néphagyományban*, 1996.
- Szabó Éva: *Archaikus népi imák*, 2003.
- Székely Beáta: *Szamoskrassó kismonográfiája*, 2003.
- Szilágyi Szilárd: *A magyar kozmogóniai mondák*, 1999.
- Szopos András: *Csíkszentimre kismonográfiája*, 1997.
- Szopos András: *Csíkszentimre személynevei*, 1998.
- Vári Magdolna: *Aranyospolyán kismonográfiája*, 2000.
- Veres Noémi Krisztina: *Székelyderzs kismonográfiája*, 2000.
- Veress Mónika Melánia: *Bácsfalva kismonográfiája*, 2004.
- Zsidó Ferenc: *A Felső-Nyikó mente falvainak történeti szájhagyománya*, 2000.
- Zsidó Ferenc: *Firtosváralja és Székelypálfalva történeti néphagyománya*, 1999.

A néprajz a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán

Főiskolánkon a néprajz oktatása az idegenforgalom szak indításával kezdődött. A néprajzi előadásokat 1993–96 között Andrásfalvy Bertalan, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem egyetemi tanára tartotta. A főiskola főigazgatója már akkor kért, hogy meghívott előadóként kapcsolódjak be az oktatásba, de számos szakmai feladatom miatt ezt nem vállalhattam. Múzeumi munkám mellett az *Ethnographia* szerkesztését végeztem, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen meghívott előadó, a néprajzi doktori iskola alapító tanára voltam. 1995–96-ban itt folyt a habilitációs eljárásom. Utóbbi sikeres befejeződését követően, Andrásfalvy Bertalan kérésére vettem át a néprajzi órákat főiskolánkon 1997 februárjától. Ekkor még csak az idegenforgalom szakosok hallgattak egy féléves néprajzi előadást, amely kollokviummal zárult (ld. erről: *Néprajzi Hírek* XXVIII. 1–4. 83.). 1999-től az angol, francia, német nyelvtanár és a kommunikáció szakosok számára kötelezően választható társadalomtudományi tárgyként a néprajzot is meghirdettük, majd 2002-től a gazdálkodás és a nemzetközi kapcsolatok szakosoknak is.

2000-től budapesti intézetünk levelező tagozatos idegenforgalom, kommunikáció, gazdálkodás és nemzetközi kapcsolatok szakos hallgatói számára is tartottam előadásokat. Siófoki intézetünkben az idegenforgalom szakosok számára tartandó néprajzi előadásokra javasoltam Matyikó Sebestyén József múzeumigazgató meghívását. Átadtam számára néprajzi előadásaim tematikáját, amelyet 1999-ben a Magyar Akkreditációs Bizottság főiskolánkon végzett vizsgálata során elfogadott, az írásbeli vizsgára készített feladatlapot, rendelkezésére bocsátottam az előadások szemléltetésére használt néprajzi videófelvételeket, filmeket. Ezért a néprajz oktatása főiskolánk mindhárom képzési helyén azonos tematika és követelményrendszer alapján folyt. Matyikó Sebestyén József Siófokon csak egy félévben tartott előadásokat, a későbbiekben nem kapott felkérést.

1999-ben a köztársasági elnök kinevezett a Kodolányi János Főiskola meghívott egyetemi tanárává. Ezt a munkakört a Társadalomtudományi Tanszéken látom el további munkaviszony keretében foglalkoztatott főállású oktatóként. Egyetemi tanári kinevezésem után lemondtam az *Ethnographia* szerkesztői megbízatásomról, hogy minden erőmet a néprajzi kutatómunkának, a főiskolai oktatásnak és a doktori képzésnek szentelhessem. A Társadalomtudományi Tanszéken kialakult jó légkör, a tanárok és a hallgatók megbecsülése nagyban segítette munkánkat. Főiskolánk fejlődése, a hallgatói létszám növekedése, újabb szakok tervezése, indítása, szervezése tananyag készítési munkát is rótt ránk. A nemzetközi kapcsolatok szak tantervéhez összeállítottam a Duna menti országok néprajzáról tervezett előadás tematikáját. Elkészítettem a négy féléves néprajz továbbképzési szak tantervét, amelyhez megírtam előadásaim tematikáját.

Az új évezredben mindhárom képzési helyen (Székesfehérvár, Budapest, Siófok) folytattam a néprajzi előadásokat az idegenforgalom, a kommunikáció, a művelődésszervező, az angol, francia, német nyelvtanár, a gazdálkodás és a szociális munkás szakosok számára. A nemzetközi kapcsolatok szakon a képzés 7. félévében, 2003 őszén kezdődtek a Duna menti országok néprajzáról szóló előadásaim. Negyedik képzési helyünkön, a stájerországi Fürstenfeldben 2006 őszén tartottam magyar néprajzi előadásokat német szakos hallgatóink számára. Német nyelvű előadásaimat, szemináriumaimat 2007 őszén kezdtem előbb a magyar néprajzról, majd a Duna menti országok néprajzáról, végül a karácsonyfáról a globalizáció korában. A 2009-es nyári félévig német nyelvű óráimat mindhárom hazai oktatási helyszínen megtartottam. Hallgatóink kötelező, vagy választható tantárgyként hallgattak egy félév néprajzot, amely kollokviummal zárult.

Nemzetközi kapcsolatok szakos hallgatóink a következő szakdolgozati témákból választhatnak:

1. *A magyar diplomaták és külszolgálatosok néprajzi kutatásai.*
  - a. Egy konkrét személy néprajzi kutatásai.
  - b. Egy kontinensre vonatkozó kutatások.
  - c. Egy országra vonatkozó kutatások.
2. *Strausz Adolf néprajzi kutatásai a Balkánon.*
3. *Gróf Zichy Jenő Ázsia-expedíciói.*
4. *Magyar ösztöndíjasok Finnországban (1920–1944).*
5. *A magyarországi német kisebbség és Németország kapcsolatai.*
6. *A moldvai magyarok nyelvi-kulturális problémáinak megítélése Magyarország, Románia és a Vatikán részéről.*
7. *A magyarországi németek és Németország nyelvi-kulturális kapcsolatai 1945-től napjainkig.*

Művelődésszervező szakos hallgatóink közül is többen választottak a néprajzi közművelődéssel, a népművészeti és táncműveléssel kapcsolatos szakdolgozati témákat, ahol konzulens vagy bíráló voltam.

A főiskolánkon folyó tudományos és közművelődési munkába is beillesztettük a néprajzot. 1999-ben a Főiskolai Könyvtárban rendeztük meg *A mezőföldi tanyák néprajza* című könyvem bemutatóját, ahol közreműködött Liszka József, a Fórum Társadalomtudományi Intézet Etnológiai Központ igazgatója Révkomáromból. 1999 szeptemberében hangzott el a főiskolán egyetemi tanári székfoglaló előadásom *A néprajzi látásmód az ezredfordulón* címmel, amely azóta magyarul és németül is megjelent. A Kodolányi Napok keretében 1999-ben, névadónk dédunokája, Kodolányi Borbála csákvári fazekas kiállítását, 2000-ben *Az én Ormányságom* című néprajzi fotókiállítást nyitottam meg. Szerkesztőbizottsági tagja vagyok a főiskola *Szabadpart* című online folyóiratának (www.kodolanyi.hu/szabadpart), ahol az elmúlt évtizedben számos néprajzi tanulmány napvilágot látott. Tartalmaz néprajzi írásokat a főiskola és a Vörösmarty Társaság 2004-től évente két számban megjelenő *Bástya* című

antológiája is. Közreműködtem Főiskolai Könyvtárunk fejlesztésében, számos hazai és külföldi néprajzi, társadalomtudományi kiadóval, felsőoktatási intézménnyel, kutatóintézettel vettük fel a cserekapcsolatot. 2001 decemberében a Főiskolai Könyvtárban tartottam meg szemeszterzáró előadásomat *Domokos Pál Péter és a moldvai magyarok néprajzi kutatása* címmel. Gyurcsány Ferencnek a Mária-tiszteelő magyarokat durván megsértő kijelentésére reagálva 2004. március 25-én előadást tartottam Főiskolai Könyvtárunkban *Boldogaszony anyánk... – Mária-tisztelet a magyarságnál* címmel. Ugyanitt mutatta be 2005-ben Nagy Janka Teodóra *Édes szőlő, tüzes bor – A Velencei-tó környékének szőlő- és borkultúrája* című könyvünket. Szemeszterzáró előadásomat 2005-ben is a Főiskolai Könyvtárban tartottam *Csokonai a néphagyományban* címmel.

Két alkalommal néprajzi kiállítást rendeztem a főiskolán a karácsonyi népszokások, a karácsonyi jászol, a karácsonyfa és az adventi koszorú (2002), illetve a húsvéti népszokások (2005) témakörében, Beniczky Péterné könyvtárvezető és Lendvai Antalné grafikus közreműködésével. Könyvtárfejlesztésünk néprajzi szempontból legjelentősebb eredménye ifj. Kodolányi János (1922–2008) könyvtárának megszerzése, emlékkönyvtárként való működtetése.

A XXIV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Társadalomtudományi Szekcióját 1999-ben főiskolánkon rendeztük (ld. erről: *Néprajzi Hírek* XXVIII. 1999. 1–4. 87–89.). 2001-ben tanítványom, Fuják Zsuzsanna III. éves angol–kommunikáció szakos hallgató népművészeti témájú dolgozatával 4. helyezést ért el a főiskola házi TDK-konferenciáján.

Siófoki intézetünkben rendeztük 2002-ben az Észak-dunántúli IV. Regionális Társadalomtudományi Diákköri Konferenciát, ahol néprajzi előadásokat is hallhattunk. 2007-ben a XXVIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia helyszíne volt a Kodolányi Főiskola, itt a Humán Tudományi Szekcióban két néprajzi zsűri előtt folytak az előadások (ld. erről Bárh Dániel beszámolóját: *Néprajzi Hírek* XXXVI. 2007. 1–2. 61–62.).

Részt vállal a Kodolányi Főiskola a határainkon túli magyar történelemtanár továbbképzésben is. Ennek keretében két alkalommal: 2003-ban Kassán, 2009-ben pedig Zentán tartottam néprajzi előadásokat.

Beszámolómban gyakran kényszerültem az egyes szám első személy használatára, mivel a néprajz oktatását és kutatását egyedül képviselem a Kodolányi János Főiskolán. E feladatnak, ahogy munkaszerződésünk is kifejezi, igyekszem a tudomány mai állása szerint a legmagasabb szinten megfelelni. Hogy milyen helyzetbe kerül a néprajz a főiskolán a következő években, az majd egy újabb beszámolómból derül ki.

LUKÁCS LÁSZLÓ

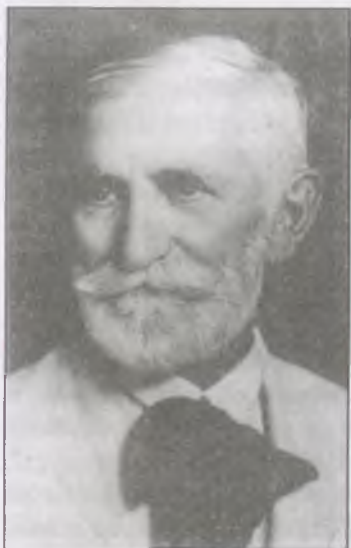

ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK, KÖSZÖNTÉSEK

Benedek Elek időszerűsége Születésének 150. évfordulója alkalmából

„Valamint a házat is alulról kezdik építeni,
azonképpen a magyar irodalom olvasó-
közönségének nevelését is alul, a
gyermeknekél kell elkezdni.”

Benedek Elek

Benedek Elek

Jeles évfordulóra emlékezett 2009 szeptemberének utolsó napján a világ magyarsága. Százötven éve, 1859. szeptember 30-án az Erdővidéken, a mai Kovászna megyei Kisbaconban született Benedek Elek. Erős üzenetet tartalmazó tény, hogy 1921-ben a legnagyobb nehézségek idején Budapestről hazatér – 12 hónapig ki sem mozdul kertjéből –, majd hosszú éveken keresztül rendkívül aktívan ír, szerkeszt, szervezi az erdélyi magyar irodalmi közéletet és ugyanitt levélírási közben hal meg 1929. augusztus 17-én. „*Fő, hogy dolgozzunk*” – voltak utolsó leírt szavai.

Bárhol a világon, ha magyar népmesét keresnek könyvtárban, könyvesboltban, elsőként az ő neve hangzik el, méltán! Immár a negyedik nemzedék szókincsének, beszédfordulatainak jelentős részét akaratlanul is az ő könyveiből merítette, tanulta, s remélhetőleg adja tovább utódai számára.

Benedek Elek hallatlanul gazdag életművét csak kevesen ismerik. Egyetlen személyben újságíró, író, szerkesztő, kiadó, művelődés- és oktatáspolitikus, az 1887 és 1892 közötti években országgyűlési képviselő, mesegyűjtő, mesemondó volt. Többek között novellák, színdarabok és regények mellett a *A magyar nép múltja és jelene 2*, a *Magyar mese- és mondavilág 5*, a *Nagy magyarok élete* 12 kötetének szerzője, a *Nemzeti Iskola*, valamint a *Néptanítók Lapjának* szerkesztője. Továbbá (Pósa Lajossal) *Az Én Újságom*, (Sebők Zsigmonddal) a *Jó Pajtás*, majd egyedül a *Cimbora* című gyermeklapokat szerkesztette. Ez utóbbit a legnehezebb időkben saját költségén adta ki. Mindent összevetve a magyar gyermekirodalom egyik megeremtójét tisztelhetjük benne.

A Magyar Olvasástársaság 2005-ben felhívással fordult mindazokhoz, akiknek fontos a népmesék fennmaradása és a mesékben élő bölcsesség továbbhagyományozása, hogy csatlakozzon azon kezdeményezéshez, amely szerint ezentúl szeptember 30-át, Benedek Elek születésnapját *A Népmese Napjaként* tiszteljük. Az ünnep mára határokon átívelő mozgalommá nőtte ki magát. E különlegesen jeles évforduló alkalmából nem pusztán kegyeleti okok miatt tartjuk fontosnak Benedek Elek életművét megbecsüléssel felidézni. Sokkal mélyebb jelentőségű a visszatekintés. Nem Benedek Eleknek van szüksége a mi koszorúinkra, hanem fordítva! Az ő életműve máig erőforrás számunkra. A kulturális emlékezet folytonossága, életben tartása minden közösség megmaradásának és lelki egészségének alapfeltétele. Másrészt pszichológus, szociológus, pedagógus szakemberek megfigyeléseik, kutatásaik eredményeként egybehangzóan állítják, hogy a népmesék szimbolikus képei, konfliktusai, történetei eszközként közvetítik, adják át az élet értelmét felnőttek és gyerekek egyaránt. A lehetséges és lehetetlen határán zajló konfliktusokból, gesztusokból a hallgató tudattalanul is mélyen megéri a súlyos nehézségek kikerülhetetlenségét, a megküzdés különféle stratégiáit, a „jótett helyébe jót várj” mindenek fölötti erkölcsi parancsát, és a túléléshez szükséges erők forrását.

Pedagógusok, könyvtárosok, szülők, nagyszülők! Megfigyelések, kutatási eredmények nyomán egyre biztosabban tudjuk, hogy a népmeséket, a legjobb kortársi gyermekirodalmat nem pótolhatja a rajzfilm, az agresszió, a horror. Ezek néhány percre, órára látszólag elnémítják, lekötik a lelket, de nem nyugtatják meg, s főként nem tanítják meg élni. Azért kell fejből és könyvből, reggel és este, hétfőtől vasárnapig sokat és még többet mesélni, mert a gyerekek tőlünk függetlenül is keresik, de – a mesék és a róluk szóló beszélgetések, a felnőttek segítségével – sokkal nagyobb valószínűséggel meg is találják életük értelmét.

Kérjük tehát a meseszerető emberek apraját-nagyját, hogy ezt a napot szenteljék a mesék bölcs világának, elevenítsék fel a mesemondás ősi művészetét, emlékezzenek meg mesemondóinkról, mesegyűjtőinkről és a mesékbe szőtt bölcsesség máig érvényes üzeneteiről. Kérjük az intézmények vezetőit, hogy a jelzett napon vagy azt megelőző hétvégén teremtsenek rendhagyó alkalmakat, ahol felnőttek és gyerekek az eddigieknél tudatosabban, gyakrabban, nagyobb örömmel részesülhetnek a mesemondás, a felolvasás, a mesehallgatás mással nem pótolható örömeiben! Tegyük lehetővé, hogy kicsi és nagy ezekben a napokban legalább egy népmesét tarisznyájába tehessen okulásul, vigasztalásul, netán egyszerűen örömforrásként.

Az immár 5. éve variálódó, aktualizáló felhívásunk nyomán idén talán minden eddiginél hatásosabban tudtuk a lehető legszélesebb közvélemény figyelmét felhívni a gyerekek művelődésének fontosságára, a szülői, pedagógusi felelősség átháríthatatlan súlyára, a mesék személyiséget és közösségeket alakító, teremtő erejére. Állításunk bizonyítékként néhány tény. A hazai köz-

szolgálati tv-csatornák közül kettő is nyomatékkal vállalta a „csatlakozás” gesztusát, elsőként a Duna Televízió, majd az MTV 1. Több rádió és napilap foglalkozott a témával, s csaknem 120 intézmény tartotta fontosnak, hogy a mozgalommá terebélyesedő esemény aktív résztvevőjeként nevük a Magyar Olvasástársaság honlapján (www.hunra.hu) is megjelenjen. Köszönet érte! Nagyobb részét, csaknem fele-fele arányban megyei, városi, községi könyvtárak, valamint általános és középiskolák, de ezen belül jó látható a felekezeti iskolák, az óvodák, az általános művelődési központok, múzeumok növekvő részaránya, illetve a szakmai és civil szervezetek képviselőinek erősödő jelenléte. (Például az MKE Somogy megyei szervezete, vagy a Gyergyói Nőkért Egyesülete.) Egyértelműen gazdagodik (főként Erdélyben) a határon túli magyarság ilyen irányú tevékenysége. Ismereteink szerint Kisbaconon kívül Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen, Gyergyószentmiklóson, Kézdivásárhelyen és még felsorolhatatlanul sok helyen mozdultak meg könyvtárosok, pedagógusok és szülők, hogy a mesékbe rejtett kincseket elérhetővé, átélhetővé, érthetővé tegyék az ifjabb korosztályok számára.

A Romániában élő magyarság képviselői mellett feltétlenül szót kell még ejtenünk a jóval kisebb arányú, de mélyen elkötelezett, visszatérően magukról hírt adó vajdasági magyarság képviselőiről is (Óbecse, Ómoravica).

Természetesen külön terjedelmes írásban kell egyszer részletesen bemutatnunk, hogy szeptember-október fordulóján, ezekben a napokban az említett intézményekben hányféle módon keltenek érdeklődést a népmesék, s ezen belül is főként a magyar népmesék iránt. A pedagógusok, könyvtárosok kedvenc meséiket kiválasztva hoznak „ajándékot” tanítványaiknak, dramatikus játékokban rendszerint a diákok jelenítik meg a jókedvű vagy küzdelmes történeteket, a bábozás, a meseillusztrációk készítése, a mesemondó versenyek szervezése talán a leggyakoribb, de jól érzékelhetően megjelenik az óvodapedagógusok, s mind gyakrabban a szülők közvetlen bekapcsolódása is.

Most véletlenszerűen csupán két példát ragadjunk ki! Szó szerint elsőként a Miskolcon működő II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár honlapját böngészve kellett mélyen meglepődnöm, mert nem egyszerűen az adott napon, héten vagy hónapban merült fel Benedek Elek neve a gyermekkönyvtár programjában, hanem májustól októberig folyamatosan voltak a gyerekeket és szüleiket egyaránt megmozgató események, rendezvények, foglalkozások. Egyetlen pillantás a skála másik végpontjára. Már az első, 2005-ös felhívásunk, rendezvényünk után személyes hangú, fényképekkel illusztrált levélben jelentkezett Gál Judit Egerből, miszerint egy Benedek Elekről elnevezett óvodában dolgozik, ahol a névadó munkássága nem csupán a kiemelt évfordulón válik aktuálissá, hanem intézményük mindennapjait előre megfontoltan áthatja a nagy mesegyűjtő, mesemondó, illetve a népmesék szelleme. Az idei mégiscsak kiemelkedő alkalommal összesen 350 óvodásnak tudtak a nap folyamán több alkalommal is örömet szerezni a mesékkel, de a délutáni órákban még a Gárdonyi Géza Színház bejáratánál már jelmezes színészek fogadták,

majd a színpadról szórakoztatták az avatott művészek az elvarázsolt gyerekeket, s a kísérő szülők, nagyszülők népes táborát. Egyszerűbben szólva, egyetlen óvoda elhivatott pedagógusai szinte a város egészét megmozgatták, felrúzták, a mesék bűvkörébe vonták legalább ezen a napon. Az ilyen súlyú események bizonyára nem múlnak el nyomtalanul.

Ráadásul létezik a résztvevők, a csatlakozók rejtett „listája”, akik külön nem keresik a nyilvánosságot, de ettől függetlenül még keményen és alig sejtett nagyságrendben dolgoznak. Két villanás. Budapest egyik legnagyobb kerületének (Újbuda, XI.) szeptemberi *Pedagógiai Hírlevelében* a Hunra honlapjának szavai, mondatai, bekezdései buzdítják az illetékeseket és a helyszínt, az időpont feltüntetésével invitálnak az ünnepi eseményekre. Másrészt a legnagyobb hazai civil szervezet, a Nagycsaládosok Országos Egyesülete Zalaegerszegen szervezett konferenciát, ahol az események legnépszerűbb előadója Boldizsár Ildikó mesekutató, terapeuta, a Magyar Olvasástársaság tagja volt.

Az Országos Széchényi Könyvtárban szeptember 26-án két párhuzamos szekcióban emlékeztünk a jeles évfordulóra. Újdonságként „nem egyszerűen magyaráztuk a csodát, hanem műveltük is”. Tehát a meseértelmező, az ünnepelt életművét felidéző előadásokkal párhuzamosan egy másik teremben folyamatosan mesét mondtak a Hagyományok Háza munkatársai, az erre felkészült, kiképzett „tanítványai”, valamint (a legkevésbé sem véletlenül), Kovács Artúr beregszászi, Markó Botond nagybányai 12–13 éves tanulók a legkülönbözőbb korosztályú hallgatóságnak és az őket kísérő szülők, nagyszülők generációinak.

Eközben a Nemzeti Könyvtár előadótermében elsőként Gazda István tudománytörténész röviden összefoglalta azon kutatásaik legfontosabb elemeit, melyek eredményeiről a közeli múltban 3 kötetben (*Az ismeretlen Benedek Elek*), számoltak be Perjámosi Sándorral. A rendkívül termékeny szerző (150 könyv, 2000 cikk), életművének 40%-a álnéven közölt publicisztika, s ezen írásai korábban kötetben még nem jelentek meg. Az 55 álnév között a Székely Huszár szerepelt leggyakrabban. (Micsoda véletlen, hogy a nagy mesemondó nagyapja székely huszárként Napóleont kergetve Párizst is megjárta!) Kutatásaikkal egyértelműen tisztázták, hogy „a nagy mesemondó”, illetve „meseíró” megjelölés mellett ma már a „sokoldalú publicista, társadalomkritikus, oktatási szakértő” megjelöléseket is használnunk kell Benedek Elek életművének bemutatása alkalmával. Az árnyaltabb jellemzés jogosságát az utolsó parlamenti felszólalásainak egyikéből vett idézettel támogatjuk: *„Ilyen kormányzati politika mellett a korrupció kiirtása lehetetlenség, a jellemek elsatnyulása, a stréberség érvényesülése, a valódi értelem háttérbe szorítása szükségképpen következmény. (...) Ha egyébért nem, már ezért is kérlelhetetlen harcot kell folytatni.”*

Benedek Katalin (dédunoka) néprajzkutató szavaiból kiderült, hogy *A magyar mese és mondavilág* szerzője szélesre tárt ablakon kitekintve tájékozódott, hiszen 1260 lapon 37 nép 112 meséjét magyarította, tette a korabeli magyar olvasóközönség számára hozzáférhetővé.

Antalfai Márta analitikus pszichológus a Benedek Elek által is lejegyzett *Égig érő fa* című mesét kiemelten fontos, szimbolikus tartalmakkal telített történetként értelmezte. Önmagában a földben mélyen gyökerező, hatalmas törzset növesztő, lombjának csúcsával az eget elérő növény már önmagában az emberi lény kettős természetét anyag és szellem, test és lélek, sár és szivárvány jelképezi. Minden személynek, aki a különböző életszakaszokon sikeresen át tud lépni, szükségképpen sorsfordító fejlődési lépcsőket kell bejárnia, hogy valóban érett személyiséggé, felnőtté válhasson. Szavai szerint a királylányt elrabló sárkány (az apa-leány közötti túl erős kötődés) legyőzéséhez a leány menekülési akciói mellett a kiskondás elementáris erejű („Szervusz világ! Egy életem, egy halálom!”) fellépésére is menthetetlenül szükség van. *„Az égig érő fa által szimbolizált tér nem csak kozmikus tér, nem csak élettér, hanem személyiségünk tere is. Ezeknek a tereknek a feltérképezése, bejárása és megismerése egyszerre életfeladat és fejlődési cél”* – hangsúlyozza legfontosabb következtetésében.

Stiblar Erika iskolapszichológus a népmeséink változatos alakú, a lét és nemlét határán ismételten felbukkanó sárkányokkal megküzdő hősök jutalmáról, az (ön)uralom és a kincsek megszerzésének módjáról és értelméről szolt részletesen. Majd Szönyi Magdolna a szimbólumterápiás egyesület közismert alakja ajándékozta meg hallgatóságát jónéhány gyakran használt mesei szereplő, fordulat, tárgy, szó tartalmának mélyebb szimbolikus jelentésének feltárásával.

A sort Koszecz Sándor mesekutató a „csillagmitológiai iskola” egyik jeles képviselőjeként már nem csupán a személyiségfejlődés, vagy a személyközi kapcsolatok dinamikáját „tanító” mesetípusra hívta fel figyelmünket, hanem világossá tette, hogy ki tudja hány ezer esztendő óta az ember miként a horizontálisan rendezett világban szeretné otthon érezni magát, hasonlóképpen a vertikális térben ugyancsak erre törekszik. Az elhangzott előadások szerkesztett, írott változatával a téma iránt mélyebben érdeklődők majd a *Fordulópont* ez évi utolsó számában találkozhatnak.

A meseértelmező szakemberek egybehangzó véleménye szerint a mesélés alapvetően a beavatás, a felnőtté válás, a sok nemzedék bölcsességét továbbadó gesztusrendszer kihagyhatatlan, központi eleme. A hajdani mesélők sem egyszerűen izgalmas történetekkel tartották ébren hallgatóságukat (Arany János: *Tengerihántás*), nem csupán szórakoztattak, hanem főként a szimbólumok nyelvén adták tovább a tipikus konfliktusokhoz kapcsolódó eligazításokat, a fontos „útelágazásoknál” megbízható vezérlő csillagokra irányították a kezdetben még csupán hallgató serdülő fiatalok, majd emlékező, felidézõ, gyermekeinek, unokáinak újramesélõ idõsebbek figyelmét. Mára ez a tudás a felnõttek többségében már csak töredékesen vagy egyáltalán nem él. De éppen ezért hisszük és valljuk, hogy az utolsó órák egyikében vagyunk, amikor még a minden erkölcsi törvényt relativizáló globális médiamanipulációval szemben éppen ez a fajta „korai védõoltás” lehet egyedül hatékony. Lehetõleg még a gyermekáldás elõtti idõszakban kell a leendõ szülõket meseértõ, mese-

szerető, bátran mesélő felnőtté tenni, hogy a szeretetteljes anya-gyermek beszélgetések, dúdolás, mondókázás, éneklés, verselés, mesélés már az áldott állapot idején természetessé válják, hogy a szülés, születés drámai percei, órái után teljes természetességgel folytatódhasson.

„Ha a szülőket rávehetnénk, hogy naponta legalább 15 percet meséljenek, olvassanak gyerekeiknek, akkor egész oktatási rendszerünket forradalmasíthatnánk” – írta 1979-ben Jim Trealese az Egyesült Államokban a *Read aloud* című kézikönyv előszavában. Mára ez a felismerés égetően aktuálissá lett hazánkban is. Semmire sincs időnk! A gyerek üljön a tv előtt, addig is csöndben van! A következmények, a kezelhetetlen agresszió, az éjszakai nyugtalan-ság, a neurotikus tünetek sora (ágybavizelés, étkezési anomáliák, lopások, növekvő agressziós szint), mind, mind megelőzhető, elrendezhető, ha vannak hosszú (akár 30–40 perces), a kicsiket megérintő, ágy szélén ülő, átkaroló, ringató helyzetben elmondott, megelevenített, de legalább felolvasó mesélő rítusok, melyek hosszú éveken át egyszerre szólnak a kisebbeknek és nagyobbaknak. Mindaddig, amíg ők kérik! S a közbevetett kérdésekre válaszolni kell, a túlzott félelem reakcióját látva esetleg csipetnyi szelídítéssel, majd egyre inkább a teljes konfliktust hűen visszaadón lehet és kell, az életkori igényeknek megfelelően elmondani.

Ezzel a háttértudással lehet igazán mélyen megérteni, hogy mivel is magyarázható az a vizsgálati eredmény, melynek értelmében az iskolázottabb, a fenti szülő-gyermek-mese kapcsolatrendszer fenntartó családok gyerekeinek szövegértési szintje a nyári szünidőben kifejezetten fejlődik, míg mindezek hiányában a másik csoportban egyértelműen romlik. Ilyen felismerések, tapasztalatok és kísérleti eredmények mára Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban egy jól körülírható kutatási irányzattá álltak össze, melynek legfontosabb üzenetei a „family literacy” tárgyszó beütése után már az interneten is komoly találati aránnyal jelennek meg. (Természetesen a szakfolyóiratok közleményei jóval bőségesebben adnak segítséget az érdeklődőknek.) Mindez külföld és elmélet! – szólhat az indulatos közbevetés. Nem, kedves barátaim! Az úgynevezett ringató klubok jól látható elterjedése közönyvtárainkban már jelzik a könyvtáros társadalom újító készségét, fogékonyságát. Igaz, ez csupán a kezdet, a folytatást az egészségügy, a pedagógusképzés, kiemelten a „szülőképzés” szellemének, tartalmának radikális megújulásától várjuk.

Egyet bizonyosan állíthatunk. A Benedek Elektől vett mottóban idézett „alulról építkezés” gesztusát az országos művelődéspolitikai szintjén is vissza kell állítani. Egyetlen aktuális példa. 2009. október derekán, amikor már publikus ígéretet vannak a Márai-program hosszú évek óta vajdó megszületésére, beindítására, mégpedig 1 milliárd forintnyi (lottópénz) támogatással, komoly viták tárgyát képezi, hogy ebből a könyvtárak és a könyvkiadás felől is vizsgálva hatalmas összegből vajon kaphat-e támogatást a gyerekek olvasásra ösztönzése. Hosszú évek óta írjuk, mondjuk: a jó 4 évtizeddel korábban kidolgozott norvég ötletet alapjaiban átvehetőnek ítélnéljük. Hiszen sem a

hazai kortárs szépirodalom, sem a gyermekeknek szóló értékes, sem a szakirodalom nem adható ki nyereségesen magyar nyelven ilyen szűk piacon. Ki fog itt felnőtt korában 20–30 év múlva könnyedén írni, olvasni, gondolkodni, ha a ma gyermekeit erre most, az utolsó órában nem készítjük fel?

Építkezzünk ismét alulról! Alakuljon, ahol már létezik, erősödjön látványosan az együttműködés 100 formája a családok az óvodák, az iskolák, a könyvtárak az egyházak és a média (!) között! A kifejtés természetesen részletesebben máshol és máskor...

Jól ismert tény, hogy a szövegértés, az olvasás gyakorisága, kedvelése feltétlenül összefügg az egyéb tantárgyakban tapasztalható előmenetel sikerességével. Vagyis az olvasásfejlesztés esszantárgyi feladat. De hol van ennek a megállapításnak a gyakorlati bizonyítéka a hazai pedagógusképzésben? (Miközben a finnek ilyen irányú sikereit már évtizedekkel ezelőtt is hasonló összetevőkkel magyarázták.) Kontrasztként viszont említsük meg, hogy ez a követelmény jó két évtizede a magyar gyermekkönyvtárosi gyakorlatban még jól láthatóan ott volt, amikor a gyerekkönyvtárosok népes csapatai rendszeresen tartottak földrajzi, történelmi, csillagászati, természetvédelmi vagy éppen ének, zenei jellegű foglalkozásokat is. Csak éppen az elrendelt „karcsúsítási” utasítások első áldozatai rendszerint a gyerekkönyvtárak, illetve az ott dolgozó kollégák lettek. Így kell ennek rendületlenül folytatódni? Most a demográfiai szűk esztendő mélypontján is? Legfőbb ideje lenne elsőként éppen a kultúrában, kifejezetten a könyvtárügyben a jövőre orientált, a jelen értelmes befektetései nyomán a majdani kamatokban joggal bizakodó, kiteljesedő ország, az emelkedő nemzet kívánatos példáját láthatóvá tenni!

A fentieknek természetesen nem csupán pénzügyi, de legalább ennyire fontos szemléletbeli előfeltételei is vannak. Záróköként pusztán az említés szintjén, hadd vessünk papírra a fentiek megvalósítását nehezítő, két súlyos akadályt. Hogyan várható el a szaktanárok szintjén az olvasásfejlesztés napi, iskolai gyakorlata, ha erre a képzés folyamatában nem készítik fel őket, ha a kétszakos képzés megszüntetése és sok egyéb ok nyomán lassan a szaktanárok is elfogynak iskoláinkból? Egyébként a főiskolai szintű, kétszakos tanárképzés visszaállítása a könyvtárak oldaláról is nyereséget jelentene. S végül a sok meddő vita felidézése, folytatása, provokálása helyett térjünk vissza az alapos fontosságának tudatosításához! Értelmetlennek tűnik a képernyő vagy nyomtatott szöveg dilemmát erőltetni. Miután pontosan tudjuk, hogy az internet értelmes, hosszú távon megtérülő használata kifejezetten a jó olvasási, szövegértési készséghez köthető. Ennek pedig előfeltételei vannak, nevezetesen: a mesehallgató gyerekből lesz meseolvasó. Illetve az a diák tud jól olvasni, aki sokat olvas és az olvas sokat, akinek ez örömet okoz. Mindezek kiindulópontja pedig az együttes mesehallgatás, majd a hallottak, olvasottak lelkesült megvitatása, újraalkotása. Az olvasás ismételt megtapasztalt öröme.

NAGY ATTILA

tiszteletbeli elnök, Magyar Olvasástársaság

Köszöntjük a nyolcvanéves Kováts Dánielt

Kováts Dániel
(Fotó:Mándli Gyula)

Amikor arról beszélünk, hogy az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom legkiválóbbjai már régen elérkeztek arra a szintre, AHOL a tudomány szűkebb szakterületük, tájegységük legrangosabb kutatói között tartja őket számon, akkor a sok nagyszerű, példamutató ember között elsősorban olyanokra gondolunk, mint a 80. életévét 2009. december 22-én betöltött Kováts Dániel. Néprajzgyűjtő, tanár, irodalomtörténész, nyelvész, egyesület-alapító, szerkesztő – és természetesen férj, apa, nagypapa, dédnagypapa, hiszen ettől lesz teljes az emberi élet. Szerkeszti a *Széphalmot*, a Kazinczy Ferenc Társaság évkönyvét, besegít a *Honismeret* folyóirat készítésébe, vaskos köteteket szerkeszt (*Abaúj és Zemplén népeletéből*, 1971; *Bodrogközi és hegyközi néphagyományok*, 1985; *Sárospatak és Sátoraljaújhely környéke Pesty Frigyes helynévtárában*, 1998), önálló könyveinek (*Sátoraljaújhely, a 725 éves város*, 1986; *Az abaúji hegyköz helynevei*, 2000; *Széphalom Kazinczy Emlékkert*, 2008; *Sátoraljaújhely helynevei és történeti topográfiája*, 2008) adatgazdagsága, filológiai pontossága, nyelvezetének veretessége utolérhetetlen. Dolgozott Zemplénagárdon, Sátoraljaújhelyen, Sárospatakon, hogy aztán – családi indítással – Szegeden állapodjon meg, bár ahogy én ismerem, Dani tanár úr sohasem „állapodik meg”, nemhogy véglegesen, de szinte még alkalmilag sem. Ha Szegeden keresem – Újhelyben van; ha ott hívom – Győrből jelentkezik, vagy éppen Erdélyben kószál. Testileg és szellemileg egyaránt tevékeny és mozgékony ember, akit mi, hetvenesztendős „fiatalok” csak irigyelni tudunk.

Kováts Dániel még korántsem lezárt életműve nem azért ilyen lélegzetelállítóan gazdag, mert 80 esztendő alatt sokat lehet produkálni, hanem mert egész életében rendszeresen, átgondoltan és folyamatosan dolgozott. Már amikor hagyták, mert ez alatt a nyolcvan esztendő alatt neki is át kellett élnie a kárpát-medencei gondolkodó magyar ember minden megpróbáltatását. Szülőfaluja, a Kassa melletti Abaújnádasd, a Trianonban elkövetett országmészárlás után Csehszlovákiához került, s bár módosabb családban nevelkedhetett, a szlovák nyelvű elemi iskolában hamar meg kellett éreznie a sors igazságtalanságát. A bécsi döntés után a család Miskolcra költözött, ő pedig hamarosan Kőszegen, a Hunyadi Mátyás Katonai Alreáliskolában tanulta a fegyelmet. Ez azonban nemcsak a kívülről rákényszerített fegyelmet jelenthette, hanem az önmaga fegyelmezését is, amire élete későbbi szakaszaiban igen nagy szüksége volt, s talán hasznát is vette. A világháború során a miskolci Lévay József Református Gimnáziumba került, ahol hamarosan a Kazinczy Kör elnöke lett,

s ott még az államosítás előtt leérettségizett. A budapesti Pázmány Péter – később Eötvös Loránd – Tudományegyetemen magyar–angol nyelv- és irodalomszakos hallgató, irodalomtörténettel, Móricz Zsigmonddal foglalkozik, s mint oly sok, nemzete szolgálatára készülő ifjú, a népi írók eszmevilágát választotta vezérlő csillagául. Egyetemistaként néhány társával házilag sokszorosított lapot készítettek a nemzeti tudat és a keresztény erkölcs terjesztése érdekében, de a felelős értelmiségi szolgálatra készülő ifjakra az időben börtön és kényszermunka várt. Ez után édesanyjával és nővérével Hortobágyra deportálták, s csak 1954-ben kezdhetette meg a perecsesi vágáriskolában pedagógusi pályáját, és levelező úton fejezte be az egyetemet. Ezt követően Zemplénagárdra, Sátoraljaújhelyre, majd Sárospatakra került immár képzettségének és tehetségének megfelelő pedagógusi munkakörbe.

Kováts Dániel nem hiába forgatta egyetemi évei alatt a népi írók lelkiismeret-ébresztő munkáit, különösen Németh László műveit. Megtanulta belőlük, hogyan kell a gályapadot laboratóriummá varázsolni, s az agárdi falusi iskolában nem azon kesergett, hogy hová került, hanem fölfedezte és megragadta a kényszerszülte helyzetben rejlő lehetőséget: tehetséges diákjait tanulmányi versenyekre készítette, a téesszervezésre való kivezésnylés alkalmain pedig néphagyományokat gyűjtött. Erre az időszakra egy minapi beszélgetésünk során így emlékezett: *„1955-ben Zemplénagárdra kerültem egy falusi iskolába. Akkor már a pataki Újszászy Kálmán és Balassa Iván szakmai pártfogása alatt voltam, s ők hívták fel a figyelmemet, hogy falun érdemes néprajzgyűjtéssel foglalkozni, s ők irányították érdeklődésemet a pályázati lehetőségekre. Szakkört szerveztem, a gyerekekkel anyagokat gyűjtöttem, s ezekből pályamunkát állítottam össze. Ezzel jól szerepeltünk, Morvay Péter valamint Végh József meghívtak a balatonboglári szakkörvezetői táborba, ahol továbbképzési lehetőség nyílt számomra. 1961-ben átkerültem a sátoraljaújhelyi Kossuth Gimnáziumba, ahol az igazgatóm tudott az agárdi gyűjtéseinkről, s lelkemre kötötte, hogy bár angoltanárnak vett fel, néprajzi szakkört szervezzek a gimnáziumban. Persze sok gyerek került Zemplénagádról Sátoraljaújhelybe, s ők képezték a szakköröm magvát, továbbá Karcsán Nagy Gézának is volt szakköre, onnan is jöttek a gimnáziumba, ami folyamatosságot is jelentett, tehát valamennyire már gyakorlott diákok kerültek a gimnáziumban a kezem alá, akik nagyon szép pályamunkákat készítettek évről évre. Végh József ösztönzött, hogy foglalkozzam a nyelvjárásgyűjtéssel, aztán egyik kutatási területem lett a névtan, meg is jelent három kötet az ottani gyűjtésemből.”*

Innen aztán már egyenesen vezetett az út a megyei Hazafias Népfront Honismereti Bizottságába – melynek sokáig elnöke volt –, megindította és szerkesztette a ma is élő *Szülőföldünk* folyóiratot, s színvonalas pedagógiai munkássága mellett rátalált a civil szférában rejlő lehetőségekre is. Ezek a „lehetőségek” Kováts Dániel tanár úr számára azonban nem az érvényesülést, hanem a *szolgálatot* jelentették, jelentik, amiben pedig nem ismer fáradtságot. Korát meghazudtoló energiával járja előadókörútjait, ifjúi hévvel szegődött

barátaival egy esztendeje az Erdélyt járó Kazinczy nyomába, munkatársaival megálmodta a Magyar Nyelv Múzeumának forgatókönyvét, és ha nem hallanám lépten-nyomon, el sem hinném, mennyi terv, mennyi elképzelés lakozik ebben nyolcvanesztendős, szép, ezüstös hajjal koronázott, kiművelt emberfőben.

HALÁSZ PÉTER

Fogarasi Klára köszöntése

Fogarasi Klára
(Fotó: Sarnyai Krisztina)

Fogarasi Klára néprajzkutatót, fotótörténészt, a Néprajzi Múzeum főmuzeológusát hatvanadik születésnapja alkalmából köszöntjük. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán először magyar nyelv és irodalom szakon végzett, majd később megszerezte az etnográfus és a fotótörténész diplomákat is. 1996-ban doktorált a pütkösdí király(né)járás magyarországi megjelenéséből, az anyagot néprajzi fotográfiák elemzésén keresztül dolgozta fel.

Első néprajzi munkái az 1970-es években születtek, szülővárosának, Jászberénynek kis- és céhes iparának egyes részleteiről. Múzeumi tevékenysége 1984–85-ben a Hatvany Lajos Múzeum igazgatójaként kezdődött, majd 1989-től napjainkig a Néprajzi Múzeum fotógyűjteményének főmuzeológusa. A 2007-ben alakult Magyar Fotótörténeti Társaság tagja.

Tanulmányaival bekapcsolódott és folyamatosan jelen van az 1990-es évektől egyre intenzívebbnek mondható fotótörténeti diskurzusokban. Fogarasi Klárát a néprajz és a fotótörténet metszéspontjai foglalkoztatják, a néprajzi fotográfia a legfőbb kutatási területe. A néprajzi fényképezés, fotótörténet kezdeteitől a 20. század közepéig terjedő időszakra koncentrálnak, sokféle szempontból megközelítve a fényképet – témája, anyagszerűsége és fotótörténeti értéke mentén. Kiemelten foglalkozik a fotográfia használatának és a vizuális kommunikáció kérdésével, a digitalizálás megjelenésével kapcsolatos problémák sem kerülnek el a figyelmét. Számos kutató, fotográfus életműve foglalkoztatta (pld. Jankó János, Xántus János, Vojnich Oszkár, Bíró Lajos),

illetve számos olyan néprajzkutatóval tartja a kapcsolatot, akiknek fényképező munkássága is meghatározó.

A Néprajzi Múzeum fényképgyűjteményében mindennaposnak mondható leltározó, az anyagot rendszerező tevékenysége mellett figyelmet fordít az állományvédelem fontosságára, illetve a hatalmas anyaggal rendelkező gyűjtemény adatbázisainak kialakításában is tevékenyen részt vett. Nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a gyűjtemény gyarapítása folyamatos legyen, többek között Horváth József, Stúber György, Molnár Benő, Bodor Ferenc és Szendrő István felvételeinek múzeuma kerülése köthető a nevéhez. A lehetőségekhez mérten a néprajzilag fontosnak számító anyagok mellett fotótörténeti jelentőségű felvételek megszerzésére is törekszik.

A Néprajzi Múzeum fényképgyűjtemény-anyagából válogatott, azt a paraszti világ témája mentén feldolgozó munkája *A régi világ falun* címmel (1996) jelent meg, mely a gyűjtemény 1900-as évek első felében készült legfontosabb, legigényesebb fotóit mutatja be. A múzeum fényképgyűjteményének történetéről, anyagáról átfogó ismertetést adott *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei* (2000) című kiadványban.

Fogarasi Klára a fényképgyűjtemény egy-egy részét több kiállításon és az ehhez kapcsolódó tanulmányokban, katalógusokban dolgozta fel. A Jász Múzeumban mutatta be *Gyermekvilág a fotográfus és a néprajzkutató szemében* kiállítását 1993-ban, majd a téma egyfajta folytatásaként 1994-ben a Néprajzi Múzeumban került megrendezésre *Családi körben – Fotográfiák a századelő falusi Magyarországról* kiállítása. Nemzetközi téma felé fordulva, *Az Isten házai és szolgái* című tárlat a Néprajzi Misszió történetét, fotóit dolgozza fel, a kiállítás 1999 óta számos európai országban került bemutatásra. Fogarasi Klára a gyűjtemény egy másik, fotótörténeti szempontból fontos anyagát, a színes autokróm technikával készült fotográfiáit elemezte, mutatta meg a közönségnek következő kiállításán 2004-ben *Színes néprajzi fotók* címmel. A múzeum nagyobb kiállításainak fotográfiával kapcsolatos témakörének kialakításában is tevékenyen részt vett (*Ethno-Foto-Kinematográfia, Időképek*).

A múzeumi anyag feldolgozása mellett terepmunkák kapcsán is vizsgálta a néprajzi fotográfiát és annak használatát, először a Sárközben végzett nagyobb kutatást ennek kapcsán. Az 1990-es években ismerkedett meg a székelyudvarhelyi napfényműtermet működtető Kováts családdal, aminek eredményeképpen 2002-től több alkalommal járt Székelyudvarhelyen, hogy hatalmas munkával a stúdió történetét, a fényképezés technikáját és a még fel nem tárt hatalmas fotóanyagot feldolgozza. A műterem százéves fennállása alkalmából kiállítás és katalógus keretében a nagyközönség is megismerhette a kivételes anyagot *Képgyártó dinasztia Székelyudvarhelyen – A Kováts-napfényműterem száz éve* címmel. A Néprajzi Múzeumban 2007-ben debütáló anyag válogatott, szűkebb formában azóta több erdélyi városban is bemutatkozott. A Népi Hagyományokért Alapítvány támogatásával a kutatás folytatásaként Székelyudvarhelyen a Kováts-műteremből kikerült képek további sorsát, használatát vizsgálta.

Klárával egyetemistaként találkoztam először, amikor múzeumi gyakorlatra a fényképgyűjteménybe kerültem, ennek lassan tíz éve. Azóta kollégaként szakmai kérdésekkel, problémákkal fordulhatok hozzá, illetve a napi munka és beszélgetések kapcsán megismerhettem mindazokat a néprajzi, fotótörténeti területeket, melyek őt különösen érdeklik. Kívánom, hogy mindazokhoz a tervekhez, melyek a néprajzkutatás és a fotográfia kapcsolatának újabb aspektusait tárják fel, legyen kitartása és energiája!

BATA TÍMEA

A hatvanéves Hála József köszöntése

Hála József
(Fotó: Terbócs Attila)

Más szakmabeli esetében felettebb egyszerű szokott lenni a 60., 70., 80. születésnapon esedékes felköszöntés szerkesztői előkészítése: év elején Hála Jóska megmutatja vagy beolvassa telefonba a „születésnaposok” névsorát, s arra kér, válasszak egy-két szívemhez közel álló ünnepeltet – vagy legalább adjak neki tanácsot, hogy kit lenne célszerű felkérnie a köszöntő megírására. Ebben az évben viszont az ő nevét – jóllehet tudván tudtam, hogy ez évben el fog érkezni a nevezetesnek mondott 60. születésnaphoz – hiába kerestem a névsorban! Amikor ennek ellenére ajánlkoztam egy *őt* köszöntő cikk megírására, őszinte felháborodással hátrította el az ötletemet. Nem lenne illendő, sanda gyanúsítgatásokra adhatna okot – így érvelt – ha az általa szerkesztett lapban magát ünnepeltetné. Hetekig hasztalanul bizonygattam: ha a *Néprajzi Hírek* minden szakmabelit felköszönt, inkább az lenne megmagyarázhatatlanul különös, ha éppen te maradnál ki a sorból; úgysem te, hanem szerkesztőtársaid döntenek, döntöttek már is, a te köszöntésedről stb. Már éppen a „csak azért is felköszöntünk a folyóiratodban!” döntésünk szerkesztéstechnikai lehetőségét fontolgattuk Báráth Danival és Máté Gyurival, a szerkesztőtársakkal (miként lehet úgy belecsempészni a „kész” lapszámba az utolsó utáni pillanatban a cikket, hogy ne tudjon róla?), amikor mégiscsak hagyta magát meggyőzni... Így aztán a szerkesztő tudtával-beleegyezésével írhatom le, amit mindenképpen leírtam volna *ebben a lapban*: Isten éltesen, Hála Jóska, 60. születésnapodon!

A szimbolikus jelentésrétegekre érzékeny olvasó alighanem Hála Józsefnek a születésnapra köszöntés kor szokásos *jellemzése* részeként értelmezi ezt a bevezetőt. Azt javaslom tehát reménybeli olvasóimnak, hogy elsősorban ne *szerénységére* következtessenek a tiltakozásából. Tudja ő, hogy mekkora jelentőségű az etnográfiai munkássága! Arra következtessenek inkább, hogy az 1990 óta általa szerkesztett *Néprajzi Hírek* – önmegítélése szerint, s okkal-joggal remélheti: minden szakmabeli ítélete szerint is – mára már annyira eggyé vált az ő kivételes ügyszeretével, önzetlen buzgalomával, hogy a szakmai közvéleményt alakító-formáló, a közös szakmai érdekeket szolgálni hivatott „tájékoztató folyóirat” minden egyes cikkéért személyesen vállalja – vállalnia kell – a teljes, és nemcsak szakmai, hanem az *erkölcsi* felelősséget is. *Ezért* érezhette a jó ízléssel – azaz: a láthatatlan, mert írásba soha nem foglalt szakmai „etikai kódexszel” – összegegyeztetetetlennek a születésnapra köszöntést, mely ugyan (ahogy mások esetében, az ő esetében is) a *szakmai* érdemeket méltatja, mégis felkeltheti a rossz ízű öndicséret és dicsekvés gyanúját.

Nagyon hangsúlyosan ki kell fejeződnie tehát ebben a méltatásban, hogy *szakmánk egésze nevében* fogalmazódik a születésnapra köszöntő! Csak így lehet függetleníteni az immár 60 esztendő Hála Józsefet *is* megillető születésnapra tisztelgést attól a „véletlen” körülménytől, hogy szerkesztőként éppen ő küldi nyomdába a *minden* 60 (70, 80, 90) éves szakmabelit okkal-joggal utolérő „szembe-dicsérés” éppen aktuális variánsát.

Ez esetben azért is szükségem van e „szakmai konszenzus” előzetes ki nyilvánítására, mert ez a köszöntő a hallatlanul gondos és önzetlen *szerkesztőnek* szóló *köszönetünket is* magában foglalja – s *éppen itt*: az általa szerkesztett periodikában! Mindannyiunk köszönetét, amiért közel két évtizede győzi türelemmel és energiával, hogy számon tartsa és gondosan regisztrálja a magyar etnográfia és folklorisztika *minden* eseményét: a mindennapos munkát és a ritka, ám emlékezetes ünnepnapokat. Győzte, s reményeink szerint a jövőben is győzni fogja türelemmel és energiával, hogy hírt adjon minden olyan szakmai történésről, ami valamiért megörökítésre érdemes, s eközben arra is figyelmeztessen mindannyiunkat: legalább az évfordulókon – a számvetésre készítő ünnepnapokon – tegyük mérlegre régen halott, s ma is velünk munkálkodó pályatársainknak a legszeleesebben-legtágasabban értelmezett szakmai érdeket szolgáló szándékait, megvalósult, s hamvába holt terveit, mindannyiunkat új felismerésekkel, új adatokkal, maradandó eredményekkel gazdagító kutatómunkáját.

De ne essék több szó a szerkesztői érdemeikről, hiszen a Magyar Néprajzi Társaság választmánya által többször megerősített szerkesztői megbízatás úgyis Hála József kivételes kutatói szorgalmának és sok egyéb érdemének szakmai elismerése! Vagyis szerkesztői érdemét afféle „alapadottságként” értelmezi a szakma. Pedig érdemes azt is hangsúlyozni, hogy több tucatnyi egyéb alkalmi kiadvány *is* tanúskodik Hála Józsefnek a „hadra fogható erőket” újra meg újra mozgósító integrációs képességéről, szervezőkészségéről

és a szerzői hibákra-elírásokra szenvedélyesen vadászó, s azokat tapintatosan korrigáló gondosságáról – tehát *a szerkesztő* méltatása sem lenne ez alkalommal indokolatlan. Legyen mégis elegendő ez alkalommal, ha a kutatói pályaképet vázolom fel, amiből egyértelműen ki fog tetszeni az is: miért is találta meg *éppen őt* ez a nem éppen hálás közfeladat, s miért nem ereszti el majd' két évtizede... Következzék tehát az emberi és kutatói erényeket summázó, s a legfontosabb, bízást maradandó értékűnek vélelmezhető eddigi eredményeket elősoroló pályaképvázlat!

Mely legelőször a pályaválasztás/pályakezdés aprócska „szabálytalanságával” keltheti fel az „eleve elrendelés” és a „véletlen” szerencsés találkozására rácsodálkozó érdeklődését. Történt ugyanis, hogy az 1949. november 23-án Alagon született Hála József az (akkorra már dunakeszi) általános iskola elvégzése után nem valamelyik elit gimnáziumban folytatta tanulmányait, hogy azután sikerrel felvételizték a tudományegyetem néprajz szakára, hanem 1964–1968 között a Szabó József Geológiai Technikumban szerezte meg első képesítését, s csak tíz évnyi geológus technikus munkálkodás után: 1978–1983 között végezte el a néprajz szakot az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, megszerezvén így második, ám „mindennél fontosabb” képesítését. Első munkahelyét, a Magyar Állami Földtani Intézetet (1968 óta) azonban nem hagyta el az etnográfus képesítés megszerzése után. Annyi változott csupán, hogy a geológus technikus tudományos munkatárssá (1983–1990), majd főmunkatárssá (1990–) léptették elő, s a Tudománytörténeti Gyűjtemény kezelésének meglehetősen összetett (kiállítások rendezését, tudománytörténeti tanácskozások szervezését és ugyanilyen tárgyú kiadványok szerkesztését is magában foglaló!) feladatával bízták meg. És annyi változott még, hogy 1986–2006 között volt egy mellékállása is: az ELTE-n a Tárgyi Néprajzi Tanszék adjunktusaként előadásokat tarthatott, szemináriumokat vezethetett, szervezhette-irányíthatta a hallgatók múzeumi gyakorlatait, a Budapesten végzett néprajz szakosok több generációját ő vezette be tehát a településnéprajz, a népi építkezés, a kézművesség és háziipar, a népi közlekedés és szállítás beláthatatlanul nagy témáiba.

E szokatlan pályakezdésének az is velejárója volt, hogy a Börzsöny vidékén és az Ipoly völgyében különösen otthonosan mozgó (1971-től, sok éven át, a Magyar Állami Földtani Intézet munkatársaként a Börzsöny hegység földtani térképezését munkaköri kötelességként végző!) geológus-palánta¹ először „önkéntes néprajzi gyűjtőként” került kapcsolatba az intézményes néprajzzal. Én is ilyen minőségében találkoztam először a nevével és „kiemelkedően jó” pályadolgozatával, amikor a ceglédi múzeum etnográfus igazgatójaként a megyei gyűjtőpályázatra érkezett dolgozatokat bíráltam.

¹ Ebben az időszakban is jelent meg szacikke (Adatok a csák-hegyi kőbányászat történetéhez. *A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése 1974-ről*. Budapest, 1976. 103–114.) és jó néhány újságcikke a *Váci Napló*ban.

Ikvai Nándor megyei múzeumigazgató pedig az akkor még „amatőr” fiatal-ember adatgyűjtői érdemeit ismerte el, amikor a Pest megyei múzeumi szervezet munkatársainak közreműködésével készült Börzsöny-monográfia szerzői közzé emelte.² És annak csak ő maga lehetne a megmondhatója, hogy a Börzsöny (tágabban: az Északi-középhegység) vidékéről és az Ipoly mentéről évekkel, évtizedekkel később publikált, olykor izgalmasan újszerű néprajzi-folklorisztika anyagot közlő dolgozatainak java anyagát (pl. az Ipoly vízilényeiről,³ a csontkovácsokról,⁴ a hangyatojás-gyűjtögetésről,⁵ a kerekes és csúszó járművekről⁶) vajon az „amatőr pályakezdés” éveiben vagy „szak-képzett etnográfusként” gyűjtötte-e.

A pályakezdés azonban nemcsak az „amatőrből hivatásossá válás” feltételének: az etnográfus végzettségnek kissé megkésett megszerzése miatt érdemel figyelmet. Azért inkább, mert míg a nála tíz esztendővel fiatalabb egyetemista társak a távlatosan is vállalható néprajzi téma és az ennek művelését lehetővé tevő módszerek keresésével voltak elfoglalva, neki csupán a kő, a kőzet, az ásvány, az ásványvíz (stb.) társadalmi hasznosságáról-hasznosításáról korábban tanultakat és a terepen is megtapasztaltakat kellett szembesítenie mindazzal, amit az etnográfia akkortájt rosszul, hiányosan, pontatlanul tudott a népi természetismeret, a természetkiélés, a gyűjtögetés és/vagy a házi munka/háziipar fogalmi körébe utalt népi bányászkodás, ásvány- és kőzethasznosítás, azaz: „laikus geológia”-ként is körülírható hagyományos tudáskincsről és megannyi tevékenységi formáról.

Már a kőbányászatról-kőhasznosításról írt egyetemi szakdolgozata és néhány éven belül elkészült (és meg is jelent) egyetemi doktori értekezése⁷ bizonyította az „etnográfusok családja” számára, hogy nem csupán szerencsésen rátalált Hála József a számára leginkább „testhez álló”: a geológiával kapcsó-

² Földrajzi nevek az Ipoly mentén. In Ikvai Nándor (szerk.): *Börzsöny néprajza*. (Studia Comitatusia, 5.) Szentendre, 1977. 585–625.

³ Vízilények néhány Ipoly menti falu hiedelemvilágában. In Balázs Géza–Hála József (szerk.): *Folklor, életrend, tudománytörténet. Tanulmányok Dömötör Tekla 70. születésnapjára*. Budapest, 1984. 92–117.

⁴ Csontkovácsok a börzsönyi és Ipoly menti falvakban. In Hála József–Mándli Gyula–Zomborka Márta (szerk.): *Börzsönyvidék. Történeti és néprajzi tanulmányok*. Szob, 1993. 40–54.

⁵ Hangyatojás-gyűjtögetés. *A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve*, XVI. Salgótarján, 1990. 247–268.

⁶ Emberi erővel mozgatott kerekes és csúszó járművek Peröcsényben. In *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére, II.* (Studia Comitatusia, 24.) Szentendre, 1994. 99–107. – A peröcsényi gyűjtéseinek emlékező önértékelése: Néprajzi gyűjtéseim Peröcsényben. Eredmények és emlékek. In Koczó József (szerk.): *Hajzék felő' gyűn egy buró... A 750 esztendő Peröcsényben rendezett tudományos konferencián elhangzott előadások*. (Honti Füzetek, 9.) Vámosmikola, 2006. 50–66.

⁷ *A Börzsöny-vidéki kőbányászat és kőhasznosítás a XIX–XX. században*. (Dissertationes Ethnographicae, 6.) Budapest, 1987.

latos előismeretei hasznosulásának lehetőségét felkínáló néprajzi témára, hanem „szinte azonnal” ki is alakította e korábban módszeresen nem tanulmányozott hatalmas témának elméleti-fogalmi kereteit, és kialakította a néprajzban szokásossal lényegileg azonos megfigyelést-kikérdezést, valamint a geológiai szakirodalomban és a napi sajtóban fellelhető információkat egyaránt hasznosító forráskritikai eljárások igencsak hatékony: az egyszerre történeti és jelenvizsgálatot kiválóan szolgáló metodológiáját. Gunda Béla (akinek nem volt tanítványa, tehát csak a publikációk alapján alakíthatta ki a véleményét róla) már 1994-ben ilyen költői emelkedettséggű szavakkal üdvözölte a feltűnően gyors és a magyar néprajzi gondolkodást jelentősen gazdagító témáralátalását: „Hála József a kőzetek és ásványok etnográfusaként lépett a néprajz területére. Mint a szobrász, kibontakoztatta a kő szellemét. Kiszabadította a hagyomány kőbezárt gondolatait és alakjait. [...] Minden tanulmánya ismereteket gazdagító meglepetés.”⁸

Ez a lelkes méltatás, mely (egy Nopcsa-konferencia és -kiadvány kapcsán) a szerkesztői és szervezői érdemeikről is nagy hangsúllyal szólt, már akkor teljességgel megalapozott volt, s ezt az 1991-ben neki ítelt néprajzi társasági kitüntetés, a *Jankó János-díj* is kifejezte. A kőbányászatról-kőhasznosításról írott doktori disszertáció elkészülte óta ugyanis sorra-rendre jelentek meg (jelennek meg napjainkban is) a „népi geológia” apróbb és nagyobb jelentőségű részleteiről és e nagy téma megannyi elágazásáról (pl. az archaikus tűzgyújtási módokról, a gömbkövekről, a barlangoknak az állattartásban játszott szerepéről, a barlanglakásokról, az ásványvizek hasznosításáról, a kő és kőzetfélék folklórvonatkozásairól stb.) a „témafelderítés”-értékű Hála József-tanulmányok. Tanúskodván a fáradhatatlan adatgyűjtőnek a teljes magyar nyelvterületre kiterjedő (ám Erdélyben vagy a Börzsönyben különösen otthonos!) érdeklődéséről: *minden* fontos(nak tűnő), s bár regionális elterjedtségű, az általános érdekű néprajzi tudáskészlethez számottevően hozzájáruló geológiai, egyszerűsmind népeleti „jelenségek” szívós és következetes számbavételének kutatói igényéről. Mennyiségre is annyira jelentős és nagyszabású a „népi geológia” sajátlagos jellemzőit újabb meg újabb színekkel gazdagító, nem csupán adatokkal, de gondolatilag és szemléletileg is megalapozó, a recens tapasztalatokat történeti perspektívába is beillesztő munkásság, hogy az egyszerű számbavétel-számontartás is komoly nehézségeket okozna mindannyiunknak, ha Hála József nem könnyítette volna meg a dolgunkat azzal, hogy a nehezen hozzáférhető periodikákba, alkalmi kiadványokba szerteszórt tanulmányait, közleményeit gyűjteményes kötetekbe rendezze,⁹ illetve hogy folklórvonatkó-

⁸ *Ethnographia* 105. (1994) 726.

⁹ *Ásványok, kőzetek, hagyományok. Történeti és néprajzi dolgozatok.* (Életmód és Tradíció, 7.) Budapest, 1995; *Ásványok, kőzetek, emberek. Történeti és néprajzi dolgozatok.* (Életmód és Tradíció, 9.) Budapest, 2006.

zású és társszerzővel létrehozott munkáját önálló kötetként jelentesse meg.¹⁰ Csupán az okozhat valamelyes nehézséget, hogy a kő, kőzet, ásvány, ásványvíz népi felhasználásának megismerése érdekében végzett terepmunkája közben gyakran rátalált nem-geológiai témákra is, és mindezeket a primér gyűjtői élményekből táplálkozó adatközlő dolgozatokat illendő számon tartaniuk a szövegfolklór és a szokásrendszer¹¹ témaspecialistáinak.

A geológiáról-geológusokról „nekünk szóló” Hála József-tanulmányok maradéktalan számbavétele, számontartása persze a fentebb említett gyűjteményes kötetek ellenére sem egyszerű feladat! Azért nem, mert mind a földtudományok (tágabban: a természettudományok), mind az etnográfia-folklorisztika tudománytörténete jól ismert és kevésbé ismert jelesei életének és életművének méltó megismerése és elismertetése érdekében azonos hőfokú elkötelezettséggel és bámolni való energiával dolgozik Hála József, és nem mindig egyértelmű, hogy egy-egy, az archívumokból vagy soha sem forgatott hírlapokból „előbányászott” tudománytörténeti adalék vajon a geológia, a földrajz, a technikatörténetet vagy a néprajz kutatástörténetét segíti-e hozzá új összefüggések felismeréshez. Számon kell tehát tartanunk, hogy Hála József tudománytörténeti érdekű forrásfeltárásainak és a nyilvánvaló tévedéseket-balhiedelmeket következetesen helyreigazító vitakészségének köszönhetően mind a természettudományokban, mind a legtágabban értelmezett néprajzban otthonosan mozgó „polihisztorokról” (pl. Nopcsa Ferencről,¹² Pávai-Vajna Ferencről,¹³ Lambrecht Kálmánról,¹⁴ Szabó Józsefről¹⁵), mind a „csak” etnog-

¹⁰ *Magyarországi bányászmondák.* [Landgraf Ildikóval] (Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek, 24–25.) Rudabánya, 2001; *Köpenzsek. Mondák, költemények és énekek gyűjteménye.* [A kísérő tanulmányok szerzői: Kecskeméti Tibor, Voigt Vilmos] Marosvásárhely, 2004.

¹¹ „Kicsi pünkösöd” vagy a „szabadság napja” (A jobbágyfelszabadítás hagyományos megünneplése Alsórákoson). In Balázs Géza–Voigt Vilmos (szerk.): *Arator. Dolgozatok Balassa Iván 70. születésnapjára.* Budapest, 1987. 249–258.; Óévbúcsúztató és újévköszöntő népszokások a Nagy-Homoród menti falvakban, In Fejős Zoltán–Küllös Imola (szerk.): *Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl.* (Vallási Néprajz, 4.) Budapest, 1990. 146–172.; Tudósokkal kapcsolatos hiedelemtörténetek Homoródkeményfalváról. In Cseke Péter–Hála József (szerk.): „A Homoród füzes partján...” *Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről.* Csíkszereda, 2000. 233–242.

¹² *Franz Baron von Nopcsa. Anmerkungen zu seiner Familie und seine Beziehungen zu Albanien. Eine Bibliographie.* Wien, 1993; A Nopcsa család, Nopcsa Ferenc és albániai kutatásai. Bibliográfia. *Néprajzi Hírek*, XXIII. (1994) 1–2. sz. 20–47.

¹³ Pávai-Vajna Ferenc, a néprajzkutató. *Földtani Tudománytörténeti Évkönyv*, 11. Budapest, 1988. 185–201.; Pávai-Vajna Ferenc néprajzi megfigyelései és fényképei Nagyenyed környékéről és a Radnai havasok vidékéről. *Ház és Ember*, 7. Szentendre, 1992. 175–194.; Pávai-Vajna Ferenc, a néprajzkutató. *Ethnographia*, 104. (1993) 197–214.

¹⁴ Lambrecht Kálmán és a néprajz. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 36. Pécs, 1992. 185–204.; Lambrecht Kálmán, a magyar malmok kutatója és védelmezője. In

ráfusokról és/vagy folkloristákról, illetve a nép művészete iránt elkötelezett önzetlen rajongókról (pl. Ipolyi Arnoldról,¹⁶ Herman Ottóról,¹⁷ Herrmann Antalról,¹⁸ Jankó Jánosról,¹⁹ Gyarmathy Zsigánéról²⁰) hatalmas mennyiségű a figyelembe vehető, a múltbeli eredmények és eredménytelenségek jobb megismerése érdekében feltétlenül figyelembe veendő tanulmánya.

És annak ellenére, hogy a tudománytörténeti/kutatástörténeti érdekű tanulmányjaiból is készült már gyűjteményes kötet,²¹ Kalotaszeg kutatástörténetének megismeréséhez pedig egy szinte-szinte teljes szöveggyűjteménnyel járult hozzá,²² okkal-joggal „alig beláthatónak” kell minősítenem azt a hatalmas információtömeget, mellyel Hála József már eddig is hozzájárult szakágunk múltjának tisztábban látásához, a meggyökeresedett pontatlanságok-tévedések autentikus forrásokra alapozott korrigálásának, az egykori tudatos ködösítések-ferdítések és a felületességben elmarasztható kutatástörténeti

---

S. Lackovits Emöke–Viga Gyula (szerk.): *Kéve. Ünnepi kötet a 60 esztendő Selmeczi Kovács Attila tiszteletére*. Debrecen–Veszprém, 2003. 317–329.

¹⁵ „A legnagyobb magyar geológus”. Szabó József-émlékkönyv. Szerk.: Hála József–Romsics Imre. (Kalocsai Múzeumi Értekezések, 8.) Kalocsa, 2003.

¹⁶ Ipolyi Arnold és Hont vármegye. *Ethnographia*, 106. (1995) 195–229.; Adalékok Ipolyi Arnold születéséhez és gyermekéveihez. *Irodalmi Szemle*, LII. (Pozsony, 2008) 7. sz. 83–93. [Társszerző: Csáky Károly]

¹⁷ Adalékok Herman Ottó és Jankó János kapcsolatához. In Hevesi Attila–Viga Gyula (szerk.): *Herman Ottó öröksége*. Miskolc, 2006. 56–76.; A mester és két tanítványa. Adatok Herman Ottó, Finta Sándor és Lambrecht Kálmán kapcsolatához. *Tisicum – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve*, XVIII. Szolnok, 591–599.

¹⁸ Pl. Herrmann Antal és a népi építészet. *Ház és Ember*, 15. Szentendre, 2001. 189–204.; A magyar néprajz „vándorapostola” városunkban. *Hermann Antal váci évei és kapcsolatai*. (Váci Füzetek, 5.) Vác, 2002.

¹⁹ Pl. Jankó János kalotaszegi kutatásai. In Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe. Néprajzi tanulmány*. (Series Historica Ethnographiae, 6.) Budapest, 1993. 299–328.; *Úton a szibériai atyafiakhoz. Jankó János oroszországi levelei*. (Documentatio Ethnographica, 16.) Budapest, 2001 [Társszerző: ifj. Kodolányi János]; Adatok Jankó János és a Néprajzi Múzeum kapcsolatához. In Viga Gyula–Holló Szilvia Andrea–Cs. Schwalm Edit (szerk.): *Vándorutak – Múzeumi örökség. Tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2003. 571–579.; Jankó János két levele Herrmann Antalnak. Adatok a jeles néprajzkutatók kapcsolatához. In Bárkányi Ildikó–Fodor Ferenc (szerk.): *Határjáró. Tanulmányok Juhász Antal köszöntésére*. Szeged, 2005. 49–63.; Adatok Jankó János „A Balaton-melléki lakosság néprajza” című műve megszületéséhez. In Selmeczi Kovács Attila (szerk.): *Lélek és élet. Ünnepi kötet S. Lackovits Emöke tiszteletére*. Veszprém, 2006. 195–205.

²⁰ Pl. Gyarmathy Zsigáné és Jegenyefüldő jelentősége a szerveződő magyar néprajztudományban. *Néprajzi Értesítő*, LXXX. 1998. 13–41.

²¹ *Hogyan gyűjtöttek elődeink? Néhány fejezet a magyar néprajztudomány történetéből*. (A Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára) Marosvásárhely, 2003.

²² „Kalotaszeg vázolata”. *Régi írások és képek Kalotaszegről*. (A Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára) Marosvásárhely, 2006.

búvárkodások révén meggyökeresedett téveszmék következetes leleplezésének köszönhetően!

Nagyon hangsúlyos ez esetben a „már eddig is” megfogalmazás, hisz minden egyes kutatástörténeti érdekű Hála József-dolgozatban ott van a *folytatás* ígérete. Különösen ott van a kutatástörténeti anekdotákat egybegyűjtő, s nem is olyan mulatságos, inkább a szakmai önismeret szempontjából fontos közleményekben,²³ hiszen a szakág „görbe tükre” segít tudatosítani igazán a mindenkori kutatói szubjektumtól és az objektív körülményektől-adottságoktól erősen meghatározott „recens adattömeg” tényleges forrásértékét – mindannyiunkat közelebb segít tehát a bátrabb és magabiztosabb forráskritikához. Ez pedig az immár 100–150 éve folyton gyarapodó „recens néprajzi információk” forrásként való felhasználásának alapfeltétele!

Ehhez a „szakma” egészét szolgáló, az önismeretünk elmélyítéséhez-gazdagításához számottevően hozzájáruló *folytatáshoz* kívánok neked Hála Jóska (aki, csak úgy mellékesen, a *Néprajzi Hírek* immár két évtizedes és példamutatóan gondos szerkesztésével is önzetlenül szolgálod a honi etnográfát és folklorisztikát) a néprajzos társadalom egésze nevében hosszú, boldog életet, jó egészséget és töretlen munkakedvet!

SZILÁGYI MIKLÓS

²³ A közelmúlt évek terméséből néhány (a gyűjteményes kötet anyagából még hiányzó) közlemény: Hogyan gyűjtöttek elődeink? Anekdoták és történetek a magyar néprajztudomány klasszikusairól, II. In: Bárbth Dániel–Laczkó János (szerk.): *Halmok és havasok. Tanulmányok a hatvan esztendőös Bárbth János tiszteletére*. Kecskemét, 2004. 545–559.; Hogyan gyűjtöttek elődeink? Anekdoták és történetek a magyar néprajztudomány klasszikusairól, III. In: Borsos Balázs–Szarvas Zsuzsa–Vargyas Gábor (szerk.): *Fehéren, feketén Varsánytól Rititig. Tanulmányok Sárkány Mihály tiszteletére, I*. Budapest, 2004. 245–259.; Néhány anekdota és történet a magyar néprajztudomány köréből. In: Ujváry Zoltán (szerk.): *Az Alföld vonzásában. Tanulmányok a 60 esztendőös Novák László Ferenc tiszteletére*. (Az Arany János Múzeum Közleményei, XII.) Nagykőrös–Debrecen, 2007. 353–367.

MINDENFÉLE

A Kunok I. Világtalálkozója

Mottó:

*„Minden nép addig létezik,
ameddig büszke tud lenni múltjára,
s amíg meg tudja teremteni
és fenn tudja tartani saját kultúráját.”*

Gazda József

2009-ben, *A Kunok Évében* minden kulturális intézmény, civil szervezet úgy tervezte a programját, hogy a *Kunok I. Világtalálkozója* alkalmából figyelmét a kunok maradáikaira, a kunsági kultúra megmutatására összpontosítsa. A Kun Összefogás Konzorcium Kiskunfélegyházán alakult meg azzal a szándékkal, hogy demonstrálja a kunok összefogását, méltóképpen rendezze meg az első világtalálkozót, s majd három évenként azt a rendezvénysorozatot, amely a most megalapozott szellemiség jegyében őrzi és ápolja az egykori Hármaskerülethez tartozó települések kulturális örökségét. A konzorciumhoz csatlakozott 32 kiskunsági és 9 nagykunsági települési önkormányzat, Bács-Kiskun, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye önkormányzata, a két megye múzeumi szervezete, valamint számos civil szervezet, úgymint: a Kunszövetség, a Kun Hagyományörző Társulás, a Kiskun Önkormányzatok Szövetsége, a Kumánia, Kun-Kipcsak Társaság. A rendezvénysorozathoz és egyúttal a konzorciumhoz csatlakozott a Vajdaságban lévő, kun származástudatú települések közül Pacsér, Bácskossuthfalva, Piros és Bácsfeketecs. A csatlakozott települések egész évben a világtalálkozó jegyében rendezték programjaikat.

A Nagykun Nádor Huszár Bandérium tagjai különleges vállalkásukban azt tűzték ki célul, hogy a kunok egykori, kárpát-medencei vándorlásának útvonalán végigvonulva tisztelegjenek az ősök emlékének. A *Kunok I. Világtalálkozója* tiszteletére mintegy 600 kilométert tettek meg nyeregben. A két héten át tartó út 2009. augusztus 19-én Kisújszállásról a Néprajzi Kiállítóterem udvaráról indult, és a Randnai-havasoktól a Szilágyság lankáin és a bihari tájakon át számos szép és felejthetetlen élménnyel gazdagodva érkeztek meg a karcagi Kun emlékhelyre.

A rendezvénysorozatban különös fényt kapott a szeptember 12–27. között zajló eseménysor. A megnyitőünnepséget Kiskunfélegyháza rendezte, a zárórendezvény Karcagon volt a református nagytemplomban. A nagykunsági rendezvények megnyitója Kisújszálláson volt, szeptember 18-án, a Kun Viadal megnyitőünnepségének keretében. A nagykunsági rendezvényeket Kecze István, Kisúj-

szállás polgármestere nyitotta meg, a Kun emlékparkot (a Györfi Sándor szobrászművész terve alapján készült *A kunok világfája*-szobrot és az emlékpark 7 kopjafáját, amit a nagykunsági fafaragó népművészek készítettek) Illéssy Ádám kunkapitány avatta fel.

A rendezvénysorozat fénypontját jelentő két hét alatt igen színes programok zajlottak, amelynek keretében Ópusztaszeren Kun parkot avattak, Györfi Sándor Karcagon élő szobrászművész két kunképét felállították egy jelképes kunhalomra, amit a kun településekről hozott földből emeltek. Az összetartozás legszebb szimbóluma volt ez. Szobrot, kun szobrot avatott Kunhegyes református iskolájának díszudvarán, emlékeztetve arra, hogy a város határában állt az egykori Kolbázszerék, a kunok egyik közigazgatási központja.

A Kun Összefogás Konzorcium képviselői az ópusztaszeri emlékhelyen

A kun világtalálkozó kiemelkedő jelentőségű rendezvénye volt *A Jászkunság kutatása 2009* című konferencia, amely a régészet, a történettudomány, a néprajz és a nyelvészet huszadik századi eredményeit összegezte és az új kutatási irányt vázolta fel. A konferencián a hazai tudományosság kiválóságai voltak az előadók. Éppen 70 éve annak, hogy Györffy István és a hazai tudományos elit 1939-ben megszervezte az első Jászkun Kongresszust, amelynek az volt a célja, hogy a tudomány addigi eredményeit összegezze. Az idei konferencia célja az volt, hogy számot adjon a tudomány 20. századi eredményeiről. A tudományos rendezvény 22 előadásából születendő tanulmányokat egy kötetbe fűzve veheti majd kézbe a térség kultúrája iránt érdeklődő olvasó a jövő évben.

Emelkedetten szép hangulatban zárhatta az évet a kunság a karcagi református nagytemplomban. Megmutatta azt, hogy az összefogás a legjobb válasz a társadalom és a globalizáció kihívásaira.

BARTHA JÚLIA

S. Lackovits Emőke Károli Gáspár-díjas

A művelődés- és oktatásügyi miniszter minden évben a reformáció emléknapja alkalmából *Károli Gáspár-díjat* adományoz a protestáns hittudományban és a protestáns művelődésben elért kimagasló eredményekért. 2009-ben Erdélyi Géza volt szlovákiai magyar református püspök, teológus, művészettörténész, Pósfay György Genfben élő evangélikus lelkész, teológus, egyháztörténész és S. Lackovits Emőke néprajzkutató kapta a díjat. S. Lackovits Emőke laudációját az átadási ünnepségen Kósa László ismertette.

A SZERK.

S. Lackovits Emőke laudációja

Dr. Sonnevend Imréné dr. Lackovits Emőke néprajzkutató, nyugalmazott főmuzeológus a Borsod megyei Domaházán született. Győrben a Kazinczy Ferenc Gimnáziumban érettségizett, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett történelem szakos középiskolai tanári és etnográfus oklevelet. Pályáját a soproni Liszt Ferenc Múzeumban kezdte, 1973-tól azonban a veszprémi Bakonyi Múzeumban (ma eredeti nevén ismét Laczkó Dezső Múzeum) dolgozott különböző beosztásokban. A Néprajzi Osztály vezetője, helyettes megyei múzeumigazgató, majd főmuzeológus lett, főtanácsosi címet kapott. Ma is Veszprémben él és dolgozik. Gazdag szaktudományos tevékenységének valószínűleg az az egyik titka, hogy szerencsés módon hamar rátalált a munkahelyi, a társadalmi és nem utolsósorban a családi beágyazódás lehetőségére. A tartós munkahely azonban nem jelentett számára bezártságot, tudományos érdeklődése Veszprémből – nem túlzás – csaknem az egész magyar nyelvterületre kiterjedt. A vidéki múzeumok munkatársai – még az olyan jelentős intézményé is, mint a veszprémi – kedvük, hajlamuk vagy a beosztásuk folytán előbb-utóbb tudományszakjuknak csaknem minden fontosabb területével foglalkoznak. Lackovits Emőke sem kivétel. Egyetemi doktori értekezését a Fertő-mellék 18–19. századi lakáskultúrájáról írta. További je-

lentősebb kutatási területe a paraszti társadalom, család, népszokások, népviselet, a tájegységeken belül a települések közötti kapcsolatok stb. A kisebbek fölsorolása helyett – itt most bizonyára megengedhető ez a minősítés – a legfontosabbra térek, a vallási vagy szakrális néprajzra, másként a népi vallásosság vizsgálatára.

A magyar néprajz sokáig annyira erősen kötődött az őstörténeti érdeklődéshez, hogy az eltűnt pogány magyar mitológiát keresve elhanyagolta a tételes vallások kutatását. Nem sokkal a diktatúra kezdete előtt élénkült meg iránta a figyelem, de éppen ezért az 1980-as évekig esély sem volt a kibontakozásra. Ma már elmondható, hogy az utóbbi negyedszázadban a magyar néprajztudomány egyik legeredményesebben művelt területe lett a vallási néprajz. Ebben a folyamatban van kimagasló érdeme Lackovits Emőkének. Akkor vállalta az ügyet, amikor még aligha járt érte hivatalos elismerés. A témakörbe tartozó első cikke a Káli-medence három református egyházközségének iratait ismerteti 1979-ben. Az 1980-as évek első felétől szinte minden évben publikált a dunántúli reformátusságról néprajzi, történeti vagy művészettörténeti cikkeket. Mindemellett neki köszönhető a Káli-medence monografikus kutatása után több más kistáj néprajzi-történeti vizsgálatának megszervezése és irányítása. 1985-ben akkor rendezett népi szakrális emlékekből, majd 1986-ban egyházi liturgikus tárgyából kiállítást, amikor a hasonló események még igen ritkák. Sajnos nincs tér a nevéhez fűződő további szakrális tárgyú kiállítások fölsorolására.

1990 decemberében került sor Sepsiszentgyörgyön az általa kezdeményezett *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* nevet viselő, azóta sikeresen folytatódó konferenciasorozat első alkalmára. Ez az egy évvel korábban még elképzelhetetlen rendezvény elsősorban azért jöhetett létre, mert Lackovits Emőke jóval 1990 előtt a tilalmakat és nehézségeket legyűrve tartotta a személyes és szakmai kapcsolatot az erdélyi kollégákkal.

Lackovits Emőke ötletekben és kezdeményezésekben gazdag egyéniség, jó szervező. Három önálló könyvéből a bakonyi és Balatoni-felvidéki egyházi esztendő szokásait tárgyalót, tizenöt általa szerkesztett kötetből legalább négyet kell a sorban említenünk. Mintegy 250 publikációja kb. egyötödének részben vagy egészben témája a református vallási néprajz. Legnagyobb csoportot az úrvacsorázásról és a keresztelőről szóló írásai, továbbá a liturgiával kapcsolatos tárgyakat, kiváltképp az úrasztali terítőket és a templomok belső terét bemutató dolgozatok képezik. Van köztük például a lelkész személyéről kialakult véleményekkel, a templomi ülésrenddel, az egyházfegyelemmel, a parókiaépülettel, a temetővel foglalkozó is. Több témáról ő írt először néprajzi cikket. A néprajz fogalmát kiterjedten, nemcsak a paraszti művelődésre vonatkoztatva értelmezi, hiszen a liturgikus tárgyak és terek a társadalom minden rétegét egyaránt szolgálják, a vallásgyakorlás ugyan sok szempontból rétegzett, de legvégsősoron azonos kulturális tartalmat hordoz. A reformátusság áll Lackovits Emőke figyelme középpontjában, de számos publikációja

tanúsítja más vallások iránti és felekezeti közti érdeklődését. Az általa szervezett konferenciák pedig minden vallás kutatása és kutatói számára nyitottak.

Lackovits Emőke a magyar, különösen a protestáns vallási néprajzi kutatásban vállalt úttörő szerepéért, szervező és kutató munkájáért méltán kapja meg a *Károli Gáspár-díjat*.

KÓSA LÁSZLÓ

Folklor és ismeretlen szerzőjű költészet*

Jelen rövid írásomban egy terminológiai kérdést szeretnék körüljárni és tisztázni annak érdekében, hogy a tanítók, magyartanárok világosan eligazodhassanak egy folklorisztikai alapproblémában, és a továbbiakban pontosan definiált, világos, egyértelmű és általánosan elfogadott *fogalmi megnevezés* alapján értelmezzék és tanítsák azt.

Az alábbi sorokat egy készülő nyelvészeti előadás szövegében olvastam:

„A személyes érdeklődésem és a szaktudományos neveltetésemnél fogva minden teendőmben, ami a nyelv és az irodalom tanításával függ össze, a nyelvtani tudatosságot állítom a középpontba. Ezt tekintem rendezőelvemül, amikor az »ismeretlen szerzőjű költészet«¹ világába vezetem tanulóimat, ugyanígy a régi korok alkotásai közötti válogatás idején is, ahogy a 19–20. századi irodalom értékeinek a megvilágításakor szintén.”

Az idézetből egyértelműen kiderül, hogy a szerző megkülönbözteti a *régi korok irodalmi alkotásait* és az *ismeretlen szerzőjű költészetet*, továbbá joggal feltételezhetjük, hogy az utóbbi szerkezettel jelölt fogalmon a *folkloort* (= *nép-költészetet*) érti.

A fenti sorokat azért idéztem, mert elvéve felbukkan tankönyvekben, irodalomtörténeti és -elméleti szakmunkákban, sőt, folklorisztikai művekben is az ismeretlen szerzőjű költészet megnevezés, mint a folklor szinonimája.

Vizsgáljuk meg, szerencsés-e, helyes-e ez az azonosítás.

Először is nem minden ismeretlen szerzőjű szövegmű folklor. Közismert tény, hogy a kora középkornak az egységes keresztény világképből fakadó művészi mentalitása határozta meg a *magas művészet* alkotóinak a szerzőséghez való viszonyát. A romanika és jórészt a gótika képző- és építőművészeinek neve nem, vagy csak betűjelekkel maradt fenn. A kora középkor irodalmi

* Írásom pedagógus és laikus érdeklődők számára készült. Apropója egy, a Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyartanári Tagozatának 2007. októberi 13-ai, őszi szakmai napján elhangzott előadás, és a hozzá fűzött szóbeli reflexióm. Jelen írás ennek szerkesztett változata.

¹ Kiemelés tőlem: V. Z.

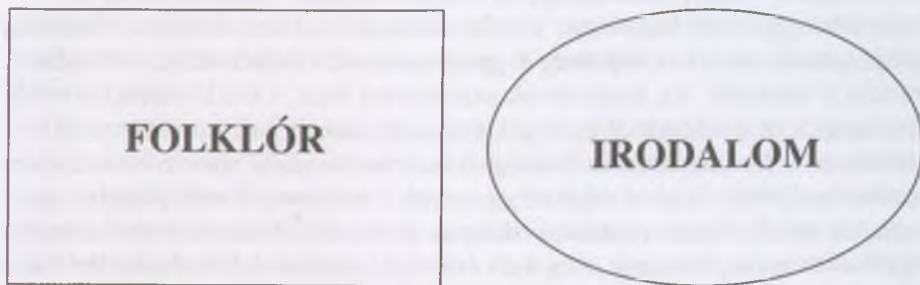
alkotásainak szerzői is többnyire ismeretlenek. Hadd utaljak itt csak a *Hét évszázad magyar versei* antológia² első két fejezetében tapasztalhatókra! Az antológia a *Népköltészet* fejezettel kezdődik, 126 oldalon hozva a szerző neve nélküli költészeti folklóralkotásokat, majd a második fejezetben ilyen alcímet és műveket olvashatunk: *Ismeretlen himnuszköltők: István király verses históriája (1280–90 között)*, *Ómagyar Mária siralom (1300 körül) stb.*; *Ismeretlen költők: Szabács viadala (1476)*, *Ének Szent László királyról (XV. szd. vége)*, *Soproni virágének (1490) stb.* Sőt, a további fejezetekben is találkozunk ismeretlen szerzőjű irodalmi alkotásokkal: *Ismeretlen énekmondók és Házás énekek ismeretlen szerzőktől (a XVI. századból)*, *Névtelen énekesek panasza (1600 körül)*, *Ismeretlen költők (a XVII. század első évtizedeiből)*, *Szerelmes énekek a XVII. század második feléből*, *Kuruc versek a Rákóczi-szabadságharc idejéből*, *Szerelmi versek a XVIII. századból*. Mint látjuk, az irodalom alkotásainak majd' mindegyike a kora középkorban még ismeretlen szerzőjű, de számos szépirodalmi és közköltészeti alkotás szerzője egészen a 18. századig ismeretlen. Az ismeretlen szerzőjűség tehát nem releváns szempont irodalom (szépirodalom) és folklór (népköltészet) elhatárolásában. Ha a középkor irodalmából valamely műnek nem ismerjük a szerzőjét, az mindenképpen az *ora et labora* és *solī Deo gloria* szállóigékkel leírható mentalitás következménye.

A folklóralkotások szerzőségének bonyolultságával kapcsolatban megállapítható kétségtelen tény, hogy a folklóralkotások szerzőit *nem szoktuk* feljegyezni, számon tartani, ismerni. Ez a tény két dologból fakad. Először is a folklórban az alkotások szerzőségének a bonyolultsága a műfajokban nyilvánul meg, ugyanakkor az alkotások szerzőségének az egyszerűsége a variánsokhoz kapcsolható. Mit jelent ez? „Az egyes változatoknak tehát »előadója« minden esetben van, és ha megelégszünk azzal, hogy a folklór szerzőknek nem kell maguknak megteremteni az egész alkotást, elegendő az, ha némi változtatással azt újból előadják – ilyen értelemben még »szerzőnek« is nevezhetők” – állapítja meg Voigt Vilmos.³ Ez azonban a folklóralkotások bonyolult szerzőségi viszonyainak csak a kiindulópontját, egy részét világítja meg, és nyugodtan megmaradhatnánk a szerző ismeretlensége hipotézis problémátlansága mellett. Voigt így folytatja gondolatmenetét: „Amíg csak egyetlen variánssal találkozunk – mindig van szerzőnk, az, aki éppen elmondta az illető alkotást. Mihelyt azonban feltűnik a variánsok sorozata vagy akár az egész műfaj, mindjárt megoldhatatlanná válik a kérdés: ki is a szerzője az illető műnek [...] Végső soron ebben a kettősségben láthatjuk a folklór műfajok szerzőségének a dialektikáját, bonyolultságát. Az egyedi alkotásoknak annyiban nincs szerzőjük, amennyiben ezt a műfaj gátak közé szorítja, de a műfajok nem fejlődhetnek a változatok egyéni szerzőinek tevékenysége nélkül.”⁴

² Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1978. Ötödik, bővített kiadás.

³ A folklór alkotások elemzése. Gondolat, Budapest, 1972. 68.

⁴ A folklór alkotások elemzése. Gondolat, Budapest, 1972. 71–72.

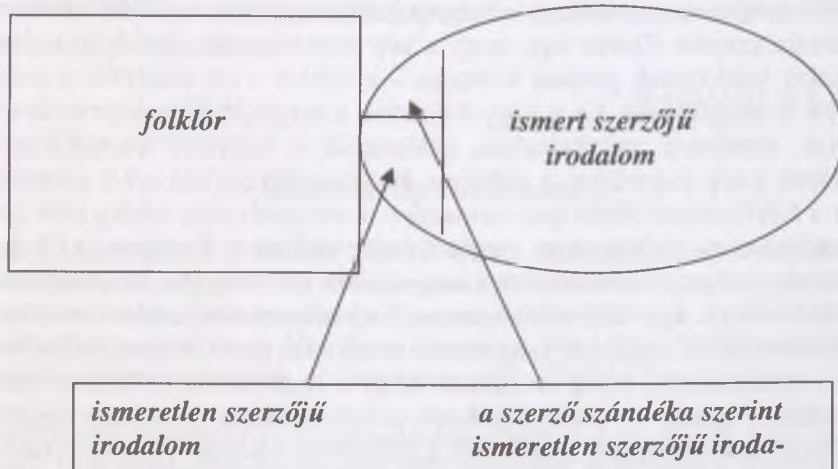

1. ábra *Folklór (népköltészet) és irodalom*

Két különálló, egymást nem metsző halmaz. Mindkettő esztétikailag értékelhető, művészi szándékú és hatású szövegműveket tartalmaz, de *releváns* tulajdonságai eltérőek, amelyek a két jelenség együttes *qualitásbeli* különbözőségéből adódnak. Ezek a *qualitások* azonban nem értékszempontúak.

**ISMERETLEN SZERZŐJŰ
SZÖVEGMŰ**

IRODALOM

2. ábra *Ismeretlen szerzőjű szövegművek*

A halmaz döntő hányadát a folklór (népművészet) alkotja, kisebbik hányada az irodalom halmaz metszete. *Bizonyos* értelemben az összes folklóralkotás ismeretlen szerzőjű. Az irodalmi alkotások közül az ókor és a középkor szövegműveinek egy része ismeretlen szerzőjű. Az ismeretlen szerzőjű szövegművek irodalmi részhalmaza is két részre bontható. 1. A kor mentalitásából következően ismeretlen szerzőjű szövegművek. 2. A szerző szándéka szerinti, modern vagy posztmodern gesztusként „ismeretlen” szerzőjű szövegművek (pl. Pessoa művei, Csokonai Lili [Esterházy Péter]: *Tizenhét hattyúk*).

Megállapíthatjuk tehát, hogy a folklóralkotások élő, a valóságban elhangzó megjelenési formáinak, a *változatoknak* (*variánsoknak*) az előadóit, *quasi* szerzőit az adott közösség tagjai, amelynek körében éltek, működtek, mindig is ismerték. Az, hogy nevük nem maradt fenn, a folklórkultúrában élő közösségek mentalitásából és e jellegzetesen szóbeli kultúra sajátosságából következett. Katona Imre le is szögezi: „A névtelenség, »szerzőtlenség« és »személytelenség« kitétel tehát az egyénnek a közösségtől való függését mutatja, de mindez ismét csak nem abszolút érvényű.”⁵ Másodsorban van még egy fontos szempont, amit meg kell értenünk, amikor a folklóralkotásokkal kapcsolatban az ismeretlen szerzőjűség kérdése felmerül. Közismert az a tény is, hogy a folklór európai felfedezése a 18. században indult el. Maga a *folklore* terminus technicus 1846-ban született meg, William John Thoms említi először, nagyjából 'népi tudás' értelemben. Mára a magyarban használt, elfogadott *folklór* terminus a nép teljes szellemi kultúráját jelöli. A kezdetekben, illetve a mai napig, szűkebb értelemben, a nép esztétikailag értékelhető, művészi jellegű alkotásait, még szűkebben a népköltészetet (beleértve a lírai és az epikus alkotásokat) értették és értik alatta. A folklór felfedezése előtt a magas kultúra részesei nem vettek tudomást róla, vagy lenézéssel szemlélték azt: értéktelen ócskaságnak tartották.

Az európai magas kultúra válságára született válságmegoldási kísérlet: a romantika tartotta először úgy, hogy a nép romlatlannak, ősinek és komoly értékeket hordozónak gondolt kultúrája – a folklór – az, amelyből a magas kultúra is megújítható. Ez a vágy fordította a magas kultúra képviselőinek: íróknak, költőknek, művészeknek, tudósoknak és egyszerű írástudóknak a figyelmét a nép kultúrájára, a folklórra. Ez a gesztus egyben azt is jelentette, hogy a folklóralkotó többé nem ismeretlen, noha nevét még sokáig nem minden gyűjtő tartja feljegyzésre, megörökítésre méltónak. És ahogy a 19. század során a néprajzi érdeklődésből megszületik az etnográfia és a folklorisztika tudománya, úgy válik természetessé, tudományos alapkritériummá, hogy az adatközlők: a variánsok megalkotói és előadói nevét dokumentálni kell. Sőt, a folklorisztika odáig is eljutott, hogy a legkiválóbb előadókat valódi alkotókként ismerje el. Nem véletlenül születtek meg a 20. század elejére a folklóralkotók egyéniségvizsgálatára a különböző iskolák. Büszkék lehetünk arra, hogy ezek között kiemelkedő tudományos szerepet vitt az Ortutay Gyula kezdeményezte és vezette ún. *budapesti egyéniségvizsgáló iskola*. A kutatók már nemcsak a folklóralkotások formai sajátosságait, motívumait vizsgálták, hanem a mesemondó és közössége kapcsolatát, a társadalmat, amelyben az alkotás megszületett és él, és *külön figyelemmel* az alkotás előadóját (a népdal éneklőjét, a mesemondót, a közmondások, szólások adatközlőjét stb.), akinek a tehetsége továbbépíti mindazt, amit a közösségi hagyomány megőrzött.

⁵ *A magyar folklór*. Szerk.: Voigt Vilmos. Osiris, Budapest, 1998. 28.

Ennek a szemléletváltásnak köszönhetjük, hogy részletesen ismerjük olyan nagy folklóralkotók életét, repertoárját, előadói módszerét, mint Fedics Mihály, Pandur Péter, Ámi Lajos, Tombác János, Kurcsi Minya, Jakab István, Cifra János és társaik.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a magyar néprajzi (folklorisztikai) irodalomban a *népköltészet* terminus használatos mindarra, amit az írásos (magas) kultúrában „irodalom” néven foglalnunk össze. A *költészet* utótag ellenére beletartoznak mind a verses, mind a prózai műfajok. Tehát e fogalom alatt tartjuk számon a népdalokat, a népmesét, a mondát, az anekdotát, a közmondásokat és szólásokat, a szóbeli rejtvényeket, az igaz történeteket, a népi (paraszti) élettörténetet és önéletrajzot, a népballadát, a paraszti törtériköltészetet, a népszokások és a néphit szöveges (költészeti) alkotásait, a hőselemek maradványait és a munkásfolklór alkotásait. Mint már volt róla szó, a folklórt magát is szokták szűkebb értelemben azonosítani a népköltészettel.

E két fogalom: népköltészet és folklór alkalmas, jól definiált és szaktudományos közmegegyezést élvező terminus a népi kultúra hagyományozódó, a szóbeliség útján variánsokban élő szöveges, általában esztétikai értékkel bíró, művészi, „irodalmi” jellegű produktumainak megnevezésére.

Fölöslegesnek és némileg félrevezetőnek, éppen ezért kerülendőnek gondolom tehát a folklóralkotások kapcsán az ismeretlen szerzőjű költészet szerkezetének használatát.

VASVÁRI ZOLTÁN

Rövid hírek, tudósítások

TANULMÁNYKÖTET KERECSENYI EDIT EMLÉKÉRE. Tartalmában és kivitelezésében a megidézetthez méltó tanulmánykötettel adóztak egykori pályatársai, kollégái és barátai a 2006-ban elhunyt Kerecsényi Edit emlékének. A Zalai Múzeum 16. köteteként megjelent, *In Memoriam Kerecsényi Edit (1927–2006)* című könyvet Frankovics Tibor szerkesztette. (Zalaegerszeg, 2007. 272 old.)

HOFFMANN TAMÁSRÓL. *Folyóiratunkban (2008. 3–4. sz. 83–88. old.) Paládi-Kovács Attila írásával búcsúztunk el a 2007. december 31-én elhunyt Hoffmann Tamástól. Felhívjuk a figyelmet a Néprajzi Értesítő LXXXIX. (2007) kötetére, amelyben az alábbi írások, illetve összeállítás olvasható. Sárkány Mihály: Hoffmann Tamás, a néprajzkutató (11–14. old.); Hoffmann Tamás: Önéletrajz (15–16. old.); Mészáros Borbála: Hoffmann Tamás szakirodalmi munkássága (17–30. old.). A Magyar Múzeumokban Hoffmann Tamás (1931–2007) címmel olvasható róla megemlékezés (2008. 3. sz. 57–58. old.). A Falu és az Agrártörténeti Szemle című folyóiratokban Romány Pál írt nekrológot Búcsú Hoffmann Tamástól (1931–2007) címmel (2008. 1. sz. 91–94. old., illetve 2008. 1–4. sz. 313–316. old.). Az Ethnographiában (2009. 2. sz. 215–218. old.) Orosz István emlékezett meg róla.*

NÉPI VALLÁSOSÁG A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN 7. A Székely Nemzeti Múzeum és Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kiadásában, S. Lackovits Emőke és Szöcsné Gazda Enikő szerkesztésében, két kötetben megjelentek a Sepsiszentgyörgyön 2005. szeptemberében megrendezett népi vallási konferencia előadásai (Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 2007). Az I. kötetben S. Lackovits Emőke tollából a hatvanéves Szacsvey Éva köszöntése is olvasható, amelyet az ünnepelt ez idáig megjelent műveinek bibliográfiája követ (7–16. old.).

FÜVESSY ANIKÓ: FOLKLÓRTANULMÁNYOK. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumi Adattár című sorozat 36. köteteként, Horváth László szerkesztésében látott napvilágot Füvessy Anikó fenti címet viselő könyve, amely a szerző két eddig közöletlen kéziratát és több (1991 és 2005 között már megjelent) tanulmányát tartalmazza. (Tiszafüred–Szolnok, 2007. 176 old.)

KIADVÁNYOK FELFÖLDI LÁSZLÓ TISZTELETÉRE. A 2007-ben 60. születésnapját ünneplő Felföldi Lászlót a szegedi Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék a *Tánchagyomány: átadás és átvétel – Tanulmányok Felföldi László köszöntésére* című, Barna Gábor, Csonka-Takács Eszter és Varga Sándor által szerkesztett, magyar és angol nyelvű tanulmánykötettel tisztelte meg. A könyv rezüméje: „A hazai és nemzetközi táncfolklorisztika és táncantropológia elismert szakemberei írtak kötetünkbe a tánc kultúra hagyományos és modern formában való lehetséges átadásáról, átvételéről, valamint a táncsal kapcsolatos szokáskörnyezetről. A szerzők folklorisztikai és antropológiai módszerekkel vizsgálták kutatásuk tárgyát. A könyvben empirikus megfigyeléseken alapuló kulturális elemzések mellett elméleti jellegű tanulmányok is helyet kaptak. Haszonnal forgathatják mind a táncos szakemberek, mind pedig a néptánc iránt érdeklődők.” • Ugyanerre az alkalomra az Európai Folklor Intézet a *Felföldi László köszöntése – Varia Bibliographica* (szerk.: Csonka-Takács Eszter, bevezető: Hoppál Mihály, Bp., 2007. 12 old.) című füzetet adta ki.

MESTERSÉGEK, CÉHEK, KÖNYVEK. Az utóbbi időszakban öröndetesen megsaporodtak a különféle mesterségeket bemutató, tartalmukban gazdag, kivitelükben pedig impozáns könyvek, amelyek közül a következőkre hívjuk fel olvasóink figyelmét. Lukács László: A tisztes ipar emlékei – Céhek, céhemlékek, az iparosok hagyományai Fejér megyében és Székesfehérváron (A Szent István király Múzeum közleményei 40., Székesfehérvár, 2007. 204 old., ism.: Marinka Melinda. *Ethnica* 2008. 1. sz. 30. old., Hála József. *Ethnographia* 2008. 4. sz. 380–384. old.); Gráfik Imre: Céhemlékek (Catalogi Musei Ethnographiae – A Néprajzi Múzeum Tárgykatalógusai 12., Néprajzi Múzeum, Bp., 2008. 264 old., ism.: Viga Gyula. *Ethnographia* 2008. 2–3. sz. 263–265. old.); Nagy Zoltán: Jeles céhtárgyak és mesterművek – Kézművesség a nyugat-dunántúli régióban (Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Szombathely, 2008. 80 old.).

ÁG TIBOR: KUNYHÓK HŰSÉGE – NÉPDALKUTATÓK NYOMÁBAN SZLOVÁKIA MAGYARLAKTA VIDÉKÉN. Ötvenöt évvel ezelőtt indultam első népdalgyűjtő utamra, Kodály Zoltán nyomában, akinek kettős évfordulója alkalmából jelenik meg ez a gyűjtemény. Hosszú esztendőök óta készültem arra, hogy népdalgyűjtő munkám eredményét könyv alakban is közreadjam. A hatvanas évek derekán különböző folyóiratokban jelentek meg dolgozataim, az első népdalgyűjtésemről szóló

sorozatoknak, melyet a *Hét* közölt, Kodály írásaiból kölcsönzött címet adtam: A tűznek nem szabad kialudni. A hetvenes években Zenei anyanyelvünk címmel folytattam népdalkincsünk népszerűsítését. Csaknem ezzel egy időben a Szlovák Rádió magyar adásában már hangzóanyaggal dokumentált sorozatot indítottam Bartók és Kodály címmel. Volt miből válogatni, hiszen munkám során több mint 16 ezer dallamot jegyeztem le, rögzítettem hangszalagra. A teljes gyűjtemény közreadása a mai viszonyok között szinte lehetetlen, sőt, talán nem is szükséges. Viszont fontosnak tartottam egy olyan kiadvány elkészítését, amely a népdalok pusztja közlésén túl népzenei hagyományunkat népszerűsíti, e hagyomány értékeit tárgyalja, tehát egyfajta ismeretterjesztő feladatot is ellát. A könyv címét szintén Kodály egyik, 1926-ban megjelent írása sugallta, amelyben többek között az olvasható, hogy „háromszáz éve ugyanaz a dal zenghetett a várban és kunyhóban... A vár romba dőlt, ha áll, lakója idegen, vagy hűtlen lett a magyar dalhoz. A kunyhó hű maradt, megőrizte a régi kincs értékesebb felét, a lélek ősi bútorzatát.” Sokat gondolkoztam a könyv műfaján. Nem irodalmi mű. Nem egyszerű népdal-publikáció. Összefüggő tanulmánynak sem mondható. Még csak nem is beszámoló a népdalgyűjtés folyamán szerzett tapasztalataimról. Netán élménybeszámoló? Vagy olyan népdalok gyűjteménye, melynek lassan feledésbe merültek volna? Sok minden szeretne lenni. Ez is, az is. Maradjunk annyiban, hogy apró mozaikok sorozata. Amelyet a Kodály Zoltán és a többi nagy előd iránti tisztelet és a népdal szeretete tart egybe. (Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2007. 200 old. + CD-mell.) • A kötetet a *Honismeret*-ben (2008. 1. sz. 105–106. old.) Mőser Zoltán ismertette.

ÍRÁSOK VISKI KÁROLYRÓL. 2008-ban volt Viski Károly születésének 125. évfordulója, ebből az alkalomból több cikk is megjelent róla. A méltató írások sorát Paládi-Kovács Attila kezdte (Egy európai etnológus Erdélyből. *Viski Károly*. Rálátás 2007. 4. sz. 11–12. old.), majd az alábbi két tanulmány is napvilágot látott róla. Simoncsics Péter: *Egy barátság és utóélete: Viski Károly és Laziczius Gyula kapcsolatáról.* (Adalékok a XX. század művelődés- és tudománytörténetéhez). Rálátás 2008. 2. sz. 23–31.; Selmeczi Kovács Attila: *Emlékezés Viski Károlyra.* *Honismeret* 2008. 2. sz. 11–12. old.

TORNA REGÉJE. E címmel és Történelmi rege öt énekben alcímmel adott ki könyvet 2007-ben a kassai Harlequin Quality Kiadó. Magyar néprege után írta: teleki Zakariás Sándor, szerkesztette: Juhász Attila, a szöveget gondozta és a kísérő tanulmányt írta: Magyar Zoltán, illusztrálta: Szitás Henrietta. (Bibliotheca Tornensis II., 104 old.)

GECSE ANNABELLA: AZ ETNIKAI ÉS TÁRSADALMI ÁTRENDEZŐDÉS FOLYAMATA EGY GÖMÖRI FALU 20. SZÁZADI ÉLETÉBEN. A 20. század a legtöbb közép-európai település történetében visszafordíthatatlan változásokat hozott. Az apró falvak népességét különösen érzékenyen érintette – több más jelenség kíséretében – a közelükben fekvő nagyobb városok vonzása. A folyamatszerű összhatás némely falu életében előregedést, máshol elnéptelenedést, néha pedig a népesség szinte teljes kicserélődését okozta. Baraca az utóbbiak közé tartozik. A falu lakosságának száma az utóbbi száz évben lényegében nem változott. A hivatalos adatokból ugyan nem derül ki, de a parasztok 10%-os kisebbségbe, a cigányok pedig 90%-os többségbe kerültek. Hová tűnt a falu korábbi népessége? Mikor, miért vesztette el a

település megtartó erejét? Milyen eredetű cigány népesség él ma Baracán? Miért nevezik magukat és egymást cigánynak, nem romának, és parasztnak, nem magyarnak? Mi az oka annak, hogy az etnikai feszültségeket inkább szító, mint békítő korban viszonylag konfliktusmentesen él egymás mellett a két népesség? A könyv ezekre a kérdésekre keresi a választ. (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Komárom–Somorja, 2007. 192 old.)

CSÁKY KÁROLY ÚJ KÖNYVEI. Az igen termékeny ipolysági kollégánk az utóbbi időszakban a következő könyvekkel örvendeztette meg a szakembereket és a néprajz iránt érdeklődőket: *Néprajzkutatások, kutatók és gyűjtemények Hontban* (Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2007. 204 old.); *Szent Istvántól Erzsébet-napig – A nyári és az őszi ünnepkör szokásai, hiedelmei* (Uo., 2008. 216 old.); *Szakrális emlékeink nyomában I.* (Uo., 2008. 136 old.). • A köteteket az *Ethnican* (2008. 1. sz. 30. old., 4. sz. 135. old.) Marinka Melinda recenzálta.

CZÖVEK LAJOS HALÁLA. Kilencvenéves korában elhunyt Czövek Lajos énekeszenetanár, karnagy és népdalgyűjtő. Temetése 2008. február 20-án volt a Debreceni köztemetőben. • *A Rálátás című folyóiratban* (2008. 2. sz. 47–48. old.) Berkesi Sándor emlékezett meg róla.

PALOTÁBÓL LÁTOGATÓBARÁT MÚZEUM. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv Közép-Magyarországi Operatív Programjának keretében uniós támogatással valósulhat meg a Néprajzi Múzeum „Palotából látogatóbarát múzeum – A Néprajzi Múzeum szolgáltatáskínálatának minőségi megújulása a kulturális intézmény látogatóbarát fejlesztése érdekében (KMOP-3.1.1/C-2008-0008)” című projektje. A Néprajzi Múzeum a Regionális Operatív Programok Pályázaton 253 805 886 Ft támogatást nyert. A projekt célja: a múzeum látogatóbarát fejlesztése interaktív módszerek alkalmazásával, helyiségek átalakítása a jobb megközelíthetőségért, infokommunikációs rendszer létrehozása, WIFI rendszer kiépítése, múzeumi bolt és kávézó, mosdók korszerűsítése, csomagmegőrző, kerékpár- és babakocsi tároló kialakítása, a teljes előcsarnok világításának korszerűsítése, a kiállító terek bővítése.

PUSZTAINÉ MADAR ILONA. A Néprajzi Hírek 2008. 1. számában (80–82. old.) Selmeczi Kovács Attila búcsúztatta el a 2007-ben elhunyt Pusztainé Madar Ilonát. A *Honismeretben* (2008. 1. sz. 93. old.) Halász Péter, az *Ethnican* (2008. 2. sz. 61–62. old.) pedig S. Lackovits Emőke közölt róla megemlékezést.

A MENTOR KIADÓ ÜNNEPI RENDEZVÉNYEI. A marosvásárhelyi Mentor Kiadó megalapításának 15. évfordulója alkalmából két ünnepi rendezvényre került sor 2008 februárjában. 22-én a Kriza János Néprajzi Társaság kolozsvári székházában könyvbemutatóval egybekötött tanácskozást tartottak *A néprajz forrásai és a könyvkiadás* címmel. Számos érdeklődő előtt Ambrus Judit, Vida Erika, Hála József, Káli Király István, Keszeg Vilmos és Magyar Zoltán fejtette ki a témával kapcsolatos gondolatait. 23-án Marosvásárhelyen a Kultúrpalotában szintén nagyszámú közönség gyűlt össze azon a kulturális esten, amelynek keretében bemutatták a kiadó régebbi néprajzi kiadványait (Hála József, Keszeg Vilmos, Pozsony Ferenc) és az alábbi két új könyvet. Magyar Zoltán: *Tetűbőr belezna – Ördögösfüzesi népmesék és egyéb történetek*; András Erzsé Erdi: *Kedvemre való, hogy meséljek* (sajtó alá rendezte: Ambrus

Judit). Az estet a magyarvistai András Erzsí Erdei, valamint két ördögösfüzesi mesemondó, Hideg Anna és Kisláposi András színesítette műsorával.

IFJ. KODOLÁNYI JÁNOS. *Folyóiratunk 2008. 1. számában (83–85. old.) Paládi-Kovács Attila írásával búcsúztunk el a 2008. február 11-én meghalt ifj. Kodolányi Jánostól. Azóta két róla szóló megemlékezésről szereztünk tudomást. Az egyiket a Finnugor Világ (Voigt Vilmos. 2008. 2. sz. 13–15. old.), a másikat a Magyar Múzeumok (2008. 3. sz. 58. old.) közölte.*

TÁJHÁZSZÖVETSÉG: FÜZES ENDRE ÉS BERCZKI IBOLYA ÚJ POSZTON. A Magyarországi Tájházak Szövetsége 2008. március 1-jén megtartott közgyűlésén Füzés Endre elnököt az egyesület tiszteletbeli elnökévé, Bereczki Ibolyát, a Felügyelő Bizottság tagját pedig elnökévé választották meg.

RUTTKAY-MIKLIÁN ESZTER KITÜNTETÉSE. *A Nemes László író által 2003-ban, unokatestvére, Vértes Edit emlékére létrehozott Finnugor-díj Vértes Edit emlékére nevű kitüntetést 2004-től ítéli oda az erre a célra létrehozott alapítvány. A díjat 2008-ban Ruttkay-Miklián Eszter kapta meg, akinek munkásságáról a Finnugor Világban (2008. 3. sz. 29–32. old.) Zaicz Gábor tollából jelent meg írás.*

A FINNUGOR NÉPEK VILÁGKONGRESSZUSA. A Finnugor Népek V. Világkongresszusát 2008. június 27. és 30. között rendezték meg a Hanti-Manszi Nemzeti-ségi Körzet – Jugra fővárosában, Hanti-Manszijszkban. A kongresszusról a *Finnugor Világban* (2008. 3. sz. 3–9. old.) Csúcs Sándor tollából jelent meg részletes beszámoló és a rendezvény záródokumentumát is ugyanabban a folyóiratban (2008. 4. sz. 3–7. old.) olvashatjuk.

ELHUNYT RÁCZI GYŐZŐ. *2008. szeptember 8-án elhunyt Ráczi Győző. Az 1935. július 29-én született nyugalmazott erdőmérnök, helytörténeti kutató és gyűjtő halálával Gömör szegényebb lett, viszont gazdagodott sok évtizedes, számos témakört felölelő tárgyi gyűjtései és publikációi révén. A Gömörországban (2008. 3. sz. 64. old.) Bodnár Mónika búcsúzott el tőle.*

CSERVENYÁK LÁSZLÓ KITÜNTETÉSEI. Cservenyák László, a Szatmári Múzeum igazgatója 2008-ban Mátészalka *Pro Urbe* díjában, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megye *Az év embere* kitüntető címében részesült.

JAKÓ ZSIGMOND HALÁLA. *Kolozsváron 2008. október 26-án, 92 éves korában meghalt Jakó Zsigmond, a 20. század egyik legjelentősebb erdélyi magyar történésze, a magyar tudományosság kiemelkedő személyisége. • Az életéről és munkásságáról szóló méltatások közül Sebestyén Kálmáné (Honismeret 2008. 6. sz. 102–103. old.) és Csorba Csabáé (Rálátás 2008. 4. sz. 1–9. old.) jutott el szerkesztőségünkbe.*

PORNÓ AZ ÍRÓI HAGYATÉKBÓL. E címmel és Megjelent Csalog Zsolt eddig ismeretlen regénye alcímmel látott napvilágot cikk a *Népszabadságban* (2008. dec. 3. 1., 5. old.) Czene Gábor tollából, amelyben a szerző a jeles etnográfus, szociológus és író, Csalog Zsolt (1935–1997) eredetileg (pénzkereseti célból) női álnéven megjelenésre szánt, majd írója elhatározásából kiadatlan maradt, 2008-ban a negyedik fele-

ség, Bognár Éva által (saját kiadásban) mégis megjelentetett pornográf regény, a *Krisztina* publikálásának „erkölcsi és szakmai dilemmáit” sorakoztatja fel. Csalog Zsolt első házasságából született három gyermeke (azaz a jogutódok háromnegyede) élesen tiltakozott az akaratok ellenére és engedélyük nélkül történt kiadás ellen. Részletes, elhatárolódó nyilatkozatuk ugyanabban a lapban (dec. 10. 13. old.) olvasható.

VARGYAS GÁBOR HABILITÁCIÓJA. *Vargyas Gábor* kandidátus, egyetemi docens a Pécsi Tudományegyetemen 2008. december 4-én habilitált a Vietnam „felülnézetből” (Vietnam és a délkelet-ázsiai régió általános etnikai, kulturális és néprajzi vázlata, különös tekintettel az államalkotó népek és a hegyi kisebbségek, „törzsek” történelmi kapcsolatrendszerére és a Világtörténelem „alulnézetben”) (Egy közép-vietnami hegyvidéki törzs, a brúk ethnohistóriája, identitása és értékrendszere egy 26 órás életinterjú tükrében) című előadásaival.

MEDVE ALFONZ HALÁLA. „»Ne sápadj!« (Vagyis »merj élni«!) – hangoztatta Medve Alfonz a róla készült filmszociográfiákban az 1980-as és 1990-es években. Nevét országszerte a Gulyás testvérek róla készült dokumentumfilmjei tették ismertté, amelyek – részben rajta keresztül – a szlovák határ mentén fekvő település, Domaháza gazdaságát, földművelését, állattartását és lakóinak életmódját mutatták be a rendszerváltás előtt, majd azután. Közülük a legismertebb, a csaknem kétórás, nívódíjban részesült »Ne sápadj!« című alkotás volt, amely korhű módon ábrázolta az 1970-es és 1980-as évek fordulóján a szocialista magyar társadalom egyik sajátos embertípusát, a parasztpolgárt” – így kezdődik Alabán Péter írása (*Honismeret* 2008. 5. sz. 75–76. old.), amelyben a 2008-ban elhunyt Medve Alfonz, a domaházi „parasztpolgár” emlékét idézi fel.

AZ ETHNICA ELSŐ ÉVTIZEDE. *A Debreceni Egyetem Néprajzi Intézetének folyóiratát, az Ethnicat 1999-ben alapították. A lap első évtizedének eredményeit a 2009. 1. számban (1–3. old.) Szilágyi Miklós foglalta össze, ugyanezen szám 22–36. oldalán az 1–X. (1999–2008) évfolyam tartalomjegyzéke olvasható.*

ÖRVIDÉKI SZÓGYŰJTÉS. Eredményesen zárult 2009-ben a Burgenlandban máig használt régi magyar szavak és kifejezések gyűjtése. Az alsóöri médiacentrum jelenleg Imre Samu nyelvész ötvenes évekből származó gyűjtéseit digitalizálja, majd a csaknem 60 évvel ezelőtti anyagot összeveti a mostani gyűjtéssel. (MTI)

BARSI ERNŐ KITÜNTETÉSE. *2009 januárjában a kulturális miniszter Csokonai Vitéz Mihály Alkotói Díjjal ismerte el a 89 esztendő, Győrben élő kiváló néprajzkutató, Barsi Ernő munkásságát. Ebből az alkalomból Háromszáz évre való tervem van! címmel a Kisalföld (2009. jan. 31. 17. old.) jelentetett meg cikket róla Gülch Csaba tollából.*

MEGHALT MOSONYI GYÖRGY. Caracasban 2009-ben meghalt Mosonyi György, a venezuelai Központi Egyetem etnográfianára, az őslakos indián törzsek nyelveinek világszerte elismert kutatója. Testvérével, Mosonyi Istvánnal különböző dél-amerikai, főleg venezuelai indián nyelveket tanulmányoztak, így szótárakat állítottak össze a karinya és kuiba nyelvekből. Mosonyi György 1947-ben született Rákosszentmihályon, s még gyerekként szüleivel emigrált Caracasba.

A NÉPRAJZI MÚZEUM NAPJA. 2009. március 5-én hetedik alkalommal rendezték meg A Néprajzi Múzeum Napját, ezzel emlékezve arra, hogy 1872-ben e napon nevezték ki Xántus Jánost a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának igazgató-örévé. A látogatókat idén is színes programokkal és szakmai rendezvényekkel várták, többek között hallhatták egy szegedi füvesasszony praktikáit, megismerkedhettek Vörösváry Ferenc kerámia magángyűjteményével, valamint megnyílt az Új szerzemények, 2008 című időszaki kiállítás is, mely néhány szemléletes példát mutatott be az előző évben a múzeumba került tárgyakból (pl. népi hangszerek, kerámiák, textilek, valamint Györffy István katonaládája, amely különböző gyűjteméseinek a kézíratait is tartalmazza). A délután folyamán Kiss Margit és Roboz László számolt be a közelmúltban végzett szilágysági és kalotaszegi terepmunkájáról, illetve levetítették a múzeum Kutatói portrék címet viselő filmsorozatának legújabb, Vajda Lászlóról szóló alkotását (Egy szó mögött világok lehetnek...). A nap végén Zentai Tünde, a Népi Hagományokért Alapítvány 2008-as támogatója számolt be kutatásáról (Hímes templomok). Idén ezt a támogatást Tucza Rita kapta edelényi anyagi kultúra (sajátkészítésű tárgyak) kutatására. Ezt követően átadták a 2009. évi Bátky Zsigmond-díjat, melyet ez alkalommal Lackner Mónika vehetett át, majd megtartotta előadását Tárgyaink és a történeti érték címmel. Az esemény „kulináris örömök”-kel zárult, azaz a Néprajzi Múzeum munkatársai és mások által elkészített finomságokat díjazta az erre felkért zsűri, majd fogyasztották el a jelenlévők.

FILMEK SCHMIDT ÉVÁRÓL. A budapesti Tabán moziban 2009 márciusában sorozatban levetítették Halmy György *A mitikus öcs mai története*; *Az Aranyfejedelem Ő éneke*; *A zsákba varrt lét forgatókönyve*; *Az önvaló mint káprázat*; a *Sámánmítosz (I–II.)* és a *Sámánúzenet* című filmjeit, amelyekben a rendező a tragikus hirtelenséggel elhunyt kiváló fiatal néprajzkutatónak, Schmidt Évának állít emléket.

RANGOS KITÜNTETÉSEK MÁRCIUS 15-E ALKALMÁBÓL. 2009. március 15-én eddigi munkásságáért Széchenyi-díjat kapott – mások mellett – Szendrei Janka zenetörténész, A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a csillaggal (polgári tagozat) kitüntetésben részesült Marosi Ernő művészettörténész, A Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat) kitüntetést vehetett át Gál Iván, a Honvéd Táncegyüttes vezetője és Losonczy Anna kulturális antropológus, A Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (polgári tagozat) kitüntetést kapott Petercsák Tivadar és Szabó László néprajzkutató, valamint Radics Ferenc hegedűművész. Márciusi Ifjak Díjban részesült Szalóki Ági és Palya Bea énekes. Harangozó Gyula-díjat kapott Bonifert Katalin, a Duna Művészegyüttes, illetve Kökény Richárd, a Hagymányok Háza – Magyar Állami Népi Együttes tánckarvezetője.

SZÉP MAGYAR KÖNYV 2008. A 2009. évi könyvhét nyitónapján kiosztották a Szép magyar könyv 2008 díjait. Több más kötet mellett díjazták Kubassek János *Útkeresők – Magyar utazók és földrajzi felfedezők* és Mandel Róbert *Magyar népi hangszerek* című műveit.

MOHAY TAMÁS HABILITÁCIÓJA. Mohay Tamás A vallás és a kultúra szerepe az erdélyi magyar népesség tagolódásában, illetve Material Culture and Religions Meanings: the Objects of Pilgrims címmel az ELTE Bölcsészettudományi Karának Alagsori Tanácstermében 2009. március 24-én tartotta meg habilitációs előadásait.

MALVINA, A MÁGIA NAGYASSZONYA. Hiszékeny emberek bankkölcsonból fizették a Malvina néven hirdető 18 éves román lány rontáseltávolításait. A Győrben letelepedett nő az első alkalommal általában 300 forintot kért, ám a visszatérő átkok levétele ennél többre került. Aki többet is meg akar tudni a magát „a fehér mágia nagyasszonya”-ként hirdető nő tevékenységéről, olvassa el Hajba Ferenc fenti címen és a Kölcson-tettek fel, földönfutóvá tette babonás áldozatait alcímet viselő cikket (*Népszabadság* 2009. ápr. 22. 15. old.).

AZ ÉV MÚZEUMA. A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) vehette át a Pulszky Társaság Az év múzeuma díját 2009. május 16-án a Múzeumok Majálisán, a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében. A nyíregyházi Jósza András Múzeum a második, a budapesti HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum a harmadik, a sátoraljaújhelyi Magyar Büntetés-végrehajtás Múzeumi Kiállítóhelye a negyedik helyezést érte el. Kihirdették a Magyar Turizmus Zrt. Vendégbarát Múzeum programjának nyerteseit is. A közönség szavazatai alapján az orfűi Malom Múzeum, az esztergomi Duna Múzeum és a Sóstói Múzeumfalv nyerte el az elismerést. (MTI)

LIMBACHER GÁBOR KINEVEZÉSE. Limbacher Gábor néprajzkutatót 2009. július 1-jétől a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, egyben a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum igazgatójává nevezték ki. Megbízatása 2014. június 30-ig szól.

ORBÁN BALÁZS NYOMDOKAIN. Újrafényképezi Orbán Balázs A Székelyföld leírása című könyvében megjelent helyszíneket Fekete Zsolt marosvásárhelyi fotóművész. A felvételek ugyanabból a szögből készülnek, mint annak idején, az 1860-as években. Az erdélyi Transindexl beszámolója szerint a fotóművész 1999 óta 106 felvételt ismételt meg.

AUGUSZTUS 20-I KITÜNTETÉSEK. 2009-ben Szent István ünnepén kimagasló színvonalú tevékenységéért – mások mellett – Cseri Miklós, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetésben, Debreczeni János szövő, népi iparművész a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetésben, Csaba Zsolt, a Hagyományok Háza – Magyar Állami Népi Együttes táncművésze és Györgyi Erzsébet néprajzkutató a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt kitüntetésben részesült. Móra Ferenc-díjat kapott Löveteiné Kapitány Orsolya, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága osztályvezetője. Miniszteri elismerő oklevelet vehetett át Bicsák Miklós nagykanizsai kézműves könyvkötőmester és a szintén nagykanizsai Halász Károly lakatosmester. • A Népművészet Mestere címet kapta: Bajiné Kis Julianna kosárfonó népi iparművész, Bíró Ágoston táncos hagyományörző, Kékedi László Vilmos fafaragó, kéregédénykészítő népi iparművész, Kotyor Balán Mihályné Bálint Erzsébet csángó énekes, Németh Gyula szaru-, csont- és fafaragó, Pulika Jánosné Tankó Gizella gardonos népzeneész, Szabó Lajosné Czine Róza táncos hagyományörző, Szénási János fazekasmester népi iparművész, Szótsné Csibi Margit szövő népi iparművész és Varga Ferencné hímező népi iparművész. A Népművészet Ifjú Mestere díjat kapta: Enyedi Ágnes népdalénekes, a Fondor zenekar tagjai megosztva, Forgács Sándor József vesszőfonó, Galát Péter néptáncos, Gerlecz Edit néptáncos, Glöcknerné Szűcs Adél hímező, Henn László fazekas, Horváth Katalin vesszőfonó, Jován János Attila fafaragó, Juhász Réka népdalénekes, Nemes Szilvia néptáncos, Pertl Teodóra hímező, Raksányi

Boglarika népdalénekes, Szabó Csaba László néptáncos és Viszokay Kornél fazekas. A *Csángó Kultúráért Díjat* Jáki Sándor Teodóz, a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium nyugalmazott tanára kapta. *Életfa-díjban* részesült: Bencze Károlyné nyugalmazott tanár, a Kalocsai Hagyományörző Népi Együttes vezetője, Fábián Éva népiénektanár, előadóművész és Vráber János népzeneész, a régi népi hangszerek mestere, oktatója.

BÁNYARÉMFESZTIVÁL SALGÓTARJÁNBAN. *Bányarémfesztivált rendeztek Salgótarjában 2009. szeptember 4-e és 6-a között. A palóc hiedelemvilágban létező bányarémekek megjelenítésére a nyár elején hirdetett művészeti pályázatot Salgótarján önkormányzata. Az alkotóknak azt kellett elképzelniük és kitalálniuk, hogyan nézhetnek ki ezek a rémek, hiszen az irodalmi források tanúsága szerint néhány évtizeddel ezelőtt az itt élő bányamunkások még hittek különös lényekben, a bányákban felbukkanó titokzatos vizes emberekben. A palócok hiedelemvilágában élt a morkoláb, a gyerekeket ijesztető kókó és a zsákos ember is. (MTI)*

ROMA TÁJHÁZ. Felavatták Magyarország első roma tájházát a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Hodászon 2009. szeptember 12-én. A tájház megálmodója és létrehozója, Rézműves Melinda, hodászi születésű néprajzkutató 2001-ben vásárolta meg a kétszobás épületet a falu cigánytelepének közepén. A ház felújítása támogatásokból valósulhatott meg, később pedig felépülhetett az a félig a földbe ástott kunyhó is, amely a második világháború időszakának lakhatási körülményeit mutatja be. Az országban több mint háromszáz tájház működik, de ez az egyetlen, amelyben megismerhetik a látogatók a roma kultúrát, szokásokat, használati tárgyakat. (MTI)

DANKÓ IMRE. *Folyóiratunk 2009. 1. számában (81–87. old.) Szilágyi Miklós írásával búcsúztunk el a Debrecenben 2008. december 15-én elhunyt Dankó Imrétől. Az Ethnica 2009. 1. számában (18–19. old.) Bartha Elek; a Honismeret 2009. 1. számában (85–88. old.) Viga Gyula; az Ethnographia 2009. 2. számában (209–213. old.) pedig Kósa László tollából olvasható róla megemlékezés.*

„SÁMÁNVILÁG” – PÜSPÖKI KÖRLEVÉL. „Sokan kissé megkésettnek gondolják, mások viszont kifejezetten kártékonynak tartják a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szeptember 20-ára időzített körlevelét, amely a liberális relativizmus, az okkultizmus, a spiritizmus és a bálványimádás különböző formái mellett elítéli az »ősmagyar szinkretizmust« is. Amely, ha nem is »ősi«, semmiképpen nem új jelenség Magyarországon” – így kezdődik Fáy Zoltán Sámánvilág – Püspöki körlevél az ősmagyar szinkretizmus ellen című cikke (*Magyar Nemzet* 2009. okt. 3. 40. old.), amelyben az „ősmagyar vallás” jelenkori megnyilvánulásait is taglalja.

VIKÁR BÉLA – KIÁLLÍTÁS ÉS DVD-ROM. A folklorista Vikár Béla címmel készült az a fotó- és dokumentumkiállítás, amely emléket állít a magyar néprajz és népdalgyűjtés 150 éve született úttörőjének. Vikár Béla az 1870-es évek végétől kezdte gyorsírással lejegyezni népmesék és népdalok szövegeit, s 1896-ban Európában elsőként rögzített fonográfra népdalokat. Gyűjtései során mintegy hétezer dalt jegyzett föl füzetekben. A *Hagyományok Háza és a Néprajzi Múzeum közös kiállítását Pávai István és Sebő Ferenc rendezte. A kiállítást 2009. szeptember 29-én 15 órakor Voigt Vilmos professzor nyitotta meg a Hagyományok Háza első emeleti kerengőjén. A*

Vikár Béla gyűjtésében megtalálható dallamok előadásával közreműködtek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének hallgatói. • Az évfordulóra, Sebő Ferenc szerkesztésében, a *Hagyományok Háza* kiadásában megjelent a Vikár Béla népzenei és népköltési gyűjteménye című DVD-ROM. A kiadvány szenzációja, hogy néhány grammos adathordozóján egyesülnek az időközben számtalan helyre szétszóródott, s jó esetben múzeumi raktárak mélyén lapuló adatok. Vikár eredeti célja, hogy gyűjteménye minden érdeklődő számára hozzáférhető legyen, csak napjainkban, a számítástechnika segítségével válik igazán teljesíthetővé. A Vikár-gyűjteményt tehát, amelyet a maga idejének legkorszerűbb technikája alakított ki, ma is a korszerűség, a technika legújabb vívmányai segítik ahhoz, hogy betölthesse eredeti feladatát: a hagyomány értékeinek beépítését mindennapi műveltségünkbe.

A BUSÓJÁRÁS A VILÁGÖRÖKSÉG RÉSZE. Megkapta a szellemi világörökségi címet a mohácsi busójárás: az UNESCO bizottsága a 12 jelölt közül az ősi hagyományokat ápoló télüző fesztivált támogatta. A busójárás olyan megőrzésre érdemes kultúrkincsekkel került egy társaságba, mint az indonéz bábművészet, a riói karnevál vagy a halottak ünnepe Mexikóban. ([K. R.]. *Magyar Nemzet* 2009. okt. 1. 13. old.)

KOC SIS GYULA HABILITÁLT. 2009. november 12-én az ELTE Bölcsészettudományi Karának Alagsori Tanácstermében Kocsis Gyula megtartotta a Paraszti életstratégiák a polgári korszak kezdetén Pest megye régióiban – Árvák, özvegyek, örökösödés, illetve Az európai (paraszti) család–háztartás demográfiai viselkedésének vizsgálata (angol nyelven) című habilitációs előadásait.

HAZÁM DÍJAT KAPOTT ERDÉLYI ZSUZSANNA. 2009. november 14-én a Magyar Tudományos Akadémia Székházában életművéért – mások mellett – Erdélyi Zsuzsannát *Hazám Díjjal* tüntették ki.

AZ ETHNOGRAPHIA ÉS A NÉPRAJZI HÍREK SZERKESZTÉSE. A Magyar Néprajzi Társaság válaszmánya a 2009. december 2-án megtartott ülésén Bartha Eleket az Ethnographia, Hála Józsefet (felelős szerkesztő) és Máté Györgyöt pedig a Néprajzi Hírek szerkesztésével bízta meg. Nevezettek megbízatása 2012. december 31-ig szól.

PRIMA PRIMISSIMA: NEMZETI TÁNC SZÍNHÁZ. Hetedik alkalommal adták át 2009. december 4-én este a *Prima Primissima Díjat* és a *Prima Díjat* a Művészetek Palotájában. Az ünnepélyes ceremónián a „Magyar népművészet és kézművesség” kategóriájában a *Prima Primissima Díjjal* (Kincsem, a legendás, verhetetlen versenyló szobra és 50 000 euró) a Nemzeti Táncszínházat tüntették ki, *Prima Díjban* (10 000 euró) Foltin Jolán koreográfus, rendező és táncpedagógus, valamint Palya Bea énekes részesült.

Összeállította:
HÁLA JÓZSEF
MÁTÉ GYÖRGY

A Néprajzi Múzeum és a kiállítás alkotói:
Székely István, antropológus
Lőrincz Anikó, fotográfus
Reisinger Dávid, operatőr
Isztvánfalvi megkönyök Ős a

100 év azonosság, 100 év változás

Torday Emil nyomában Kongóban

című kiállítás megnyitására
2010. február 5-én, 18 óra.

Közösüldé mond
Fejős Zoltán, a Néprajzi Múzeum főigazgatója

Megnyitó beszédet mond
Dr. Kubamek János, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója.

Afrikai dobzózó Mbaye Ndoye előadásában

A kiállítás 2010. február 6. – február 28. között tekinthető meg hetfé kivételével naponta
10-17 óráig között, 2010. március 1. – március 4. között naponta 10. 20 óra között

Tisztelettel várjuk a kiállításához kapcsolódó konferenciára és ismeretterjesztő
programra 2010. március 1-jén a Néprajzi Múzeum díszterembe

A rendezvényeket az Afrikai-Magyar Egyesület ajánlja.

H-1056 BUDAPEST
BUDAPOSTA ÉRTÉK TÉR 12.
TEL: +36 1 444 204 423 2441
WWW.NEPRAJZI.MU

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen
Gesellschaft

Schriftleiter:
DÁNIEL BÁRTH, JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.